d'Uytgelesenste Wonderen, en bysonderste Seldsaemheden eeniger Landen en Volckeren in America, Asia, en Africa

Simon de Vries

bron
Simon de Vries, *d'Uytgelesenste Wonderen, en bysonderste Seldsaemheden eeniger Landen en Volckeren in America, Asia, en Africa*. Simon de Vries, Utrecht 1670

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/vrie047uytg01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

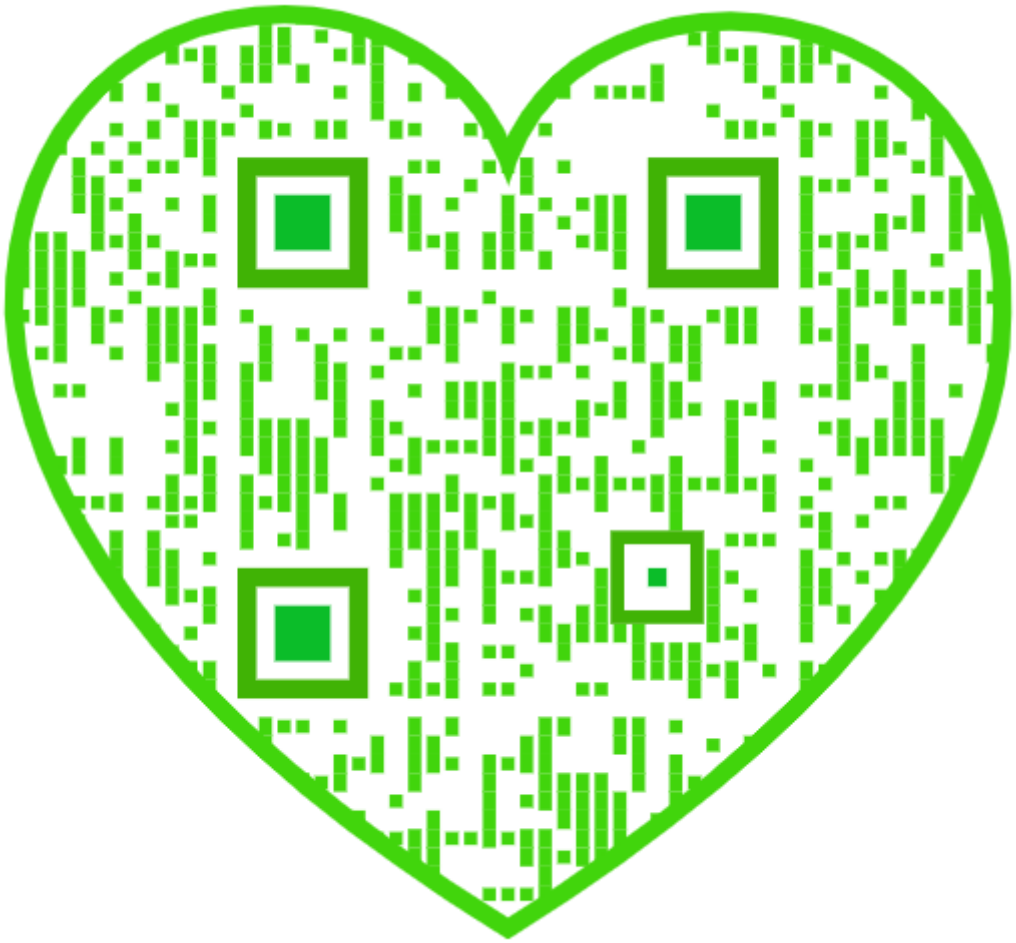

De Vertaelder *aen de* Weetgierige Nederlandsche Leesers.

Waerde Landsgenooten:

't **L**Eesen van oude en nieuwe Schrijvers, welckers oogmerck geweest is, of de vreemde voorvallen van allerley wissel-vallige menschelijcke handelingen, of de seldsaemheden van (ons anders) onbekende Landen, Volckeren, en der selver verscheydene Zeeden, Leef-wijsen en Godsdiensten te beschrijven, is te gelijck *Nuttigh* en *Vermaeckelijck*.

Van de *Nuttigheyd* der Geschiedenissen (en wat die benoemingh aenhangigh is) in't gemeen, heb ick, nae de gelegentheyd des tijds en des Wercks, yets gesproocken in de Voor-reden van mijn korts in druck uyt-gegevene

Groote Schouwplaets der Lust-en-leer-rijcke Geschiedenissen.

Aengaende de *Vermaeck'lijckheyd*, yeder is bekend, hoe groot de selve is. Men ontgaet daer door de droefheyd des tegenwoordigen tyds: de Sinnen (versuft door de geduerige besigheyd in de wercken onses Beroeps) werden daer door ververscht en verlustight; de swaermoedige gedaghten van ons afgeleyd; ja, eenige willen, dat het leven daer door verlenght werd.

Immers, 't ontbreeckt ons aen geen Voorbeelden, om te betoonen, daer door de *Vermaeck'lijckheyd* van't leesen der Geschiedenissen, eenige Siecke gesont sijn geworden; wyl der selver gemoed, door de verlustigingh in nieuwe dingen, van de treurigheyd afgesondert wierd, en alsoo 't geweld over 't ligchaem ontfangende, 't selve weer in goeden staet herstelt heeft. Op dese wijs is den Florentynschen Vorst, *Laurens de Medicis*, door't leesen der Gheschiedenis van de ghetrouwigheyt der Vrouwen te Wynspergh in 't Land van Wurtenburgh; *Ferdinand*, Koningh van Spaenjen door't leesen van *Titus Livius*; en *Alphonsus* Koninck van Sicilien, door 't leesen van *Quintus Curtius*, tot volkomene gesontheyt geraeckt, alsse van alle Genees-meesters verlaeten waeren. Ter welcker oorsaeck den gedaghten Koningh *Alphonsus* oock geseyt sou hebben: *Wegh met Hippocrates, wegh met alle andere Artzen, laet Curtius my voor allen gaen, die de Weerbrenger mijner Gesontheyt is*.

Deese *Nuttigheyd* en *Vermaeck'lijckheyd* bemerckende, heb ick t'sedert eenigen tijd herwaerts, den ledigen tijd, die my van myn nodige besigheden overschoot, aengeleyd, soo tot het Vergaederen, als tot het Vertaelen van soodanige Historische Wercken, die dese beyde Oogmer-

ken voldoen konden. En wijl in de vervaerdigingh van een deeser stoffen, tegenwoordigh by my onder handen, my, geen kleyne moeylijkheyt voorquam, so sonderde ick my selven somtijts eenige uyren af, om de sinnen wat te ververschen door 't leesen van eenige Reys-beschryvingen; welck eynd ick daer in oock rijcklyck bereyckte.

Onder andere quam my oock in handen seecker Boekje, voor eenige Jaeren in d'Hooghduytsche Tael uytgegeven, vervattende in 't kort d'uytgeleesenste wonderen en voornaemste seldsaemheden der Nieuwe Weereld en andere vreemde landen, gelijck deselve bevonden wierden van d'eerste Ontdeckers en Doorsoeckers der selver, als CHRISTOPHORUS COLUMBUS; PETRUS ALONSUS NIGER; ALOYSIUS CADAMUSTUS; AMERICUS VESPVTIVS; JOSEPH DEN INDIAEN; JOSEPH D'A COSTA; LVDOWYCK DI BARTHEMA, en eenige andere. Als ick nu somtijds eenige goede Vrienden (die deese Tael onbekend was) yets daer uyt voorlas, kregense soo een goede smaeck daer in, datse my versoghten, 't selve een Neerlandts kleed te willen aentrecken. Ick kon noch wou dit niet weygeren; maer heb (onaengesien ick noch eenige andere Druck-perssen met mijn Vertaelingen moest gaende houden) nu en dan mijn andere besigheden een uyr ontstoolen, om mijn Lands-lieden (die in vreemde Talen ongeoeffent sijn, of de tijd niet hebben, om veele en groote Boecken te doorleesen) oock deese tegenwoordige te laeten toekomen; die ick verhoop, dat haer te gelijck tot *Nuttigheyt* en *Vermaecklijckheyt* sal gedyen.

Tot *Nuttigheyt*: Want als wy hier in sullen bevinden

de Beestelijckheyt en woestheyd van andere Volckeren, wie sal sigh niet geluckigh aghten, in soodaenigen Land te woonen, daer de Menschlijkheyd en de kennis (gave God, dat die oock van onser veele niet verbastert wierd) als op de hooghste Troon sit; en om alle andere aenmerkingen voor by te gaen (wijl tot dit kleyne huys geen groote Poort voeght) als wy hier in sullen sien de grouwlijcke Afgodery en byna ongelooflijcke Bygelovigheydt der blinde Heydenen, wie sal sigh niet aengeprickelt gevoelen, om de Heer onse God op 't alderinnighst te dancken, die ons van de Duysternis bekeert heeft tot het Light, en van de Maght des Satans tot God, op dat wy vergevingh der sonden ontfingen, en een Erfdeel onder de geheylighde; door het geloove in Christum. Jae, die ons getrocken heeft uyt de maght der duysternis, en overgeset tot het Koninghrijk des Soons sijner liefde, in welcke wy de verlossingh hebben door sijn bloedt. Want onse Voorvaders waeren oock eertijds Heydenen, sonder Christo, vervreemt van de verbonden der beloften, geen hoop hebbende, en sonder Godt in de Weerelt; En deselve souden wy gebleven hebben, verduystert in 't verstant, vervreemt van 't leven Godts, geen minder Afgodendienaers, als dese, van welcke hier in dit werck gesproocken wiert; ten waer dat God, die rijck is in barmhertigheyt, door de groote liefde, daer mede hy ons lief gehadt heeft, ons had overgebracht uyt de duysternis tot syn wonderbaerlijck licht.

Tot *vermaecklijckheyt*: Want wat is'er lustiger, als buyten eenigh gevaer, in zyn eygen huys te sitten, en evenwel als voor oogen te hebben, al wat in de gantsche weerelt omgaet? hoe veele zyn'er, die, alleen door nieuwsgie-

richeyt aengedreven, henen trecken, om de seldsaemheden van vreemde Landen te besien? En hoe veel ongevallen, immers gevaeren van ongevallen, sijn dese niet onderworpen? Dickmael moetense met de rasende Winden strijden; geduerich moetense haer 't alderongetrouwste hooftstof, 't Water, en die boose Herbergh, de Zee, vertrouwen; niet selden geraeckense onder d'onbarmhertige handen van woeste Menschen: Al wat dese gesien hebben, met soo groote ongelegentheden en moeyten, kondt gy, door 't lesen van deser gelijcke Schriften, gemackelijk sien, 's Somers in een koele vertreck-kamer, 's Winters by een warmen haert. Wat is'er vermaecklijcker, als van binnen zyn eygen Huys te konnen overkijcken de gelegentheden, vruchtbaerheyt, onvruchtbaerheyt en vreemde Gewassen van verr' afgelegene Landen? De seldsame hoedanigheden, zeeden, kleedingen en Godtsdiensten van woeste, en minder woeste Volckeren? haer wonderlijcke manieren ontrent hun eeten, en drincken, slaepen, trouwen, en begraefnissen? en wat'er van diergelijcke bysonderheden meer mogen zyn?

't Is waer, dat wat nieuws, 't hert verheugt; waer tegens de Beschrijvingen (uyt welcke dit werck beknoptelijck by een getrocken is, neemende uyt deselve alleenlijck al wat yet bysonders was, en overslaende een groote meenichte van dingen, die in 't leesen meer verdriet, als lust veroorsaecken) al voor meer als anderhalf hondert Jaeren gedaen zyn: Maer daer tegens stel ick, dat'et wat nieuws is, 't geen men noyt gehoort heeft. Veele Lesers, die maer alleen haer Moedertael machtigh zyn, sullen hier veele dingen vinden, diese noyt meer geleesen, noch gehoort hebben; en derhalven sal 't haer gewisselijck wat nieuws

zyn, en nieuwe gedachten van nuttige overdenckingen konnen veroorsaecken.

Boven dat, 't sal oock geen kleyne *Nuttigheyd* en *Vermaecklijckheyd* konnen toebrengen, wanneerse de hedendaegsche zeden der vreemde Volckeren (in de nieuwe Reysbeschryvingen uytgedruckt) vergelijcken met derselver oude zeden, in dit werck voorgestelt, en gelijck deselve bevonden wierden te zyn, in den tijdt van d'eerste Ontdeckers en Doorsoeckers deser Landen, eer d'Inwoonders, door den omgangh en 't voorbeelt der Christenen, beschaeft geworden, maer noch in eygen natuerlijke manier van leven waren.

't Geen ick in dit Werck gedaen heb, sal ick den Leser oock met korte woorden te kennen geven. 'k Heb my niet vergenoeght gehouden, met 't gedachte Hooghduytsch Boeckje, soo als 't was, te vertaelen, maer heb de Reysbeschrijvingen van *Columbus, Cadamustus*, en al d'andere, waer uyt het selve kortelijck t'saem gestelt was, selfs soecken in handen te krijgen; heb eenige bysonderheden, die overgeslagen waren, daer in gebracht, en na de 76. zyde deses Wercks, uyt verscheydene waergekeurde Schryvers, verscheydene Seldsaemheden daer tusschen in gevoeght, om den Leser dies te meer te vergenoegen, en alsoo van oude stof een nieuwe werck te maken. Ick eyndigh, en blijf

Bescheydene Leesers,

Uw toegenegene Vriend

SIMON DE VRIES.

d'Uytgelesenste wonderen en bysonderste seldsaemheden der Nievwe Weereld en Andere Vreemde Landen.

I. hooftstuck.

1. Columbi voorneemen, om Nieuwe Landen te gaen soecken, en zyn vertrek uyt Spaenje. 2. Canarische Eylanden; waerom soo genoemd; en hoe te vooren gheheeten. 3. D'Eylanden Iohanna en Hispana. Schip-breuck. Wild Wyf. 4. Handel met d'Inwooners van Hispana. 5. Beschryving vande zeeden en gewoonten der Canibalen, of Menschen-eeters. 6. Manieren, Vrughten en Gedierten des Eylands Hispana. 7. Columbi t'huyskomst, en nieuwe Toght.

C*Hristophorus Columbus*, een Italiaen van geboorte, uyt de Stadt *Genua,* lange tydt aen 't Hof des Konings van Spaenje geweest hebbende, na*m* voor, vreemde Lande*n* te gaen soeken, welcke tot die*n* dagh toe onbekend geweest waeren. Hy versocht derhalven met grooten ernst aen den Koningh, hem in dese saeck behulpigh te willen sijn; verhopende tegen 't Westen sommige noyt-ghevondene Eylanden en vaste landen te sullen ontdecken, voornaementlijck die aen Indiën lagen; met een goed vertrouwen, dat het niet alleen tot Eer en Voordeel vanden ghedaghten Kooningh, maer oock van gantsch Spaenje strecken soude, indie*n* hy (door zijn hulp) nieuwe Landen quam op te doen; in welcke hy Paerlen, Edele Gesteenten en welrieckende Drogen meende te sullen vinden, en van daer meede te brenghen. De Koningh en Koningin belagchten dit zijn voornemen, als een zotte Inbeeldingh: Doch als hy nu acht Iaren lang geduerig hier om aen-gehouden had, so begon eyndlijk den selven Ko-

ning 'tstuk wat meer ter herten te nemen, en nauwkeurigh t'ondersoecken, wat in deze Man (die soo groote dingen in't hooft had) steken moght; waer na hy een Roey-Schip en noch twee andere lichte Schepen deed toerusten, van allerley Eet-waeren en Oorloghs-behoeften behoorlijck genoegh voorzien.

2. Alles veerdigh zijnde, voer hy van *Calis* by Spaenje af, op den eersten van Herfst-maendt in't Iaer der Verlossing 1492. nemende zijn streek na de Thien Eylande*n*, vande Spaenjaerts *Canarias* genoemd, wegens de menighte van Honden, die aldaer gevonden worden: Doch van d'Oude wierdenze de Gheluckige Eylanden geheeten, vermits 'er een seer welgematigde Lucht is. Sy leggen van 't Eyland *Gades* (waer in *Calis* leyd) ontrent driehondert Mylen. D'Inwooners sijn gantsch woest, hebbende noch kennis noch vrese Gods. Daer benevens sijnse vervreemt va*n* alle natuurlijcke Schaamte; want sy gaen t'eenemaal naeckt. Alhier hield *Columbus* eenige tijd stil, om versch Water in te nemen, en sijn volck een weynigh te laten rusten, op datse daer na tot grooter arbeydt dies te bequamer mochten zijn. Va*n* daar voer hy drie-en-dertig dagen en nachten geduerig nae't Westen voort, sonder oyt Land te zien. Eyndlijck kreeg hy ses Eylanden in't gezigt; twee onder deselve seer groot synde: Va*n* welcke hy 't eene de naem *Hispana* en't andere dien van *Iohanna* gaf.

3. *Columbus* kon niet seeckerlijck verneemen, of 't Eylandt [dat hy *Iohanna* noemde] een Eylandt was of niet; selfs niet, als hy ter dier oorsaak langhs den Oever voer. Sy hoorden veel Vogelen, en insonderheyd ee*n* slagh van Nachtegalen zingen, die zich ontrent Winter-maend in dicke Wildernissen onthielden. Oock saegense aldaar veel klaere Wateren, en schone grote Havens. Alsoo voerense met een Noord-weste windt geduerigh langs den Oever meer als achthondert Mylen voort, maar konden echter geen eynd ghewaer worden, 't welck haer deed vermoeden, dat het vast Land was. Sy beslooten derhalven weer te rug te keren; te meer, wijl de Zee zich soo onstuymigh betoonde, dat haar grote Mast in merckelijk gevaar stond. Doe nae 't Oosten wendende, quamense haest by 't Eyland, dat *Columbus* de naem van *Hispana* gegeven had. Naerder komende, stiet haer groot Schip op een Steenklip in stucke*n*, sonder evenwel te grond te gae*n*, wyl de gedachte Klip booven gantsch effen was: Doch 't volck [alreeds by na half dood sijnde] wiert door die, die in ee*n* ander Schip waeren, geberght. Aen Land koomende, vlooden al d'Inwooners in dicke Wildernissen, even gelijck Hasen, die van Honden gejaegt werden. Echter vingense een Wijf, diese in 't Schip met goede Spijs en Dranck op-vulden. Daar na haar cierlijck gekleed hebbende (want de Liede*n* gingen daer geheel naackt) lietense haar weer na huys lopen.

4. Dit Wijf [wel ghespijst en gekleedt] weer tot de haere koomende, maakte deze wilde Mensche*n* ee*n* moed,

soo datse met grote hopen na den Oever liepen, meenende dat'er Gooden aen-gekoomen waeren. Sy vielen met groote menighten in 't Waeter, brengende veel Gouds meede, 't welk sy vermangelden voor Potte*n*, Glaeskens en andere slegtigheden. Sommighe Spaenjaerden kregen Goudt voor een stuck glas van een gebrokene Spiegel. Door deese gemeensaeme handelingh begondense de Zeeden en Ghewoonten van dit Volck beeter te leeren kenne*n*; en vernemende dat se een Koning hadden, soo trockenze dieper in't Eyland, en wierden vanden selve*n* eerlijck ontfangen. Als *Columbus* met sijn volck neerknielde om te bidden, soo deeden deze woeste Menschen desgelijcks. Maeckten d'andere een Kruys, deze deeden eve*n* 'tselve. Kortelijck, sy aepten de Spaenjaerden in alles na. Siende dat 'er een Schip vergingh, voerense met hoopen daer nae toe, verlossende alsoo de Christenen uyt de grimmighe kaecken des doods. De Schuytjens, daerse in vaeren, noemense *Kanoas*, gemaackt van grote Bome*n*, diese met een scharpe Steen uyt-hoolen, wijlse geen Yser hebbe*n*. Anders hebbense oock lange Roey-Schepen, yeder wel tachtigh Roeyers voerende. Sy gebruycken een scharpe Steen, in plaets van een Mes. Sy seyden ook, dat niet verr van daar een Volck woonde, 'twelck Menschenvleesch at; derhalve*n* sy (deze aenkomende eerst gewaer werdende) gemeendt hadden, dat het deselve waeren; ter welcker oorsaeck sy oock de vlugt hadde*n* aengenomen. Verders maecktense *Columbus* bekendt, dat hy voorby deze *Canibali* (of Menschen-eeters) ghevaren was, hebbende haer teghens 't Zuyden laeten leggen.

5. Sy klaegden seer jammerlijck, over de grouwlijcke Ghewoonten dezer on-menschelijcke Menschen; seggende, datse Geweldenaery over haar pleeghden, even als de wreede Wolven over de tamme Schaapjens doe*n*. Alsse een jong Knechtje bequaemen, lubdense 'tselve, en mesteden hem, gelijck men de ghesnedene Haenen doet, op dat hy haer dies te beeter smaeken mogt. De Mannen slaense terstond dood; eetende der selver Ingewandt, Hoofdt, Handen en Voeten soo versch op. 't Overighe soutense, en bewaeren 't, gelijckmen hier te Lande gheroockt of gepeeckeldt vleesch en Worsten doet. De Vrouwen werden van haer niet gegeeten; maer sy houdense, ghelijck wy de Hoenderen doen, om andere daer van te winnen. Die nu oud sijn, verstrecke*n* haer voor Dienstmaeghden. Deze Inwooners van *Hispana*, alhoewel met Bogen gewapendt, sijn echter soo sterck niet, datse deese On-menschen temmen konnen; want der selver thien sijn machtigh genoeg om honderdt der haere te verdryven; waeromse dan zigh oock alleen met de Vlught teghens haer behelpen moeten.

6. D'Inwooners van 't Eylandt *Hispana* gebruycken sommige Wortelen, in plaets van Broodt, hebbende ontrent de ghedaente van de *Napi*; de smaek is de versche Kastanien seer ghelijck. 't Goud is by haer in grote waerdigheydt, want sy hangen't

aen haer Ooren. Sy reysen noyt uyt haer Landt, noch trecken nergens heen om te Koopmanschappe*n*. Als haer [door tekenen] gevraegt wierd, waerse 't Goud van daen kregen? gavense te kennen, datmen 't vondt in 't Sand van een Water, 'twelck vande hooghe Gheberghten af-vliet. Ter plaets daerse doemael waeren, wierd het niet gevonden; maar daer na by een Water koomende, daerse hun ledighe Vaaten uyt vulden, wierdense goud Sandt gewaer. Sy sagen aldaer geen andere viervoetige Gedierte*n*, als alleen Konijnen; maer wel veel groote, doch evenwel geen beschadigende Slanghen, die in dit Eylandt groeyen; ghelijck oock wilde Tortelduyven en Endt-vogels, veel grooter als d'onse. De Gansen sijn daer veel lyviger als hier de Swanen, en hebben rode hoofden. Daer waeren ook Pagegayen, sommige groen, sommige grauw, andere gelijck d'Indiaensche, met roode ringen om den hals; van welcke sy ontrent 't getal van sestigh met haer namen. In dit Eyland wascht Mastix, Aloé, en diergelijcke: Oock een sekere Vrucht, met de Peper wel overeenkomende, doch veel scharper. Desghelijcks brachten de Maets niet weynigh Kaneel en Gengebar van daer, om met haer na huys te voeren.

7. *Columbus* seer verblijdt sijnde, wegens de vinding deeses Lands, 't welck hem een nieuwe Weereld dagt, nam voor, soo haest de Lente aenqua*m* weer nae Huys te keeren. Hier op liet hy achtendertigh Mannen by den Koningh, om dit gantsche Eylandt nauwkeurigh te bezightighen; op de Steden aght te neemen; aen te mercken wat daer wiesch, en de Natuur van alles t'ondersoecken. Met deesen Koning (die d'Inwooners *Guancenarille* noemen) maekte *Columbus* ee*n* Verbond, en beval he*m* de syne ernstlijck. Daer na begaf hy zigh te rug na Spaenje, thien Mannen uyt het Eyland *Hispana* met hem voerende, alleen om de Spraeck van haer te leren; 'twelck sonder grote moeyte geschieden kon, wijlmen hun Tael met onse Letter*en* kan schryve*n* en uytdrucken. Tot een Voorbeeldt hier van: Den Hemel noemenze *Turci*: Een Huys *Boa*: Een eerlijck Man *Taíno*: Riet heet by haer *Maxavi*, enso voorts. Als nu *Columbus* weer in Spaenje aengekoomen was, wierd hy van de Koningh en Koningin blydelijk ontfanghen, grootelijcks geëerd en met veel Eer-naemen vercierdt. Onder andere begeerdense, dat hem dien va*n Admirans* [ee*n* Verwonderaer der Zee] voortaen gegeven soude werden. Alhoewel nu *Columbu*s weynig moeds had, om in deeze Nieuw-ghevondene Eylanden groote Voordelen te sullen doen, ('twelck nu 't voornaemste wit van een yeder is) soo beval echter de Koningh van Spaenje [aengemoedigt sijnde door de goede hoop, die hy hem gaf, van een grote verbreydingh des Christelijcken Geloofs, nae dat het selve aldaer gheplant soude sijn] datmen seventhien Roey-, en twaelf lighte Schepen toerusten, en deselve met twaelfhondert gewapende manne*n*, nevens allerley nooddruft, voorzien soude. Op deese Vloot bestelde

hy oock Timmer-, en andere Handwercks-lieden, so dat'er niets aen ontbrack. Daerenboven nam *Columbus* Verckens en Ossen in de Schepen, om in de nieuw-gevondene Eylanden te doen voort-teelen: Desgelijcks Tarwe en Garst, om 't Landt meede te bezaeyen. Oock Loten van Bomen, om aldaer in te griffen, vermits te dier plaets gee*n* andere bekende Boomen ghevonden wierden, als alleen Palmen, Pynen en Daedelen; die aldaer seer vruchtbaer, en van een verwonderlijcke grootte sijn, wegens de weeldrigheyt des Aerdrijcks. Anders hebbense ontellijcke Vrughten, maer voor die va*n* Europa onbekend. Hy voorsagh zig hier oock van allerley Yserwerck, om in ee*n* Nieuw Land Nieuwe Steden te bouwen, waer in hy en de sijne zig onthouden konden. Alsoo voer hy den eersten des Herfstmaends weer va*n* *Kalis* af, en qua*m* den eersten des Wijnmaendts aen de *Canarias*. Doch wyl we niet voornemens syn, *Columbus* en d'andere in haar Reysen op de voet na te volgen, maer alleen de bysonderste Vreemdigheden uyt te kippen; voorby gaende de slegte dinghen, welckers langheydt den Leeser verdrietelijckheyd veroorsaecken soude, soo sullen wy hem met eene sprong van de Canarische Eylanden tot dat va*n* de *Canibalen* brengen; waer van in't volgende Hooftstuk sal gesproken werden.

II. hooftstuck.

1. Gelegentheydt van 't Land der Canibalen. Hoedaenigh de Huysen aldaer ghebouwd syn. 2. Wie d'Inwooners aenbidden. Schrickelyck Schouwspel deeser onmenschelycke Mensch-eeters. 3. Hoedaenige Vloeden en waeteren daer ghevonden werden. Groote Papegaeyen. Handel met de gedaghte Menschen-eeters. 4. Vertreck van daer nae Hispana. Eylandt alleen van Vrouwen bewoond, en der selver ghewoonten. 5. Ghelegentheyd van't Eyland Buchema. 6. Columbi weerkomst in Hispana. Groote Vrugtbaerheyd des Lands. Goudbergh. 7. Gelegentheyd van 't Eyland Cimbaga, 8. Specery-Bosschen. Ter welcker oorsaeck in de Rivieren soo veel Gouds is. 9. Slangen een Koninghlycke Spys.

SOO quamense dan [na een-en-twintigh daghen Seylens] by een groot wijdt Eylandt; sijnde soo vol Wildernissen, dat men oorsaek had om te twijffele*n*, of'er ook yet anders als een geheele Woestyne was. Vermitse nu dit Eylandt op een Sondagh ontdeckten, soo noemdense 'tselve *Dominica*; maar ziende, dat het soo gantsch onbebouwt lagh, vonden ze niet geraadsaam, langh aldaar te blyven: Derhalven voerense terstond voort, en quame*n* stracx daar na by een ander Eyland, uytmuntend heerlijck vercierdt met allerley Gheboomt van bysonder lieflijcke*n* Reuk. Sommige hier door aangelockt zijnde, traden te Landt, maar vonden niet anders, als boven maten groote Haaghdissen. Dit Eylandt noem-

dense Ten Kruyce, zijnde [behalven de Canarische] 't eerst bebouwd Eyland, datse op dien Togt gevonden hadden. En dit was 't Eyland der Canibalen, gelijckse ten laetsten gewaer wierden. Dit betuyghden ook de Mannen, die sy uyt Hispana mee genoomen hadden. In 't omvaren van dit Eylandt sagen sy veel lage Hutten, twintigh of dartigh in 't rond by malkander staande; want sy maken haer Huysjens rings-wijs, d'een aen d'ander, welcke op de volgende manier gebouwdt worden. Sy richten in een Parck hoge Boomen over eynd, daarse Posten tegens aen leggen, die deselve soo vast houden, datse onbeweeghlijck sijn: Waar op sy dan een Dack maken, na de gelijckenis van een Tent, booven spits toe loopende, op de wijs van een Kegel. De Bomen soo toe-gerust sijnde, stoppense 't Dack met Palm en andere Bladeren toe, soo dat 'er noch Wind noch Regen kan door-komen. Van binnen vlechtense de Balken met Touwen van Cottoen, en met seker slagh van Wortelen, die 't Lijnwaet niet ongelijck sijn. Hun Slaep-kamers hebbense in de hooghte, diese met Hoy en Cottoen doorgaens bestroyen.

2. Aldaer sagense twee houte Godekens, van twee groote houte Slangen om hoog gehoude*n*. Deze meendense in't eerst, dat d'Afgoden van dit Volck waeren; doch daar nae vernaemense, dat se deese Godekens alleenlijck tot Cieraedt aldaar op-gherecht hadden: Want sy bidden niets anders aen, als alleen de Son, en d'andere Sweef-sterren. Soo haast *Columbus* met de zijne daar aenqua*m*, vloodense terstond alle, so wel Mans als Vrouwe*n*, wegh, verlaetende hun Huysen, waar in sy veel Kindere*n* gevangen hielden, diese mesteden, om naderhand haar ter spijse te sijn: Ooc veel oude Vrouwen, die slaefsche*n* arbeydt deden, en zich daadlijck na deze nieuwlijcks-aengekoomene begaven. De Christenen in hun Huysen gaande, vonden in de selve allerley Potwerck, daarse Menschen-vleesch in koockten; gelijck oock Papegaye*n*, Gansen en Endtvogels. Sommige der selver briedense aan Speten. De gebeente*n* der Mensche*n* gebruycktense tot haar Pyle*n*, wijlse geen Yser hebben. Sy sagen ook 't Hooft van een Kind, eerst versch af-ghehouwen, en op een staeck gesteld.

3. Dit Eylandt, van d'Inwooners *Grachana*, maar van *Columbus* en de syne *Guadalupea* ghenoemdt, wyl 't den Vrouwen-Bergh (van de Spaenjaerds *Guadalupum* geheeten) niet ongelijk is, heeft vier brede Wateren. Hier sijn Papegaye*n*, veel groter als onse Veldt-hoenderen, en ontrent van de selve Vleugels, want sy hebben gesprickelde vederen; anders sijnse roodt, en werden aldaer in seer groote menighten gevonden. Maar of wel al de Bossche*n* vol van dese Papegaeyen sijn, soo mestense echter een goedt deel der selver, op datse haar dies te beter moghten smaken. *Columbus* zigh hooghlijck verwonderende over de Vrouwen, die zigh tot hem en de sijne begeven hadden, beval dat men haar op de Spaansche wijs sou bekleden, en sond haar, soodanig

toegerust, na de *Canibalen* (of Menschen-eeters) want deze wisten wel, waer heenen sy gevloden waren. De Wyven by haar gekomen sijnde, veroorsaakten, dat de *Canibalen* met hopen tot de Christenen quamen lopen, gretigh gemaackt werdende, door 't geen de Vrouwen geschoncken was; en menende oock wat daer van te sullen brengen. Maer by haar komende, sagense ['tsy uyt vrees, of uyt eenighe andere oorsaack] malkander aen, en vlooden ghesamentlijck weer na de Wildernis. Doch de Christenen, die gintsch en herwaerds door 't Eylandt liepen, om de gantsche gelegentheyt te bezichtige*n*, brake*n* al haar Scheepjens, diese vonden, kerende daar na weer tot haar achter-gheblevene Medgesellen.

4. Van daar begavense zigh nae *Hispana*, varende voorby veel Eylanden, tegens 'tZuyden gelegen. Onder andere ontdecktense een Eylandt, wiens Inwooners spraack verstaen wiert vande geene, die *Columbus* uyt het Eyland *Hispana* met hem voerde; gelijck ook van die, welcke onse Christenen uyt de grouwlijcke wreedheydt der *Canibalen* verlost hadden. Deze seyden, dat dit Eyland *Matinina* ghenoemdt, en alleen van Vrouwen bewoond was, welcke op sommige tyden tot de *Canibalen* koomen, en van haar bevrugt worden: Even gelijckmen leest, dat voortijds d'Oorloghs-Vrouwen [*Amazonen* geheeten] ook gedaan hebben. Soose dan Sonen baeren, deselve gevense de *Canibalen*, maer de Dochters behoudense. Sy seyden oock, dat deze Vrouwen diepe Holen hadden, in welcke sy haar onthielden: En soo yemand buyten tyds tot haar koomen wilde, deselve weerdenze met haar Boge*n* van haer. Ter dezer oorsaack kon *Columbus* met de sijne ook niet naerder koomen. Hier na ontdecktenze noch verscheyde*n* andere Eylande*n*; maar vermits wy niet bysonders daar van beschreven vinden, soo sullen wy al dezelve voor-by gaan. Alleen sal ick hier invoegen, dat de Mannen uyt het Eylandt *Hispana*, gelijck oock de geene, die uyt de handen der *Canibalen* verlost waeren, seyde*n*, dat deze Menscheneeters meer als duyzendt Myle*n* weeghs reysden, om Menschenvleesch tot hun spijs te mogen bekomen.

5. Aldus haar Reys vervolgende, dedense t'Eylandt *Buchema* aen, alwaar veel Menschen woonden, die de grouwelijcke *Canibalen* ontloopen waeren; welcke tot haar seyden, dat dit Eylandt seer wel bebouwdt, en 't inwoonend Volck van een goede*n* aert was, de *Canibalen* seer vyandig; doch hadden geen Schepen om op Zee te vaeren, en de Menscheneeters t'huys te mogen soecken. Maer als deselve tot haar quame*n*, stredense dapperlijk tegens hen, en verdrevense. De gevangene handeldenze na de Wet der Vergeldingh, deselve d'oogen uytstekende, in stucke*n* houwende, aen Speten bradende, en alsoo eetende, alleen uyt wraak, want anders atenze noyt Menschen-vleesch. Hier vindmen oock zommighe Wildernissen, waar in seer grote wilde Swijne*n* sijn. Dit Eyland heeft niet meer als eene*n* Koningh, diense *Chiasichium* noemen, en

hem seer gehoorsaem sijn. Terwijlse 's Naghts aldaer lagen, vielen twee Wyven en twee Iongelingen [diemen uyt de handen der *Canibalen* verlost had] uyt de Schepen in Zee, swemmende, sonder weten van yemandt, aan Land, vermitsse aldaar t'huys hoorden.

6. Eyndlijck quam *Columbus* weer in *Hispana*, alwaar hy [tot sijn groote droefheyd] d'acht-en-dartigh Mannen (die hy aldaer gelaten had, om't Land en des selfs gelegentheydt t'ondersoecken) doodt vondt, vermoordt sijnde door last vanden Koning *Guancenarille*, schoon hy voor-gaf, dat dit Eyland veel Koningen had, die magtiger waren als hy; welcke verdrietig geworden sijnde, om dat dit Land vande Spaenjaerts ingenomen was, 't Houte Stedeken (van de selve ghebouwd) verwoest, en de Mannen gedood hadden. Doch daar na wierdt de saak geheel anders bevonden. Dit Eylant is so gantsch vrugtbaer, dat alsmen by 't Water in 't Sandt yets zaeyd, 'tselve terstond opkomt. Dit beproefden de Spaenjards aen Salaadt, Kool, Kers, en andere Kruyden. De Concommers, diese ghezayd hadden, waren op den dartichsten dagh ten vollen rijp, en veel beter als oyt in andere Landen ghevonden wierden. *Columbus* ghehoord hebbende, dat daar ontrent een Landt lagh, *Cipagora* ghenoemt, waar in veel Gouds was, sond dertich Mannen daar heen; welcke weergekomen sijnde, hem te kennen gaven, dat'er vier Beeken van een Bergh afliepen, een Oostwaerts, een Westwaerts, een Zuydtwaerts en een Noordtwaerts. Dit Eyland is in vier deelen gedeelt. Nae 't Oosten werdt het *Suma*, nae 't Westen *Atribunea*, nae 't Noorden *Lachem*, en nae 't Zuyden *Naiba* ghenoemt.

7. *Columbus* begaf zigh met ontrent vierhonderdt Voet-knechten en eenige Ruyters na 't Zuyden, vermits hy gehoord had, dat daar veel gouds was. Alsse nu over veel hoge Bergen, diepe Dalen en schone Wateren getrocken waren, quamense ten laetsten aen de Gewesten, daer 't Rijck *Cimbaga* begindt, alwaermen sommighe Waterstromen ziet, welckers Sand met Goudt vermenght is. *Columbus* trock twee-en-tseventigh Mijlen weegs dit Eyland in; wanneer hy aen den Oever van een grote Rivier quam, by welcke een hogen Heuvel lag, waar op hy voornam een Burgt te bouwen, om met dies te meer seeckerheydt de verborgentheden des Lands te mogen uytvorsschen. Dit Slot gavense de naem van *S. Thomas*, en terwijlse met des selven Bouw bezigh waren, quamen d'Inwooners dezes Lands met gantsche hopen tot *Columbus*, verruylende Goudt tegens zommige slechte Waren. Onder andere bragt eenen een Goudkorn, wegende ontrent twee Loot: Over welckers grootte zich de Spaensche seer verwonderden; doch d'andre zeyden ['twelck deze onmogelijck dacht] datse noch groter kornen wilden brengen, die uyt een na-by-gelegen Landt [maer een halve Daghreys van daar] quaamen; welcke in slecht Sand laegen. *Columbus* sond een goed getal vande zyne derwaerts,

welcke daar meer Gouds vonde*n* als haar gheseydt was, en sy oyt gedacht souden hebben.

8. Sy vonden hier Bosschen, vol allerley welrieckende Drogen [Speceryen] welcke sy niet insamelen, ten zy dan dat hun Na-bueren kome*n*, om deselve van haar te ruylen tegen Potten en ander Aardwerck; gelijck ook tegens houte Schotelen en Lepelen, wijl ze deze dinghen by haar niet hebben. Inde Lentemaand vonden de Spaenjaards rype wilde Druyven. Schoon dit Land vol Gebergten en Holen is, soo sijn'er echter menichten van schone groene Bomen, vermits daar veel Regen valt. Ter dezer oorsaak sijn'er ook veel Beeken en Stromen die Goud uytlevere*n*: Want als de Regen van de Bergen afvliet, soo trektse veel Gouds met sig op 't vlacke veld, daer't water door hene*n* loopt. Al deze Beecken zijn zeer lustigh, stil en sachtvlietende, sonder eenigh gheruysch te make*n*. Hier is een gantsch onnut volck, altijd traagh en ledigh; oock konnense de Koude gheheel niet verdragen. Sy hebbe*n* gantsche Kottoen-Bosschen, doch weeten 't zelve niet te gebruycken.

9. *Columbus* dus verr gekomen sijnde, hieldt zich echter noch niet te vrede*n*; maar trok met drie Roeyschepen uyt, om noch al meer t'ontdecke*n*; vaerende voorby ruym drieduysendt Eylanden [soo grote als kleyne] van welcke hy over d'achthonderd yeder een Naem gaf. Als hy nu ter zyden van *Cuba* henen voer, vondt hy een Haven, waar in veel Schepen legge*n* konden. Hier trad hy met sijn volk aan Landt; doch vonden niet anders als kleyne Hutjens, daer niemandt t'huys was. Sy wierden sommige Visschers ghewaar, die eenighe Visschen aan Speeten brieden: Maar deze haar ziende komen, vloden op de Bergen, van waerse beloerden, wat de Spaanjaerds doen souden: Welcke de gebradene Visschen aten, maar de Slangen, die daer onder waren, wegh wierpen. Sy gaven [door tekenen] d'Inwooners te kennen, datse geenszins voor hun behoefde*n* te vresen: Waer op een frisch Iongelingh onder de haere van een kleynen Berg afsprongh, en de Christenen naarder quam; met wien eenen uyt 't Eyland *Hispana* (die geduerigh by *Columbus* was) gespreck hield. Dezen zeyde, datse Visschers ware*n*, derwaerts gekoomen door bevel haers Koninghs, om Visch te vangen, wyl hy voor ee*n* anderen Koningh een heerlijk Gastmaal aenrechten wilde. Hy voeghde hier noch by, seer blyde te sijn, datse de Slangen niet gegeeten hadden, wijl deselve den Koningh dienen souden voor een heerlijcke en wel-smaeckende Spijs.

*De Peguanen vangen kleyne Vischkens, diese tot deegh stampen, en soo inde Son laeten staen; tot datse verrot sijn, en stincken. Dit is haer Boter en Oly, selfs voor den Coning. 't Geschied uyt geen armoede, maer sy houden dit voor ee*n *leckerny. Als Caprael in't Iaer 1498. Brazil ontdeckte, bevondt hy, dat d'Inwooners van dat Land niet alleen Apen, Muysen en diergelijcke Gedierten, maer oock Slangen en Haegdisschen aten.*

III. hooftstuck.

1. Wonderlijcke Stroom van heet Water. Vreemde manier van Vischvangst. Seldsaem Brood. 2. Columbi weerkomst in't Eyland Hispana. Oproer aldaer. Oorsaeck, waerom deese Scheepsvloot geen meer Gouds meede gebraght heeft. 3. Grouwlycken Storm. Boven maten groote en gevaerlycke hitte. 4. Columbus en syn Broeder werden valschelyck by den Koningh van Spaenje beschuldight. Syn verontschuldigingh. 5. Sy werden beyde gevancklyck nae Spaenje gesonden.

TErwijl *Columbus* dus omvoer, quam hy aen den uytgang eens Strooms, welckers water so heet was, dat niemandt de hand langh daer in kon houden. Daar na quamense by eenige Visschers, zittende in ee*n* Schip, gemaakt van een uytgehoolden Boo*m*, waar achter een Visch was, aan een langh touw gebonden, diese nasleepten. Deze Visch was de Spaanjaerds onbekendt: Sy had de gelijckenis van een Aal, maer 't hooft was geweldig groot, en op't selve saghme*n* een Huyt, hebbende de gedaente van een Tasch. Soo haast zigh eenighe Visschen op't water vertoonden, lietense deeze Visch het Touw ruym; waar op deselve, soo snel als een Pijl uyt een Boogh, toeschoot, vangende de Vissche*n* met sijn Tasch; doch weer boven komende, namen de Visschers hem sijn Roof af. Sy kregen in een oogenblick, terwijl de Spaanjaerds toekeecken, vier groote Visschen, diese deselve vereerden, en van haar met seer groote smaack gegeeten wierden.

In't Iaer 1498, als Caprael, uytgesonden van Emanuel den eersten, Coningh van Portugael, de Kusten, die hy de naem van't H. Kruys gaf doch nu Brazil geheeten werden, ontdeckte, vond hy aldaer by d'Inwooners een andere wijs van Visch-vanghst. Sy gebruyckten Schuytjens, gemaekt uyt schorssen van dicke Boomen, die somtijds soo groot sijn, datse dertig Mannen konnen voeren. Alsse uyt wilden om te Visschen, soo roeyden eenighe de Schuyt voort; andere sloegen de See met stocken, om de Visschen te verschricken, die in dese verbaestheyd na boven schoten. Die op sulk een Vischvanghst afgeveerdigt waeren, hielden dorre uytgedroogde Coewoerden, of Calabassen, van een bysondere grootte, onder't water tegen deselve aen; daerse dan vrywilligh inschoten, en alsoo ghevangen wierden. D'Inwooners deeses Landts maeckten haer Brood uyt de Wortel van seecker kruyd, 't Porceleyn-kruydt niet ongelijk, doch so een boos vergif in sig hebbende, dat yemand, daer van eetende, stracks sou moeten barsten. Maer sy stampten deeze Wortels, parstense uyt, op dat'er niets van 't giftig sap in bleef, lietense in de Son drogen, en maektense soo tot Meel. t'Brood, dat hier van gebacken wierd, was niet alleen gesond, maer ook van seer goede smaek.

2. *Columbus* weer in *Hispana* gekomen synde, vondt daer een grote verwarringh: Want een der syne, *Margarethus* genoemt, ee*n* seer streng Man,

was met veel Spaenjaerden, gantsch vertoorndt, weer na huys getrocken; 't welk *Columbus* deed vrezen, dat hy hem voor den Koningh beschuldigen, en in sijn onghenaede brengen moght. Boven dit sagh hy, dat verscheydene Heydensche Koningen tegens de syne opgestaan waren; waar door hy gedwongen wierd, den Oorlogh tegens deselve aen te nemen. Eyndlijk trof men een Vreede, onder voorwaarde, dat de gene, die aen 't Gebergt *Cibanis* woonden, alle drie Maanden drie stucken Goudts, en die geen Goudt hadden, Speceryen of Cottoen opbrenghen souden. Inden tijdt als't Goud gegraven wiert, vondense, niet verr vanden Oever, een Goud-korn, wegende twintigh Oncen. Deze is den Spaanschen Koningh voor een wonder toegesonden, en van veel Menschen aldaar gezien. Maar wijl wy tegenwoordig van Goud spreken, soo soud't yemand vreemd mogen duncken, waerom deze Spaenjaerts (nadien 't Eyland soo vol daer van was) niet geheele Schepen vol Goudt mee bragten? 'k Sal den selven antwoorden met d'eyge woorden [soose in onse Taal luyden] welcke den genen ghebruykt, die dese geheele Reys beschreven, en zelfs bygewoond heeft. *Dese Eylanden* [seydt hy] *syn wel vol Gouds, tegen d'onse te rekenen; doch soo veel is 'er niet, datmen 'er geheele Schepen mee sou konnen bevraghten. Wijlt 't oock met grooten arbeyd uyt d'aerde gegraven moet werden, so sijn de Mannen die hy (Columbus) met hem daer heenen voerde, zieck geworden. Daerenboven waerense meer genegen tot ledigheid en onkuisheid, als tot arbeid; soo datse 'tgeen met grote moeite verkregen was, schandlijck verquisteden. Iae, sy waren soo versoncken in alle moedwil, dat sulcks onuytsprekelijck is. Sy hadden ook op hun Overhooft een doodlijcken haet geworpen, om dat hy hun ongeregeldheydt weerstond; en hier door veroorsaecktense, dat de woeste Inwooners, die noch ongetemd waren, hoe langer, hoe meer verwilderden, kerende sigh weer af van alle redelijckheid en betaemlijk leven: Soo dat noch tot op deesen dagh d'onkosten 'tgewin overtreffen; schoonse in dit Iaer (1501.) binnen twee Maenden tijds meer als twaelfduisend Mark Gouds vergadert hebben, yeder Marck tot acht Onçen gerekent.*

3. In 't selve Iaer ontstonden 'er soo groote Stormwinden, dat by na al de Boomen daar door uytgeroydt wierden; verheffende die soo hoog in de Lucht, als ofse deselve in den Hemel hadden willen werpen. Deese deden oock drie van *Columbi* Roey-Schepen inde Haven ter grond gaen. D'oorsaek van dit Onweer leyden de woeste Inwooners op de Christenen, om datse soo sondigh waren, en haar in hun rust verstoort hadden: Oock seydense, dat'er niemand onder haar oyt dierghelijck een Storm beleefdt had. *Columbus* inde Haven komende, beval de Timmerlieden [die hy by hem had] twee andere Scheepen te verveerdighen. Hy, een Man van groot gemoed en verstandt sijnde, die niet als grote dingen zig onderstondt, trock eens, met sommighe Schepen, uyt het Eyland *Madera* nae't Zuyden,

voorgenomen hebbende, den Naght-Evenaer (*Aequinoctiael*) eens over te vaeren, en hem dan nae 't Westen te keeren, om te mogen vinden 'tgeen de Christenen tot dien tijd toe onbekend gheweest was. Eyndlijck quam hy by't Groene Hooft (*Cabo Verde*) van waer hy, met een Zuyden wind, digt byde vijfhonderd Mylen over de grote Zee scheepte; ter welcker tijd hy ae*n* een Land quam, soo geweldigh heet, dat de Schepen by na verbranden, en de Menschen stierven. De Vaeten sprongen in stucken, soo dat Wijn en Oly door 't Schip liepen. Dit ghebeurde haar in de Honds-dage*n*, wanneer 't doch ghemeenlijck seer heet is. In deze hitte blevense aght gantsche daegen, niet sonder grote vrees haers levens, so dat haar dikmael berouwde, in dit Ghewest ghekoomen te sijn. Doch dezen tijd verlopen zijnde, begon een Weste wind te waeyen, waer op sy haer nae't Westen keerden, krygende also van dagh tot dagh een gemaetighder Lught, tot haer uytneemende blijdschap.

4. Als nu *Columbus* weer in't Eyland *Hispana* quam, vond hy daer alle dingen verward; en voornaementlijck, dat *Orlandus*, een der sijne, van hem af-gevallen was, daar door alle boosaerdige de deur geopend hebbende. *Columbus* poogde hem weer met zigh te versoenen, doch hy begeerde niet. In tegendeel klaegde hy hem swaerlijk, doch valschlijk, door Brieven by den Koning van Spaenje aen; hem en sijn Broeder beschuldigende van ghemeensaemheydt met allerley Schelmen, en vervreemding van alle Eer en Reedelijckheydt: Voorts van Wreedheydt, Bloedgierigheydt en ongehoorde Dwinghlandy; gelijk die der Wolven onder de Schape*n* is. Hier tegens schreef *Columbus* aen de*n* Koning: Dat *Orlandus* en sijn Medgesellen verachters van alle Godlijcke en Menschlijcke Reghten waeren, voerende een schendelijck en beestelijk leven, met Rove*n*, Moorden, Vrouweschende*n*, en andere Fielteryen. En alsse hier over vreesde*n* gestraft te sulle*n* werden, soo waerense vande Koninglijcke Maght afgevallen, en hadden zig begeven tot alle Ledigheyd, Laster en Schande; insonderheyd tot ee*n* on-beschrijvelijcke Onkuysheydt, en grouwlijke Mensch-moordery. Terwijlse nu malkander op zulk een wijs met Smaedwoorden en Scheldbrieven beschuldigden, viel den Koningh der *Cigianoren* van de Christenen af, by hem hebbende over de ses duysend Mannen, gewapend met Boogen en Pylen; maer anders warense gantsch naeckt, oock selfs dan, wanneerse ten Oorlogh trocken. Deeze brandden menighte van Marcken, of Lidteeckenen, aen haar Ligchaem; van 't Hooft af tot de Voeten toe. Eyndlijk verdreef *Columbus* den selven, bracht hem onder sijn geweldt, en dwongh hem, Iaerlijcks een Schattingh te moeten betaelen.

5. Ondertusschen wierdt de Koningh van Spaenje uyt hun beyder Brieven ghewaer, dat'er een groote tweedragt onder haar was, in plaets datse, tot bewaeringh des Eylandts, eens-gezind hadden behooren te zijn; Dit nam hy seer qualijk; te meer, om

dat hem, by soo een grote meenighte Gouds, geen voordeel toequam. Hy sond derhalven een seer strengh Man daar henen, om Overste des Eylands te sijn, en de schuldige [sonder aenzie*n* des Persoons] te straffen, of gevanklijck na Spaenje te senden. Maar dezen na de verraders en vyanden va*n Columbus* hoorende, sloeg hem en zijn Broeder in d'Ysers, en sondse beyde, soo geboeyd, na den Koning; 'twelck dikmael den loon der alderdapperste Mannen is. Doch tot *Gades* ghekomen zijnde, wierdenze los gelaete*n*, en begaven zig alsoo na den Koning; aan wiens Hof sy in groote Eer en Agtbaerheyd gehouden wierde*n*. En dit sijn alsoo de Voornaemste Bysonderheden uyt de Reysen van *Christophorus Columbus*.

IV. hooftstuck.

1. Reys van Petrus Alonsus Niger. Veel Paerlen ingeruylt tegen Naelden, Schellen en Bellen. 2. Vijfthien Pond Paerlen gemangeldt voor eenige slechte snuysteryen. 3. Gelegentheydt der Inwooners van Curtana. Eet-waeren goed en goed koop. Viervoetige Gedierten. 4. Zeden en Gewoonten des Volcks. Heerlijcke Halsbanden. 5. Gelegentheyt van't Land Canchiete. Natuur en Zeeden der Inwooners. 6. Een schoon Landt, doch onbekend. 7. Stryd tegens de Canibalen. 8. Wonderlijcke gebruycken ontrent het doden en eeten eens Gevangenen. 9. Grouwsaemheydt deeser Mensch-eeters. Hoe men met de gestorvene handelt. 10 Zeldsaem Dier.

C*Olumbus* in't ongeluk gevallen sijnde, datmen hem aghte in s'Koninghs ongenaede te staen, soo namen veele der sijne, die in de Zeevaart wel geoeffendt waren, vastelijk voor, 'tgeluk te versoecken, en onbekende Plaetsen t'ontdecken. Alsse nu van *Columbus* met grote droefheyd af-scheydt genoomen hadden, rusteden sy zommige Roey-Schepen toe, op hun eygene kosten; en yeder begaf zig na bysondere hoecke*n* des Werelds, doch onder beding, datse op vijftig Mylen na niet komen souden, daer *Columbus* te vooren geweest was. *Petrus Alonsus*, byghenaemt *Niger* [of den Swarten] verveerdighde oock een Iagt op sijn eygen Beurs, voornemens sijnde, nae't Noorden te vaeren. Onderweghen ontmoette hy de Plaets *Paria*, daar *Columbus* veel Peerle*n* gevonden had; doch om 't bevel des Konings te voldoen, voer hy voort, en quam op vijftig Mijlen weeghs nae daer niet by. Hier na deed hy een Landtschap aen, *Curtana* genoemt, hebbende een Have*n* gelijck die van *Kalis*; in welcke gekome*n* sijnde, sag hy een seer groot Vlek, van ontrent taghtig Huysen. Noch meer naerderende, vondt hy aldaer vijftigh Mannen, welcke niet in dit Vleck, maer een weynig verder haer woning hadden. Met deselve begon hy te handele*n*, en kreeg voor zommige Naelden, Schelle*n* en Bellekens on-

trent vijfthien pond Paerlen; schoonse die niet geerne vermangelden, wijlse daer Hals-ketenen van maken.

2. 's Anderen daegs vertrok hy va*n* daer, en quam by een kleyner Vleck, waer uyt al 't volck hem te gemoet liep; biddende, dat hy uyt 't Schip komen, en een tijd lang by haar blyve*n* wilde. Maar hy soo veel menschen by een ziende, waar tegens hy niet meer als drie-en-dartigh Manne*n* by hem had, vreesde, dat hem van deeze woeste Lieden yet quaeds sou mogen bejegenen: Derhalven wenckte hy haar, indiense yets begeerden te verkopen of te vermangelen, soo soudense tot hem komen, wijl hy de See niet verlaten wou. Stracx voerense met Scheepjens na hem toe, en verruylden, tegens sommige slechte dingen, vijfthien pond Paerlen. *Alonsus* in den tijdt van twintigh dagen [die hy daer bleef] ghezien hebbende, dat dit Volck niet seer wild noch onmanierlijck was, betrouwde haar soo veel, dat hy te Land ging, alwaer hy seer Eerlijck van haer ontfangen wierdt. Hun Huysen waeren van Hout; en in plaets van Tigchelen gebruycktense Palm-bladeren, met welcke sy deselve deckten.

3. Tot hun spijs haddense Oesters, wilde Swijnen, Haesen en Duyven. De Mannen lesen Paerlen, maer de Vrouwen mesten Gansen en Endvogels. In haer Bosschen syn meenigten van Pauwen, welckers vederen die van onse Landen seer gelijck sijn: Doch men kan de Wijfkens niet wel uyt de Mannekens onder-scheyden. 't Land is vol Veldhoendere*n*. D'Inwooners konnen booven maeten wel schieten, sonder oyt haer Doel te missen. Sy gaven een Brood voor vier ysere Nagelen; een Veldhoen voor eene Nagel; Oock verruyldense Duyven en meer andere Eetwaren, so dat *Alonsus* en de sijne hier leckerlijk leefden. Naelden en Paternosters van glas verkochtense aen d'Inwooners voor Geldt: Welcke gevraegt sijnde, waeromse de Paternosters soo weerd hielden, tot antwoordt gaven, datse deselve, tot cieraad, aenden hals hinghen; gelijck oock de Naelden, waar mee sy hun tanden reynighden, en de Doorne*n* uyt hun voeten groeve*n*; want sy gaen daer gantsch naekt. Hierom hebbense de Naelden en Spellen seer geerne; gelijckse dan ook Schellen of Bellekens boven maten hoog agten. Sy vonden aldaer grote Bosschen, en hoorde*n* een swaer getier van viervoetige Dieren, soo dat het geluydt als tot den Hemel klonck. Echter oordeelden sy, dat deselve niet schadelijk moeste*n* sijn, wijl d'Inwooners naekt en sonder eenighe vrees door de Wildernissen gingen, alleen met hun Bogen en Pijlen gewapend sijnde. Wilde Swynen hebbense genoegh, maer geen Ossen, Schaepen, Geyten, of andere tamme Dieren.

4. De Mannen sijn die van't Eyland *Hispana* niet ongelijck. Sy dragen langh hayr, 'twelckse doen kruyven, gelijck de Duytschen. Om witte Tanden te maken, knauwense altijd een seker Kruydt, datse weer uytspouwen, en daer nae spoelen sy de mond met water. De Vrouwe*n* passen op 't huys, en de Mans oeffenen

de Iaght. Sy sijn altijdt vrolijck, springende en danssende. Sy hebbe*n* veel Aerdewerck, 'twelck van andere plaetsen daer ghebracht werd. Op hun Iaer-marckten komen veel van haer Nae-bueren aldaer, met verscheydene Waeren. Sy gebruyken onder malkander geen geldt, maer koopen en verkoopen d'een Waer om d'ander. Sy voeren, tot hun vermaek, sommige getemde Diere*n* met haer om, diese Halsbanden van Gout en Paerlen omhangen. Haer Land brengt gee*n* Goud voort, maer sy ruylen't tegen andere dingen. De Vrouwen gaen seer selden uyt haer Huyse*n*. D'Inwooners gevraaght sijnde, of de See verr van haer, en of't Landt groot was? antwoorden, sulcks niet te weeten Doch *Alonsus* en de sijne hielden't voor vast Land: Want daer waren soo veel Dieren, datse 't voor geen Eyland achten konden. Daerenboven voerense langs de zijde meer als duysendt Mijlen verr, sonder een eynd te konnen vinden. Alsmen haer vraegde, waerse soo veel Gouds van daen kregen, soo berichtense daer op, dat'et gegraven wierd in een Landt, *Canchiete* genoemt, ontrent ses dagreysen daer van daen gelegen.

5. *Alonsus* begaf zig daar na toe te vaeren, en quam den eerste*n* van Wintermaend in't Iaer vijfthienhondert aen't Land *Canchiete*. D'Inwooners hem ziende, waren gantsch niet bevreest, maer quamen om met hem te handelen, ontfingen hem eerlijk, en brachten hem al't Goud, datse te dier tijd hadden: 'twelk wel weynig, maer seer fijn en suyver was. Dit Land heeft menigte van Papegayen, en een welghematighde Lucht: want in de Winter-maendt is 't daer tamelijck warm, en 's Somers is de hitte soo groot niet, datse verdorringh veroorsaken soude. D'Inwooners sijn seer Yverig over hun Vrouwen, derhalven sy ook deselve t'huys lieten, alsse de Spaenjaerdts ginghen besoecken. Sy sijn een goed en eenvoudig volck, elk betrouwende, en niemand bedriegende noch beschadigende. t'Landt is vol Boomwol, en hier van maeckense kleedtjens, om haer Schaemte te bedecken.

6. Vijfthien dage*n* van daer voortgevaeren sijnde, quamense by een seer lustigh Landt: waer in veel Steden, Vlietende wateren en Hoven waren. soo datse noyt schoonder Aerdrijk gezien hadden. Alsse meenden aen te komen, vondense meer als tweeduysend menschen aen den Oever; gewapendt met Boogen, Pijlen en Borst-Harnasschen, om't Strand te bewaren. Sy onderstonden zig wel, door Tekenen en wencken haer tot vriendschap te bewegen, doch kondense daer toe niet brengen. Dit scheen ee*n* grof en Boersch Volck te sijn: Derhalven hieldense haer voor Wilde. Anders waerense welgesteld en geschickt van Ligchaem; doch Swart en Mager. *Alonsus Niger* vergenoegt synde met 'tgeen hy ghevonden had, nam voor, weer na huys te keeren door de wegh die hy gekomen was.

7. Alsoo dan voer hy te rugg, en qua*m* aen een Land, *Civiana* genoemt; daer men een ontelbaere meenighte van Paerlen vindt. Hier bleevense

twintigh dagen, om haer vande*n* uytgestaenen arbeyd wat te verquicken. Doch eerse daer quamen, bejegenden haer de Scheepen der *Canibalen* [of Menschen eeters] 18. in getal sijnde. Deze hebben 't Iaght terstondt omringht, toegerust met haer Bogen en Pylen. Doch d'andere hun Bussen afschietende, verdreven stracks dien vergaderden Hoop. In't nae-jagen kregense een Scheepje; doch al die 'er in waren sprongen inde See, en swommen wegh. Korts daer na vingense een *Canibael*, die seer grouwsaem teghens d'Inwooners van *Civiana* te werck gingh; alreedts drie Mannen gevangen en gebonden hebbende, om deselve op t'eeten. 't Volck van *Alonsus* ontbonden haer, en gaevense den Mensch-eeter in bewaringh. Maer deeze [gedenckende aen 't verderf der haere, die dezen *Canibael* alreeds gedood had, gelijck hy haar 's anderen daeghs oock ghedaen soude hebben] ginghen hem met vuysten en stocken soo dapper te keer, datse hem by nae dood sloegen.

8. *Als den voorgedaghten Caprael in't Iaer 1498. de Kusten van Brazil (die hy den naem van 't Heyligh Kruys gaf) aendeed, vond hy de ghewoonte dezer Mensch-eeters, ontrent dit verfoeylijck werck, dusdanig te syn. Alle bedaegde Oorlogs-Gevangene atense terstond op; d'ovrige voerdense ghebonden wegh. Dese Gevangene spijsdense rycklijk, en bestelden haer Vrouwen, om by te slaepen. Maer op hun Feest-daeghen bondense een der selver die alreedts vet en gemest genoeg was, aen koorden. Eerst wierp hem syn Beminde, tot een teecken van Liefde, de koord om den hals; en stiet alsoo den geenen, diese tot haer wellust gebruikt had, ter straffe. Daer na wierd hy van 't Volck omringht, die hem wel vast om syn buyk, armen en benen bonden; tegens een Pael aenstelden, met Verwe*n *berschilderden, en met veelerley Vederen vercierden. Somtijds, om niet al t'onbarmhertig te schynen, maecktense hem los, en onthaelden hem rycklijck met spijs en dranck. Ondertusschen atense gesamentlijck mede, en droncke*n *niet weynig, van een Dranck, diese van Garst en Meel toebereydeden. Hier onder begavense zig tot Singen, Danssen en Tuymelen; brengende soo in dit Voorspel drie gantsche dage*n *toe. Nae dien tijd voerdense den Ghevangenen, nu aen Handen en Voeten ontbonden, na een Schouwpleyn. De Vrouwen en kinderen trocken hem voort, met de koord, die om syn Buyk vast gemaekt was. Onderwyl wierpen hem de Mannen en al d'andre Vrouwen met Oranje-appelen en andere Vrughten. Hy, in tegendeel, sond al d'uytgegoyde Appelen, die hy op kon rapen, weer nae't hooft der geene, die hem beledigden. Terwijl dit dus toegaet, drinkt hy, soo 'tschijndt, met goede lust; want noch spys noch drank werd hem geweygert. Hy toond oock een gantsch vrolyk gelaet. Desen dapperen Held (want daar voor wil hy gehoude*n *syn) overvallense met veelderley smaad en scheldwoorden, seggende*: O rampsalig en verdoemd Mensch! nu sult gy de straf uwer Schelmstucken dragen. Nu sullen wy de Geesten der geene, die inden Strijd gesneuveld syn, met uw bloed

versoene*n*: Want wy sulle*n* u vermoorden, verscheuren, braden en opstocke*n*. *Waer op hy haer antwoord*: Dit verbaest my niet; want ghy sult my niet straffen als een bloohertig Man, wijl ick altijd de plighten van een dapper Held waergenomen heb. Sooje my dood, 'kheb oock, in verscheydene gelegentheden, veel andere gedood. Indienje van mijn vleesch u verzadigt, ik selve ben oock dikmaal van veeler vleesch zat gheworden 'kHeb oock, boven dit, veel Broeders en Vriende*n*, die gewislijk mijn dood sonder wraek niet vergeeten sullen. *Eyndlijk wiert hy in't Schouwplein beslooten; en hy, die hem, geduerende syn gevanckenis, bewaerde, trad met hem in. Deesen*

*was over syn gantsche Ligchae*m *beschilderd, en om syn hals met een cieraadt van Veederen behanghen; maer in sijn hand swaeyde hy ee*n *geweldig Swaard. Hy huppelde, schuiffelde, en dreighde den Gevangenen met dit Geweer; die al syn kragten inspande, om't selve uyt sijn handen te wringen, maer ondertusschen trocken de Vrouwen en kinderen hem met de koord, welcke om sijn Buick vast was, na haer toe; soo dat hy sigh geenssins, nae wil, beweegen kon. Ten laetsten, na veelderley quellingen en dreigingen, kloofde de Sabelswaeier hem 'thooft door een verschriklijcke slagh; en daar nae kapte hy hem de handen af. Doe quamen de Vrouwen, en wierpen't Zielloos Ligchaem op een Hout-hoop, laetende al 't hair daer af branden, op dats' 'et te ligter wasschen moghten. Den Buick geopend synde, rucktense 't Ingewandt daer uyt, en al*

d'andere trocken 't Lijf voorts in stucken; eetende gesamentlijck dit vleesch met grote lust en smaack.

9. *Alonsus* ondervraagde haar nae de zeden der *Canibalen*; waer opse tot antwoord gaven: Sy waren soo begeerig na Menschen vleesch en bloed, datse veel Landen doortrocken, om't selve te bekoomen. Alsse ergens te Landt gingen, maecktense zigh een Blokhuys, waar in sy haar onthielden, tot datse 't geheele Gewest doorlopen hadden, om Menschen te vangen. Dit Land heeft een grote menigte Paerlen. Als'er een aenzienlijck Man sterft, soo leggense den selven op een Wagen, maecken een vyer daer onder, laeten hem sagtelijk brade*n*, en't vet soo lang uyt 't Ligchaem druypen, tot dat alleen 'tVel en 'tGebeent overig blijft; 'twelckse, als een groot Heyligdom, bewaeren: En dit is den gestorvenen groote Eer aengedaen. Eyndlijck voer *Alonsus* weer na huys, gheladen met veelerley dingen, maer insonderheyd met Paerle*n*, tot ses-en-tnegentig Ponden toe; die hy voor kleynigheden van weynigh waerde geruyld had. Maer te *Gallissen* aengekomen sijnde, en de geene, die kennis daer van hadden, deselve gezien hebbende, oordeelden, datse wel schoon, doch niettemin van geen seer grote weerdigheyd waren.

10. Ontrent deselve tijdt is oock uytgevaeren eenen *Vincentius Pinzonus*, met sijn Broeder *Aries*, die *Columbus* op sijn eerste Schipvaert vergeselschapt hadden: Doch vermits wy in sijn Reys-beschrijving (die geheel kort is) niet aanmercklijcks vinden, soo sulle*n* wy maer alleen dit daer uyt aenteeckenen. Hy heeft by 't Eyland *Paira* een viervoetigh Dier ghevonden, van een seer wonderlijcke gedaante. Voor was't een Vosch, achter een Aap gelijck. De voeten waren als die van een Mensch, d'ooren als die va*n* een Uyl. Onder den gemenen Buyck had het noch een anderen, even als een Sack; in welcke het sijn Iongen verberght, tot dat deselve in sekerheyd mogen uytlopen, om haar nooddruft te gaen soecken. Anders komense noyt uyt de Sack, ten sy da*n* datse zuygen willen. Een dezer Dieren, met drie haerer Ionghen, sijn te *Siville*, van daar nae *Granade* ghebracht, en den Koningh vereerdt geworden.

V. hooftstuck.

1. Reys van Albericus Vesputius nae onbekende Landen. 2. Ondecking van een onbekendt Land. 3. Beschryving der Inwooners. Haar onbeschaamtheyd. Gestalte. Geswindtheydt. Swem-konst. 4. Sijn goede Schutters. Haer Oorloghen. 5. Manier van Eeten en Slapen. Beschaemtheyd en onbeschaemtheyd. Houwlycken. Onkuysheyd. Kinderbaren 7. Volckrycke huysen. Ryckdom, 8. Vrygevigheidt. Manier van Begravingen. Onmenschlijckheidt ontrent deselve. Vreemde wys van Geneesen. Spijs van Menschen-vleesch.

*I*N 't Iaer veerthienhonderdt seven-en-tnegentigh, den twintigsten der Meymaend, voer *Albericus Vesputius*, met vier Last-Schepen, uyt de Haven van *Gallissen*, en quam geluckig aen de Geluckige Eylande*n*, anders *Groot Canarien* genoemdt; leggende aen 't eynd des bewoonden Aerdrijcks, tegen't Westen, tweehonderdt en taghtigh Duytsche Mijlen van de Stad *Lisbon*. Aght daegen aldaer stil gelegen hebbende, om haer van Hout, Water en andere behoeften te voorzien, voerense met ee*n* West-Noord-Weste wint weer voort. Na sevenentwintig dagen quamense aen een Vast Landt [immers soose meenden] ontrent 1000. Mijlen van *Groot Canarien* gelege*n*. Aldaer wierpense 't Ancker uyt, anderhalf Mijl vanden Oever, en bemanden eenighe Boots met gewapent volk. Sy sage*n* een ontelbare meenighte Inwooners aen't Strand, die voor haer vervaert schenen te sijn; misschien om datse so gekleed, en van een andere [haer ongewone] verwe waren. Sy vloden gesamentlijk nae't Gebergt, en konden door geenerley Tekenen van vriendtschap bewogen werden, om by haar te komen. 's Avonds (weetende dat hun Scheepen aen geen verseeckerde plaets lage*n*) begavense zig van't Lant inde zelve, om 's Morgens een beeter Haven te gaen soecke*n*. Also voerense weer voort, met een Windt die uyt 't Gebergt quam, altijd langs 't Land heenen, om 't Volck te mooghen beproeven.

2. Na twee daghen vaerens vondense een seer bequaame Haven voor haer Schepen, soo datse niet meer als een halve Mijl van't Land afbleven. Sy zagen hier een ontelbare menigte Volcks; en, begeerigh sijnde om met deze Lieden te spreken, voeren noch dien selven dagh met de Boots na de*n* Oever, gaende met ontrent 40. Mannen te Land. Dit volk ontvlood geduerigh haer tegenwoordigheyd; soo datse geenszins te bewegen ware*n*, om haer ter spraak te staen. Alleen locktense eenige weynige Inwooners tot haer, diese Bellekens, Spiegelkens, Glaeskens en diergelijcke kleynigheden gaven. Deze zig hier door versekerd houdende, handelden met haar van Vreede; doch 's nagts gingen de Portugeezen weer t'Scheep. 's Anderen daegs morgens vroegh sagense op nieuws een ontelbare meenigte va*n* Mannen en Vrouwen, die hun Kinderen met haer na den Oever voerde*n*. Dit Volck had al hun Huysraedt by haer, gelijk hier na gehoord sal worden. So haest de Portugeeze*n* 'tLant begonden te naerderen, vielen d'Inwooners van zelfs in de Zee [wijlse wonderlijk wel swemmen konden] en quaemen haer, meer als een Staale Boogscheut weegs, te gemoet. Sy toonden zig gantsch vriendlijck tegen d'aengekomene, en vermengden haer onder de zelve; met sulk een vertrouwe*n* en sekerheyd, als ofse lang by hun gewoond en met haer gehandelt hadden: 'tWelk deze Vreemdelinge*n* geen kleyn vermaek veroorsaeckte.

3. Sy gingen alle naeckt, soo wel Vrouwen als Mannen, even soo alsse geboren ware*n*, sonder haer schaemte eenigzins te bedecken. Sy sijn va*n*

een redelijcke lengte, en van bysonderwel-gemaeckte Ledemaeten. Haar vleesch is roodt-verwigh, ghelijck de Huyd va*n* een Leeuw. Indiense [seyd onsen Reys-beschryver] gekleed gingen, ghelijck wy, men sou lightelijck konnen geloven, datse gantsch wit va*n* verwe soude*n* sijn. Sy hebben nergens Hair aen't Ligchaem, als alleen op't Hoofdt; 'twelck seer dick en swart is: maar insonderheyd dat vande Vrouwen, die daer mee seer moy menen te syn. Haer Aengezighten sijn niet bevallijck, wylse gantsch breedt en plat sijn, gelijk die van Tartaryen. Hair aende Winckbrauwen, of aen eenige andere plaetse*n* des Lichaems te hebbe*n* (behalve*n* allee*n* op 'thooft) houdense voor ee*n* beestelijk ding. Beyde, Mannen en Vrouwen, sijn seer snel in gaen en loopen; soo dat het de Wyven een kleyne saek is, twee duytsche Mylen weegs geduerig aen een te lope*n*; waer in sy de Christenen verr overtreffen. Sy swommen soo lang en behendig, dat het gantsch verwonderlijck was: Doch hierin gingen de Vrouwen de Mannen merklijk te boven; want de Portugeezen saegen dickmael, datse twee Mijlen verr (sonder oyt te ruste*n*) in Zee swommen. Sy gebruyckten Boogen en Pylen; want alhoewelse geen Yser of andere Bergwerke*n* hadden, soo wistense echter seer scharpe Vischtanden voor aen haer Pylen te maken.

4. Sy sijn soo seekere Schutters, datse noyt haer Doel missen. Men vondt daer oock Vrouwen, die in't schieten seer geoeffendt waeren. Sy hadden [behalven haer Bogen] noch andere Wapenen, gelijck Spiessen en Kolven, welckers boven-eynden seer wonderlijck gemaeckt waeren. Sy streden dikmael tegens hun Na bueren, welcke een andere Spraek hadden; en van de selve verschoondense niemand, als om haar tot grouwlycke pynen te bewaeren. Ten Oorlogh treckende, nemense hun Vrouwe*n* met haer; niet om te stryde*n*, maer om hun behoeften haer na te draegen: Want een deezer Wyven kan meer op haar rugg laeden, en 30. of 40. Duytsche Mijlen voort torssen, als een Man va*n* d'aerde sou konnen op-beuren. Sy hebben in haer Oorlogen noch Hooft-lieden noch Oversten, maer yeder is sijns selfs Heer: Oock treckense sonder eenige ordre daer henen. Sy stryde*n* niet om eenige Regeering of Heerschappy; oock niet om haer Landen te vermeerderen: Maer alleen uyt een ouden haet en aengheboorne vyandtschap. Als haer nae d'oorsaeck der selver gevraegt wierdt, gavense geen ander antwoord, als datse haer voorsaeten wreecken wilden. Dit Volck leefde in volle Vryheydt, en was aen niemandt verbonden, hebbende noch Koning noch Heer. Aldermeest bereydense haer tot den Strijdt, wanneer hun vyande*n* ergens een der haere gevangen of gedood hadden. Dan moest den oudsten Bloedvriendt des gevangenen of gedoodden opstaen, en op alle Wege*n* roepen, datse gesamentlijck doch met hem ten Oorlog wilde*n* trecken, om de dood van sijn vriend te wreken. Sy, hier door tot medelyden beweegt werdende, rusteden haer terstondt tot den Strydt, en overvie-

len haer Vyanden als in een oogenblick tydts.

5. Sy hebben noch Wet noch Gerigt. Geen Misdadigers worden gestraft; ook tugtige*n* noch leeren d'Ouders haer Kindere*n* niet. Sy syn seer slecht in haer Spraak, maer anders verstandigh en doortrapt. Selden spreeckense, en dat noch met een laege stem, gemaeckt tusschen de tanden en lippen. In't eeten hebbense een Beestelijcke gewoonte, niet passende of't dagh of nacht is, maer aen-vallende als's hun lust. Alsse eeten, leggense op d'aerde neer, sonder Tafellaecken of yet diergelijks te gebruycken. Sy maken stercke Nette*n* van Boomwol, diese aen Pale*n* vastbinde*n*, en, in plaets van Bedden, daer op slapen. Welcke manier [alhoewel ons ongewoon] echter seer goed is; want (seyd *Vesputius*) ick heb dickmael in deselve ghelegen; en gevoelde my, als ick wacker wierd, altijd veel beter, dan wanneer ick op onse Bedde*n* geslapen had. Sy sijn seer reyn van Ligchaem, wijlse zig menigmael wasschen Alsse hun gevoeg doen, houdense nauwe wagt, op datse van niemand gezien mogten werden. Maer soo beschaemdt alsse in dit stuck sijn, so oneerbaer syn beyde Mans en Vrouwen in hun water te maken: Want wy hebben veelmael gezien [seyd onsen Reys-beschryver] datse 'tselve lieten loopen, terwijl wy met haer spraken. Sy hebben geen Houwlijcks-Wet, noch Echts-verbindnis met hun Vrouwen, en elck neemt'er soo veel als hy begeerd Als hy oock wil, slaet hy deselve van hem weg. Deze vryheyt gebruycken beyde Mannen en Wyven.

6. Sy sijn niet Yversughtig [Ialours] maer seer onkuysch; insonderheyd de Vrouwen: Welcke, om haer onversaedelijcke begeerten genoegh te doen, sommighe Tover-konsten in 't werck stellen, waer van wy niet spreken willen. Sy sijn seer vruchtbaer in't Kinder-baren; en bevrugt sijnde, soo vermydense daerom noch moeyte noch arbeydt. Sy verlossen sonder grote smerten; want s'anderen daegs sijnse weer frisch en gesondt. Deeze Vrouwen sijn soo Duyvelachtigh en schandelijck tot Haet en Toorn genegen, datse (als hun Mans haer vergrammen) sommige Toveryen ghebruycken, waer doorse haer eyghene vrugt in haer ligchaem, uyt een dolle woede, doden; en door dit middel komen ontelbaer veel Kinderen om't leven. Sy sijn schoon en welgesteld va*n* Ligchaem; en al-hoe-welse t'eenemaal naeckt gaen, soo weetense echter 'tmeeste deel haerer schaemte behendig te verberge*n*. Niettemin schamense zig so weynig, deselve, als wy onse aengezigten, te laten bezien. Na 'tbaeren is haer gantsche Ligchaem even soodanig ghesteld, als ofse noyt gebaerdt hadden. De Portugeezen konden niet bemercken, dat deze Inwooners eenige Wet of Godtsdienst onderhielden; soo datmen haer noch Ioden, noch Mahometanen, noch Moren noeme*n* kon; maer ware*n* slimmer als andere Heydenen, wijlse noch Offerhanden noch Bedehuysen hadden. Haer gheheele leven is gelijck als versoopen in allerley begeerlijckheden en wellusten.

7. Hun Woningen sijn aen yeder gemeen; en ghebouwdt op de manier van een Klock, opgereght van swaere Boomen, en boven bedeckt met Palmbladeren; soo datse verseeckerd sijn teghens allerley Winden en Onweeren. Aen sommige plaetsen sijn deze Huyzen soo groot en wijdt, dat meer als ses honderdt Persoonen in eene Wooningh ghevonden wierden. Onder andere sagenze daer acht sulcke Volckrycke Wooningen, dat over de thienduysend Menschen zig in de selve onthielden. Nae 't verloop van seven of acht Iaren veranderense deze Huysen van plaets: En alsme*n* haer vraegde, waeromse sulcks deden? soo gavense tot antwoord, dat'et geschiede wegens de hitte vande Son; want indiense te langh op een selve plaets bleven wonen, soo sou de lught aldaer vergiftigt werden, en veelerley ziekten veroorsaecken. En gewisselijck, dit haer voorgheven was niet sonder Natuerlijcke Reden. Al hun Rijkdommen bestaen in vreemde geverwde Vogel-vederen, of in Snoerkens, de soo genoemde Paternosters seer gelijck sijnde; waer aen sy stuckjens va*n* Vischbeene*n*, of groene en witte steentjens rygen, hangende deselve, tot een groot Cieraed, aen haer ooren. Deze kinderaghtige dingen, die by ons van geener weerde sijn, houdense voor haer Ryckdom. Sy dryve*n* gantsch geen Handel met kopen of verkopen; want selfs de Natuer geeft haer genoegh. Goudt, Paerlen en andere Kleynoodien, daer wy seer veel van houden, achtense niet; ja verachtense t'eenemael.

8. Sy sijn van Natueren soo vrygevig, datse niemand, die eenig ding van haer versoeckt, 'tselve weygeren sullen. Doch so milddadige gevers sy zigh betoonden, soo vrymoedighe eysschers warense. Sy konden niet beter haer vriendschap ae*n* een vriendt doen blijcken, als hem toe te laeten, hun Vrouwen en Kinderen nae hem te mogen neemen. D'Ouders achten zigh ten hooghsten geëerd, alsme*n* haer een Dochter ontvoerd, en by de selve slaept: Want daer door werdt haer vriendtschap dies te vaster ghemaeckt. Gestorven sijnde, gebruyktense verscheydene manieren van Begraevinghen. Eenighe dolven hun Doode in d'Aerde met water; settende veelerley spys aen't hoofden-eynd, diese meenden, haer tot voedsel te sullen dienen. Dit ghedaen sijnde, bedrevense geen klachte*n* noch droefheyt over d'afgestorvene. Maer andere hadden een seer on-menschlijcke wijs van Begravingh: Want soo haastse vermoeden, dat de Dood yemandt na by was, wierdt hy van sijn vrienden in een groot Bosch gedrage*n*, daerse hem in een Net (van Boom-wol gemaeckt) aen twee Boomen hinge*n*. Daer nae Danstenze dien gantschen dagh rondom hem, en de nacht aen-komende, lagense eenige Spysen aen sijn hoofden-eynd, so veel als genoeg was, om zigh vier daeghen langk te konnen onderhouden. Dit ghedaen sijnde, lietense hem soo alleen hangen, en elck ging weer nae huys. Indien nu den ziecken dit eeten ghenuttight had, ghesondt wierd, en weer t'huys quam, soo ontfingense hem met gro-

te Eere. Maer men vondt' er weynige, die dit gebeurde*n*; want sy wierden daer nae van niemandt meer bezocht. Alsse nu daer quamen te sterven, soo wierd haer geen andere Begraefnis gedaen.

*By de Trogloditen bondmen d'oude Lieden met de keel aen de staert van een Os, en lietse soo dood sleepen. De Caspij braghten al de menschen, die tseventigh Iaeren oud geworden waeren, in een Bosch, om daer van honger te sterven. Daer na naemense agt, ofse van de Vogelen, of van de wilde Beesten gegeeten waeren: houdende 'teerste voor een goedt, maer't laetste voor een quaed Teecken. De Mooren en Caffers ontrent de Kaap gingen noch veel slimmer te werck. Als yemand zieck wierd, dooddense en aten hem, al had hy ook schoon vande Pocken verrot geweest. Desgelijcks dooddense d'oude Lieden, om deselve t'eeten, schoonse niet zieck waren, Alsse haer noch eenige barmhartigheyd wilden betonen, soo bragtense haer op een Berg, en lietense daer van honger sterven, of van de wilde Dieren verscheuren. Dit deedense soo wel aen hun eygene Ouders als aen andere. De Debaces in Persien verworghden alle Lieden, die tseventigh Iaeren oud waren, en nodighen malkander op de gedoodde te gast. De Messageten doodden d'oude Lieden, kaptense aen kleyne stucken, vermenghden die met Schaepen-vleesch, en atense soo op. Die van selfs stierven, hieldense vervloeckt, en wierpense wegh. By de Scarden was een Wet, dat de kinder*en haer oude Ouders met stocken doodslaen moesten.

9. In haer gebreecken en kranckheden gebruycktenze veelerley Gheneesmiddelen, die d'onse soo ongelijk syn, dat het grootelijcks te verwonderen was, hoe eenig mensch met het leven daer door kon koomen. Wy hebben [seyd *Vesputius*] dickmael gezien, datse, als yemand op't alderhevighst de Koorts had, hem in koudt water dompelden. Daer nae moest hy gintsch en herwaerdts voorby een heet vyer loopen, en zigh daer nae tot slaepen begeven. Op sulck een wijs sijn veele der haere gesond geworden, gelijck de Portugeezen oogen-schijnlijck gebleecken is. Sy onthouden haer oock zomtijds drie of vier dage*n* van alle spijs en dranck; en gebruycken menighmael 'tBloedlaten uyt d'Aderen, niet der Armen, maer der Heupen en Kuyten. Haer Natuer dwingense tot dickmael te braecken, door eenighe Kruyden, diese daer toe inde mond nemen. Sy hebben ghebrek van allerley Granen, en hun gemeene spijs is de wortel van een boo*m*, daerse goed Meel van weten te make*n*. Selden eetense yet anders, als Menschen-vleesch; waer in sy soo onmenschelijck sijn, datse selfs d'onreedlijcke Dieren daer in te booven gaen. Al haer vyanden, diese gevangen weeten te krygen, 'tzy Man of Wijf, eetenze sonder eenige schrick of schaemte; soo dat niet grouwlijckers gevonden kon worden. Deeze woeste Lieden verwonderden zigh ten hooghsten, alsse vernaemen, dat de Portugeezen haer Vyanden op deselve manier niet ate*n*, maer een afgrijsen van soodanigh een kost hadden.

VI. hooftstuck.

1. Vreemde Slangen, van d'Inwooners ghegeeten. 2. Wonderlijck Broodt. 3. Mildheyd over hun Wyven. Vriendelyckheyd tegens de Vreemdelingen. 4. Gelegentheyd des Lands. 5. Nieuwe Vyttoght van Vesputius, en groot gevaer op syn reis uytgestaen. 6. Onbekend Landt ontdeckt. Volckryckheydt van't selve. Gestalte der Inwooners 7. Vytsteeckende Onkuysheydt der Vrouwen en Mannen 8. Grouwsaeme Mensch-eetery, en 't vleesch in den roock hangen. 9. Hoogen Ouderdom. Dieren. Bomen. Vrugtbaerheydt des Lands. Vervolgh van't voorgaende.

VEsputius van daer vaerende, en alsoo rondom swervende, vondt een ander Landt; en sagh ontrent den Oever een menighte van meer als vier duysend Menschen staen. Doch alsse de Portugeezen na haer toe saegen koomen, wildense deselve niet verwagte*n*, maer naemen de vlucht nae de Wildernis, verlatende alles watze hadden. De Portugeezen aan land gekomen sijnde, sagen daer veel Visschers Tenten opgeslagen, en grote Vyeren, om by te koken, in de selve. Veelderley Visschen wierden'er gebraeden, en onder andere een seker Gediert, 'twelck een Slangh seer gelijck was; schynende soo grouwsaem te sijn, dat *Vesputius* en de sijne zigh hooghlyck daar over verwonderden. Noch dieper in de Tenten gaande, vondense veel der selver Slangen noch levendigh, aen de Voeten en Beck gebonden sijnde, gelijckmen gewoon is de wilde Dieren te doen, op datse niet byten souden. Deese Beesten scheenen haer gantsch vervaerlijck en vergiftigh te sijn, ter welcker oorsaek sy haer ook niet derfden aenraecken, Sy sijn by nae soo groot als een Rheebock, ontrent anderhalf El langh; hebben stercke voeten, met harde klauwen, en een wonderlijck-gesprickelden Buyck. De Beck en 't Hooft sijn die van de Slangen gelijk. Sy hebben oock ee*n* streep over den rug, vande neus af, tot aen 'teynd vande Staert toe: Soo datse niet anders bemercken konden, of't waren waerachtige Slangen. Niettemin wierdenze van dit volck ghegeeten.

2. Sy maeckten hier Broodt van Visschen, diese 's Soomers vingen. Deze koocktenze ten naesten by half gaer; daer na stamptenze deselve tot Deegh, en maeckten'er Broodt van: 'tWelck vande Portugeezen geproeft sijnde, niet onsmaeckelijck bevonden wierdt. Hier nevens gebruycktense ook veelerley slagh van Vrughten en Wortelen tot haar Spijs.

Waer van de Brazilianen haer Brood pleegen te bereyden, hebben wy hier booven, in't begin van't derde Hooftstuck verhaeld. En wijl't hier nu weer gelegen komt, sullen wy (uyt Hieronymus Benzo van Milanen, die ontrent het Iaer 1540. de Nieuwe Weereldt door-reysde) hier invoegen, hoedanig d'Inwooners deser Bay van Paria sig

*hier ontrent wisten te behelpen. De Vrouwen namen een deel Koorn (in die Landen Mais genoemd) en maeckten 't, wanneer sy't bereyden wilden, des vorighen avondts met koudt waeter nat. 'sMorgens wreeven sy't tusschen twee Stenen, en braecken't alsoo tot Meel. Schoon'er een deel Hayren of Luysen in vielen, daer wierd niet seer nauw op gezien. Den Deegh-klomp gemaekt synde, diese ondertusschen ghedueriegh met waeter besprenghden, soo bereydense kleyne Broodjens daer van; sommige rond, andere lang of vierkant, en deese in Palmbladeren leggende, bieckense deselve met soo weynig waeter, als haar doenlyk was. Dit was't Brood des ghemeenen volcks, maer kon niet boven twee dagen langh dueren. De Heeren lieten 't Graen weycken; daer nae braecken 't de Vrouwen met Steenen, wiesschen't in warm water, en deden'er de basten af, soo dat'er niets, als de bloem overbleef. Dan maelden sy't soo kleyn als moogelyck was, en van't Deeg maecktense kleyne koecken, diese gaar biecke*n *op een ronde aerde Pan, onder een kleyn vyer. Hun andere Spysen waren Menschen-vleesch, Luysen, Spinnekoppen, Wormen, en diergelijcke vuyligheden. Deese Indianen plegen de tydlijcke goederen weinig t'achten, 'tIs my gebeurdt (seydt Benzo) dat ick in 't huys van een Indiaen ging, hem vagende, of hy niet een Hoen te koop had? Hy antwoorde ja, maer vraeghde in teghendeel, wat ick hem daer voor geven wilde? Ick toonde hem een Reael, die hy my uyt de hand nam, vraegende noch verder, wat ick met het Hoen begeerde te verrichten? Ick seyde, 'tselve te willen eeten. Hy my hier op aensiende, nam de Reael tusschen sijn tanden, en voer aldus uyt: O Christen! woudt ghy, dat ick u eetbaere dingen gaf, soo geef my daer tegens sulcke dingen, die ick ook kan eeten; want 'tgeen ghy my hier aenbied is nergens goedt toe. Neem uw Reael weer, en ik sal 't Hoen voor mijn eygen eeten behouden.*

De Portugeezen wilden niets van de dingen der Inwooners met haer nemen; maer in tegendeel lietenze veel van 't haere in de Tenten leggen, op datse, 'tselve vindende, zig dies te verseeckerder moghten houden; en trocken alsoo weer nae haer Scheepen. 'sAnderen daegs morgens wierdenze een groote meenichte volcks aende*n* Oever gewaer, tot welcke de Portugeezen haer begaven. Alhoewel nu d'Inwooners zig grootlijks bevreest toonden, soo vervoeghdense haer echter onder deese Vreemdelinghen, beginnende met dezelve te spreecken en te handelen in alle seeckerheydt, haer met eenen bekendt maeckende, datse hun woninge*n* te dier plaets niet hadden, maer alleen daer gekomen waeren, om te Visschen. Sy versochten de Portugeeze*n*, met haer in hun Huysen te willen gaen, daerse, gelijck goede Vrienden, ontfangen souden werden. Hier op bewillighden drie-en-twintig Mannen, de Reys aen te nemen; wel-toegerust, en oock wel-gemoedt sijnde om te sterven, indien de noodt sulcks vereyschte. Sy vonden, ontrent drie Duytsche Mylen van daer, niet meer als 9. Huysen, en wierde*n* met seer wonderlijcke gebeer-

den van weenen, zingen en danssen [want dit waren haer Dienstplegingen] ontfangen. Oock waren'er veelderley Spijsen in meenighten toebereydt.

3. Sy boden haer mildelijck hun eygene Wyven aen; die oock vrywilligh de Portugeezen soodaenigh aenviele*n* en troetelde*n*, datse deselve nauwlijcks weerstaen konden. Alsse een geheele nacht en halve dagh daer geweest waeren, quam 'er een geweldige meenighte volcks besoecken, haer biddende, met haer te willen gaen, om hun Huysen, die dieper in't Land stonden, oock te bezien. Sy trocke*n* derhalven negen dage*n* lang met haer rondom; en ten eynde van dien tijdt wierdenze, weer nae haer Scheepen keerende, van een groote meenighte Mannen en Vrouwe*n* vergeselschapt. Als yemand der Portugeezen op den wegh vermoeyd wierd, soo droegense den selven met groote neerstigheyd in de Netten, op welcke sy sliepen. Indiense over een Waeter moesten, sy droegen haer daer door; en yeder der Inwooners achte zich zaligh te zijn, die een Portugees op sijn hals over't water draegen mogt. By de Scheepen koomende, liepense met groote hoopen toe, en besaegen die met een diepe verwonderingh: Doch t' getal wierd soo groot, dat deselve daer door by na te grond gegaen hadden. Ondertusschen gebeurde een belagchlijcke saeck: Want als de Portugeezen eenige Stucken Geschuts afschoten, wierden d'Inwooners, door't groot geluydt, soodaenigh verbaest, datse meerendeel, ghelijck Vorsschen, in de See vielen; derhalven berouwden't de Portugeezen, datse haer soo verschrickt hadden.

4. Dit Land leydt reght onder de Lijn der Sonnestand [*Solstitie*] in de Kreeft. 'tAspunt verheft zigh daer boven d'aerde vierentwintig graden [of trappe*n*]. D'Inwooners vraegden de Portugeezen, van waerse quamen? Die haer tot antwoord gaven: Uyt den Hemel, om eens d'Aerde te bezien. Dit geloofdenze ook, en verwonderde*n* zig seer over hun witheyd. Dit Landtschap noemdenze *Parias: 'tvermaeklijckste en vrugtbaerste* (seyd Benzo, ontrent het Iaer 1550.) *datmen in geheel Indien sou moogen vinden; daer altijd Bloemen sijn, en de Bomen geduerig bladeren hebben, doch weynigh vrugten dragen.* Van daer afgevaeren sijnde, sworvense noch een geruymen tijd gintsch en herwaerts, sonder yets te bejegenen, 'tgeen aenmerckens-weerdigh moght sijn, om hier ingevoeght te werden. Eyndlijck quam *Vesputius* in Spaenje aen, op den vijfthienden der Wijnmaend des Iaers veerthienhonderdt negen-en-tnegentigh. Daer nae heeft hy in't Iaer vijfthienhonderd en een, den derthienden van Bloey-maendt, een nieuwe Reys aengevangen, vaerende, met drie wel-toe-gheruste Roey-Schepen, van *Lisbon* af. Wy sullen [onse voorige manier volgende] alleen de voornaemste Bysonderhede*n* uyt deselve weer aentekenen.

5. Door de *Canarische Eylanden* scheeptenze voorby d'Oevers van *Africa,* en der Swarte Mooren, tot den Voor-Oever, die *Ptolomeus* den

Voor-Oever der Moren noemt; doch van de Portugeezen 't Groene Hooft [*Cabo Verde*], van de Mooren *Bisecherem,* en van d'Inwooners *Mandongam* geheeten. Hier zigh ververscht, en hun Scheepen van alle noodwendigheden voorzien hebbende, namense hun wegh nae't Zuyder Aspunt [*Polus Antarcticus*], met een Zuyd-Ooste wind, een weynig nae't Westen houdende. Sy voeren drie Maenden lang op de groote See, sonder eenigh Landt in't gezight te krygen; ondertusschen veel angst, ellende, en gevaer van Schipbreuk uytstaende. Vierenveertigh volle daegen en nachten haddenze niet anders als Onweer, Hagel, Donder en Blixem, soo

dat den Hemel gheduerigh scheen te scheuren. Daer-en-boven was den Regen en Nevel soo geweldigh, datse by-nae geen Light, als dat van den Blixem, gewaer wierden; derhalven meendense, met grote verschricking, ten eynde van haer leven gekomen te sijn. Na soo een groote en langduerige woede des Onweers toonde God haer een teecken sijner goedertierenheyd; want sy kregen Landt in't ghezight, 'twelck haer weer tot haer selven deed komen, en van meer als half dood, levendig maeckte. Derhalven wierpenze hun Anckers aen den Oever uyt, op den sevenden dagh van Ooghst-maendt, des Iaers 1501. danckende den Almagtigen voor sijn genaedige hoede.

6. Dit ontdeckte Land dagt haer

geen Eyland, maer Vast Land te sijn; zig soo verr uytstreckende, datse nergens eynd daer va*n* zien konde*n* 'tWas seer wel bebouwd en bewoondt; oock vondmen daer in allerley wilde Dieren, die de Portugeesen gantsch onbekend waren. Even ter rechter tijdt wierd dit Gewest van haer ontdeckt, want sy hadden ghebreck van Hout, Water, Brood, Vleesch, Wijn, Oly en andere dingen; maer voor al, van een dapper gemoedt. Ondertussche*n* beslotense met malkander, langs den Oever heen te varen, en't Land altyd in't gezigt te houden. Dit ontdeckte Landt bevondense te legghen acht Graeden aen geene zijde des Nacht-Evenaers [*Aequinoctiaels*], tegens't Zuyder Aspunt; en voeren soo langh voort, tot datse over de Winter Sonne-stand op seventhien Graeden by't Zuyder Aspunt quaamen. In dit Eyland was meer volcks, als *Vesputius* tot noch toe in eenige andere ghezien had. D'Inwooners waren geheel tam, en beschadigden niemand. Sy bedeckten geen deelen haers Ligchaems. Naeckt wierdenze gebooren; naekt gingense; naekt stiervense. Haer Ledematen waren seer wel ghevormt: Haer verwe was roodachtig, 'twelck veroorsaeckt wierdt door de hitte van de Son. Sy hadden swart en lang hair. Hun aengezigten ware*n* schoon en vriendlijk, doch sy verdierven deselve; want sy doorboorde*n* haer Wangen, Neusgate*n*, Lippen en Ooren, niet met kleyne, maer met veel groote gaeten, soo dat wel een Pruym door yeder der selver sou konnen gaen hebben. Deze gaeten vuldenze met blauwe Gesteenten; ook wel met Marmer, Christal, Alabaster, of met Yvoir en andere witte beentjens. In deze uytstekende lelijckheydt steldenze een bysondere fraayheydt en aenghenaemheydt.

7. De Wyve*n* sijn van een onvriendelycken aert, gantsch geen Menschlijckheydt vertoonende; doch booven maeten seer tot onkuysheydt genegen. Ter dezer oorsaek gevense haer Mannen 't zap van een seecker Kruydt te drincken, op datse haer hittighe wellusten ghenoegh moghten doen; van welcken dranck hun Ghemaght seer komt te swellen. Indien dit noch niet genoegh helpt, soo gebruyckense zommighe vergiftige dingen, die de Schamelheyd seer pijnlijck aentaste*n*, en vergrooten: Door welck geweldig middel veele tot On-mannen geworden sijn. Sy hadden hier noch Wol noch Vlas, en derhalven oock geen Laecken. Sy gebruykten ook geen Kleederen van Boomwol, wijlse deselve niet van doen hadden, nadiense t'eenemael naekt gingen. Niemand had yet eygens, maer alles was haer gemeen. Sy hadden noch Koningh noch Koninghrijck, maer yeder was sijns selfs Koningh. Sy namen soo veel Wyven alsse wilde*n*, en gebruykten deselve in't gemeen, sonder eenigh Bloedverwantschap ae*n* te zien; want de Soon verontreynighde zig met de Moeder, en de Broeder met de Suster; volgende over al haer driften, gelijck de Beesten; want met yeder, die haer ontmoette, handeldense na hun lust. Sy maeckten Echt-scheyding alsse wilden, vermitsse noch Reght

noch Wet onderworpen waren. Sy hadden ook geen Tempelen noch Afgoden-diensten. Kortelijk, sy oeffende*n* een schandelijcke vryheydt van leven, meer d'Epicureën als de Stoicis gelijk zijnde. Sy handelden noch geld noch koopmanschap, evenwel waerense seer oneenig onder malkander, voerende swaere Oorlogen, doch sonder eenige ordre.

8. De jonge dwingen d'oude, haer te moeten volgen, om ten Strijdt te gaen, en hun tegenstreevers om te brengen. De vyanden, die hun leve*n* verliesen, eetense met grote lust, want sy nuttigen Menschenvleesch; soo dat selfs d'Ouders haer Kinderen, en de Kinderen haer Ouders verslinden. 'k Heb (seydt *Vesputius*) een Man gezien, die zigh beroemde, meer als driehonderdt Menschen ghegeeten te hebben. Oock is hy seven-en-twintigh dagen lang in een Stad geweest, daer hy gezouten Menschen-vleesch in den roock zagh hangen, gelijckme*n* ons 'tOssen en 't Verckens-vleesch doet. Sy verwonderden haer seer, dat de Christenen hun vyanden oock niet ate*n*, seggende, dat dit vleesch seer lustigh en welsmakend was; en datse 'thielde*n* voor de beste en leckerste spijs des weerelts. Sy hadden geen andere Wapenen, als Bogen en Pylen, gaende voorts geheel naeckt in haer grouwsame Stryden; werdende gewond en verslage*n*, gelijck wilde beesten. Haar Wyven, die t'eenemael naekt gaen, en boven maten onkuys sijn, sijn niet lelijk, van welgemaekte Ledematen, en vande Son niet verbrand. Schoonse gantsch vet sijn, so veroorsaeckt dit haer echter gee*n* mismaecktheyd. 'k Heb [seyd *Vesputius*] 'twelck niet weynigh te verwonderen is, noyt Kraamvrouw ghezien, die slappe of hangende borsten had; selfs bevrught, of nu even verlost sijnde, kan men geen onderscheydt tusschen haer en een Maeght bemercken. Sy boden de Christenen haer Ligchaem seer gewilligh aen, want [gelijck wy geseydt hebben] sy sijn Hoerachtiger, als yemandt oyt soude konnen vermoeden.

9. D'Inwooners dezes Landts leefde*n* gemeenlijk tot by en over d'anderhalfhonderd Iaeren, seer weynig Sieckten onderworpen sijnde. Indien oock yemand kranck wierd, soo kondenze zigh lightelijck gheneesen door 't Sap van seeckere Kruyden. Misschien dat dit langh leven, gelijk oock de gematightheydt des Luchts en de vruchtbaerheydt des Landts, veroorsaeckt werdt door de Zuyden wind, die daer byna geduerig waeyd, en by haer is, ghelijck in Spaenje de Noorden wind. Sy hadden groote lust tot de Vischvangst, en atenze ook geerne; maer tot de Iaght haddenze weynigh ghenegentheydt, wijlse vervaert waren voor de groote meenigte der wrede wilde Dieren: Want men vondt daer in de Wildernissen Leeuwen, Beere*n*, en diergelijcke verscheurende Beesten. De Bomen wassen hier ongelooflijck hoogh. 't Landt is groen, vruchtbaer en seer lustigh. 'tIs wel Heuvelachtig, maer echter van Springh-bronnen en Waeteren rijcklijck bevochtigt. Hier sijn sulcke dichte Bosschen, datmen seer be-

waerlijck daer door kan gaen. De Boomen en Vruchten wassen ongheplant van zelfs in grote meenichten; en sijn seer welsmakend, doch d'onze gantsch ongelijck.

10. 'tAardrijck brengt veel Kruyden en Wortelen voort, daerse Brood en Moes van maecken. In dit land vindmen geen Bergwercken, als alleen Goud, 'twelck daer, te dier tijdt, in grote meenigte bekomen kon werden, alhoewel *Vesputius* en de zijne in hun eerste Schipvaert niets daer va*n* meede brachten. Oock sijn hier veel Paerlen, neffens een seer groot getal van Papegayen, met soo verscheydene verwen, dat den vermaerden Konstenaer *Policletus* deselve niet soude hebben konnen afbeelden. De Bomen riecken booven maeten wel; uyt welcke veelerley Gommen en Sappen druypen, die niet alleen tot lust, maer oock tot onderhouding der gesondheydt dienstigh geoordeeldt konde*n* worden, indien de kracht daer van ons bekendt was. En seeckerlijck, ['t zijn de woorden van onsen Schryver] indien 't Paradijs noch ergens te vinden was, soo moest het niet verr hier van daen sijn. Dit Landschap (gelijck wy hier boven verhaeld hebben) leydt tegens't Suyden, en heeft soodaenigh een wel-gemaetightheyd des Luchts, datmen daer inde Winter geen koude, en in de Somer geen hitte behoeft te vresen.

VII. hooftstuck.

1. Verdere Beschrijvingh vande gelegentheidt deses Landts. Witten Reegenboogh, en wijsgeerige Gevoelens vande selve. 2. Gedaente van't ontdeckte Vierde deel der Aarde. Andere Schipvaert. 3. Eilandt, gantsch vol waeter. 4. Grouwsame wreedheidt der Canibalen. Manier haerer Scheepen. 5. Ander Eiland, en beschrijvingh der Inwooners. 6. Haer Spijs, en hoese haer voor de Son bescharmen, Reusen. Peerlen goed koop ingehandeldt. 7. Droevigh geval van drie Christenen. 8. Vervolg vande selve saek.

DEn Hemel werdt hier selden met wolken overtrocken, en daerom is't' er by nae altijdt schoon we'er. 't Dauwt'er zomtijds, maer weynig, en niet bove*n* de drie of vier uyren langh; waer nae dezelve, ghelijck een Nevel, vergaet. Men ziet'er schier gantsch geen dampen: Oock is den Hemel daer uytmuntend schoo*n* met Sterre*n* vercierd, van welcke *Vesputius* ontrent twintig telde, soo klaer, als by ons *Venus* en *Iupiter* is. In den selven halven Hemel heeft hy oock zommige dinge*n* waergenomen, welcke regt strydigh zijn met de mening der Wijsgeerige. 'k Sal hem hier zelfs doen spreecken. Sijn woorden [vertaald zijnde] luyden aldus: Onder andere saken sagh ik ook een witten Regenboog, en dat ter middernagt: Want na de mening van zommige, neemen de Regenboogen haer verwen aen van de Hoofdtstoffen [*Elementen*]; als, van't Vyer

roodheyd, van d'Aerde groenheyt, va*n* 'tWater blauwheyd, en vande Lugt witheydt. Maer *Aristoteles in Meteoris* heeft een gantsch ander gevoelen, seggende, dat den Regenboogh is een weerslagh des schijns, die tot den Damp van de tegen-ghesette Wolck rijst; ghelijck de schijn in 't water sijn weerschijn tegens een muer heeft, als hy met sijn tusschen-setting daer toe koomt. De Regenbogen maetigen de hitte van de Son; maecken d'Aerde vrughtbaer, en den Hemel schoon met haer gedaenten; betonende oock, dat de voghtigheydt aende Lucht d'overhand heeft. Ter dezer oorsaeck sullense ook [*seydme*n] voor't eynd des Weerelds in veertig Iaren niet meer schynen; 'twelck een teken sal syn, dat de Hooftstoffen verdorren. Sy staen altijdt tegens de Son, en men men zietze noyt in't Zuyden, wijl de Son nimmermeer in't Noorden komt. *Plinius* schrijft, dat hy yeder uyr zigh vertoondt, nae dat in den Herfst dagh en naght even langh sijn geweest. Dit is getrocken uyt *Landini* Uytleggingen op't vierde Boek *Aeneidos*; op dat niemandt van sijn arbeydt beroofdt, maer elck zijn Lof ghegeven wierdt. Dus verr' d'eyghene woorden van *Vesputius*.

2. *Lisbon,* va*n* waer *Vesputius* uytvoer, leydt van den Naght-Evenaer [*Aequinoctiael*] veertig graden tegen't Noorden. Van daer voer hy tot aen't gedachte Land, leggende vijftig graden op gheene syde des Nacht-Evenaers; 'twelck t'saem geteldt sijnde, tnegentigh Graden uytbrengt, juyst het vierde deel des grooten Rondts, na de Stelling der Wiskonstenaers. Waer uyt dan blijkt, dat hy't vierde deel der Weereldt om-gevaeren had: Want die te *Lisbon* wone*n*, leggen ontrent veertigh graden herwaerts den Naght-Evenaer, en sijn van die op geene syde des Nacht-Evenaers, in de Zuyder lenghte, juyst hoeck-regt, tnegentigh graden; dat is, recht over dwars. Maer om dit dies te beeter te verstaen: De Lijn [*Linie*] die regt boven ons [namentlijk te *Lisbon*] va*n* den Hemel op onse hoofen af-komt, en de Lijn der geene, die ontrent vijftig graden op d'ander syde des Nagt-Evenaers leggen, treffen malkander aen de zyden over-dwars; soo dat wy in de reghte, en sy in de dwarssche Lijn sijn, koomende also met hun voeten recht overdwars tegens d'onse aen te gaen; 'twelck dan ee*n* goedhoeckige Driehoek maekt.

Doch dit betreft meer de Sterre-konst en Weereld-meeting, als 't vermaeck mijns Lesers; 'twelk nochtans ee*n* der voornaemste beoginge*n* van dit tegenwoordigh werck geweest is. Derhalven hier van scheydende, sullen wy weer op nieuws beginnen aen te teeckenen d'aenmerckelijckste dinghen, uyt een andere Schipvaert, ook gedaen van den selven *Albericus Vesputius,* en desghelijcks van hem selfs beschreven. Dezen uyttogt geschiede uyt Spaenje, op den 11. der Maymaendt, des Iaers 1489.

3. Sy namen hun wegh nae't Eylandt des Groenen Veldts [*Campo Verde*] en trocken voort, om de *Cana-*

rias te bezichtigen, vaerende soo lang, tot datse aen't Vyer-Eyland quame*n*. Aldaer Hout en Waeter ingenoomen hebbende, begondense te zeylen met een Noord-Noord-Weste Windt, en bevonden zich nae negenthien daegen aen een nieuw Gewest, 'twelckse vast Landt meenden te zijn. Hier wierdenze op den achtentwintighsten van Somer-maendt [als wy ontrent den langhsten dagh en kortste nacht hebben] gewaer, dat dagh en nach te dier tijd even lang was. Dit Aardrijck was bynae gantsch in 't Waeter versoncken, en overal voorzien met doorvlietende Vloeden. Hier wierpenze 'tAncker uyt, en sonden zommighe Boots nae Landt: Doch vonden 't zelve soo vochtigh en door-weykt van Poelen en Waeter-loopen, dat schier nergens een drooghe plaets te vinden was. Evenwel saegenze zomtijdts eenige teekenen, waer uyt sy bemercken konden, dat dit Eyland van veel volcks bewoond wierd. Doch vermitsse niet aen konden koomen, soo keerdenze weer in haer Schepen, en voeren met een Oost-Zuydt-Ooste Wind langhs 'tLandt heenen, dickmael, jae meer als tsestigh Duytsche Mijlen weegs verr, besoeckende, ofse ergens aenlanden mochten; doch die*n* arbeydt was te vergeefs, want sy bevonden d'aenloop der Zee soo vreeslijck en onstuymigh, dat de plaets onbevaerlijck was. Daer op wendenze zich nae't Zuyd-Westen, vaerende langhs 'tLandt, tot datse by de Haven van een seer schoon Eyland quamen, hebbende een Rivier aen den ingangh. Daer in komende, vondenze (ontrent vier Duytsche Mylen va*n* de Zee) een ontelbare menigte volks, waer over sy zigh seer verblydden, en de Boots veerdigh maeckten, om na 'tEyland te vaeren D'Inwooners vervoegde*n* haer oock in hun Scheepjens, om deze Vreemdelingen aen te vallen: Doch stracks daer nae bemerckende, datse te kort souden koomen, soo begavenze zig tot de vlught, alleen twee der haere gevangen achterlaetende.

4. In éé*n* deser Scheepjens ('twelk d'Inwooners verlate*n* hadden) wierden vier Iongens gevonden, niet van dien Land-aert, maer diese in andere Gewesten gerooft hadden. Al deze haddenze 'tGemaght uytghesneden, waer van de wonde*n* noch versch waren. Als *Vesputius* en de zijne zich seer hier over verwonderden, soo gavenze, door teeckenen, te kennen, datmense weggevoerd had, om gegeeten te werden; waer uyt sy dan bemerckten, dat dit de grouwlijcke Menscheeters waren, diemen *Canibali* noemde. *Vesputius* liet d'Anckers ontrent een halve Duytsche Mijl van't Land uytwerpen, en stelde een van sijn twee ghevangene Mensch-eeters vry, gevende den selven, tot een teecken van vriendschap, veelerley Geschencken; als Bellekens, Spiegelkens en dierghelijcke kleynigheden: Seggende met eenen, dat de geene, die gevloden waeren, voor hem noch de zijne niet te vreezen hadden, wijlse niet anders zoghten, als vreede en vriendtschap met haer te hebben. Dezen verlosten verrighte seer neerstigh, 'tgeen hem bevole*n* was, brengende ontrent vier-

honderdt Mannen, nevens veel Wyven, uyt de Bosschen tot d'aengekoomene Christene*n*; die met dezelve, wijlse ghesamentlijck ongewapendt waeren, goede kennis maeckten, en haar den anderen Gevangenen oock weer gaven, neffens 'tgenomene Scheepje; 'twelck van een Boom gemaeckt, en met grote neerstigheyd uytgehoold was; langh zijnde ses-en-twintigh schreden, en ontrent twee Ellen breed.

'tIs niet vreemd, datse alleen van eenen Boom een geheel Schip weeten toe te rusten, wijl de selve daer ongelooflijk hoogh en dick wasschen. Op 'tHooft der drie punten (Capo di tre punte) staen Bomen van vijfthien, sesthien, ja achthien vademen dick, seer bequaem om uyt te hoolen, en Schuyten van te maecken. Op't Eylandt Le Principe, by Africa, is een Boom gezien, die onder aen de Stam 24. vademen dik was.

Alsse nu dit Schip weergekregen, en aen een verseeckerde plaets gebracht hadden, vloodenze gelijcklijck wegh, willende geen verder ghemeenschap met d'andere houden. Derhalven verlieten de Portugeezen dit Gewest, en voeren ontrent tachtig Duytsche Mijlen daer langhs henen; wanneerse een seer bequaame Haven, en een ontelbare meenighte Volcks gewaer wierden.

5. Met deeze Inwooners maecktenze kennis, en gingen met dezelve in veele haerer Dorpen, daerze met groote Eer en seeckerheyd ontfangen wierden; ruylende vijfhonderd Peerlen van haar, voor een Bel, en krege*n* noch een weynig Gouds op de Koopmanschap toe. In dit Land dronkmen roode en witte Wijn, gemaackt van zommighe Vruchten en Zaden, gelijck Mee of Bier. De beste was bereyd van Mirrh-Appelen, die seer goed en welsmaeckend sijn. Dit Eyland was rijk van Huysraed. 'tVolk vondenze daer vredelijcker en vriendlijcker, alsse in eenige andere Gewesten gedaen hadden. Voortvarende, quamense by een ander Eyland, daer d'Inwooners soo Beestachtigh, eenvoudigh, goed en vriendlijck waren, dat misschien haars ghelijcke op de gantsche Wereldt niet te vinden sijn. Van aengezight en gedaante des ligchaems warenze seer Beestelijk. Sy propten haer kaecken geduerigh vol met een seecker Kruyd, daerse sonder ophouden aen knauwden, ghelijck de Beesten, soo datse geen woorden konden uytbrengen. Yeder had twee gedrooghde Kauwoerden aen den hals hange*n*. In d'een droegenze 'tKruyd, 'twelckse knauwden; in d'ander haddense een slagh van Meel, gelijck fijne Bloem. Sy hadden ook een Lepel, diese in de mondt nat maeckten, daer na in't Meel staken, en't Kruyd, datze in de mond namen, daer meede besprenghden. *Vesputius* en de zyne waeren hier over niet weynigh verwonderdt, en konden niet bedencken, waerom sulcks gheschieden moght. Doch eyndlijck vernaemenze d'oorsaeck daer van; te weten, dat dit voor den dorst ghedaen wierdt: Want sy hadden daer gantsch geen gerijf van varsch Water. Hun Vrouwen ghebruyckten dit Kruyd niet, maer droegen yeder een Kauwoerde met water, 'twelckse van den Dauw versaemel-

den, die 'snachts op seeckere bladeren valt, hebbende de ghedaante van Ezels-ooren.

6. Dit volk leefde van geen vrugten der Aerde, maer alleen van de Visschen, diese in de See vingen. Sy hadden noch Huysen, noch Hutten, maer ghebruyckten zommige groote Blaederen, waer meede sy haer beschermden tegen de hitte van de Son; doch niet tegens den Regen, die in dit Gewest seer zelden gezien werd. Als nu 't Volk van *Vesputius* door'tLand omgingh, om ergens varsch Water te bekomen, vondense in't Zand zommige gantsch groote voetstappen, soo datze by haer zelven dachten, indien d'andere Leeden des Ligchaems een geëvenmatighde vergelijckingh met deeze hadden, soo moesten in dit Eylandt geweldigh groote Lieden woonen. Ondertusschen zagenze in een Dal vijf Huyzen staen, in welcke sy vijf Vrouwen vonden, drie Oude en twee Ionge, al t'saemen van soo grote Ledematen, datse zigh hooghlijck daer over verwonderden: Want sy waeren veel langer, als den hoogsten Man, diese oyt in haer Landt gezien hadden; doch welgestelder van Ligchaem, als de Spaenjaerden of Portugeezen. Stracks daer nae quaemen oock ses-en-dertigh Mannen in deze Hutten, sijnde noch veel hooger als de ghedachte Vrouwen; en in alle deelen soo wel ghevormd, dat het een aangenaem vermaeck was, deselve t'aenschouwen. Sy gingen gesaementlijk naeckt; en om de grootte dezes Volcks hebbense dit Ghewest het *Reusen-Eyland* genoemt. Van daer quaemen ze by een ander slagh van Menschen, die haer seer vriendelijck ontfingen. Hier vondenze een groote meenighte van Oostersche Paerlen; en ter deezer oorsaeck blevenze daer 47. dage*n* lang, handelende 119. Marck Paerlen voor eenighe Belle-kens, Spiegelkens, Glaeskens, en diergelijcke kleynigheden. Want elk gewillig soo veel Peerlen, als hy had, voor een kleyne Bel gaf.

7. In een laeter Schipvaert is onse*n* *Vesputius* by een ander Eyland gekomen, leggende binnen den Nacht-Evenaer, tegen't Zuyden, op 5. graden. Hier zagenze veel volcks staen, op 't hooghste eens Berghs, gantsch naeckt; van welcke niemand beneden derfde koomen. Derhalven lietenze zommige Spiegelkens en Bellekens aen land legge*n*, en begaven haer weer t'Scheep. D'Inwooners dit gezien hebbende, liepen gesamentlijck daar na toe, en betoonden [door veel tekene*n*] datze zigh hooglijk over dese kleynigheden verwonderden. 'sAnderen daegs zagen ze van haer Schepe*n*, dat dit volck in ghetal seer vermeerderdt was, maeckende hier en daer vyer en rook; na alle schijn, om haer aen land te locke*n*: Ook gavenze haer zomtijds door gebeerden te kennen, datze zigh dieper in 't Eylandt begeven souden. Hier op boden twee Christenen haar selven vrywilligh aen, om te gaen ondersoecke*n*, wat voor volk dit was; en of men daer eenigen Handel soude konnen dryven: Biddende den Oversten soo langh, dat hy haer eyndlijck sulcks toeliet. Alsse nu eenige dinge*n* by haer genomen hadden, om tegens

deeze Lieden te verruylen, gingenze heen; onder beding, datze ten langste*n* binnen vijf dagen weerkomen soude*n*, want na dien tijdt wildenze van daer afvaeren. Ondertusschen quam veel volks aenden Oever, doch begeerden met haer in geen gesprek te komen.

8. Op den sevenden dag trockenze weer te Land, en bevonden, dat deze Lieden al hun Wijven mee gebracht hadden. Soo haest de Portugeezen aengekomen waren, sondenze veel va*n* hun Vrouwen tot dezelve, om met 'er te spreken, schoon deeze Wyven haer weynig vertrouwden. De Christene*n* dit ziende, sonden een jong, schoon en sterck Man tot haer, gaende daer na weer na hun Schepe*n*, op dat de Vrouwen dies te min bevreest mochte*n* zijn. De Iongeling zig onder haer begeve*n* hebbende, ginge*n* sy rondom hem stae*n*, en betaste*n* hem over al met grote verwonderingh. Ondertusschen quam een Wijf vanden Berg af, met ee*n* grote Knods in haar handt; en by hem komende, gafze hem van achteren so vreeslijck een slag, dat hy tzedert die*n* tijd noyt lid meer verroerde. Straks trocken d'andere Vrouwen hem met de voeten op den Berg; en al de Mannen, die op den zelven waeren, quaemen met hun Boogen en Pijlen beneden, schietende soo verschricklijck op de Christenen, datse nauwlijcks ontvlieden konden. T'Scheep gekome*n* zijnde, lietenze vier Stucke*n* Geschuts los gaen (want deze Inwooners vervolghden haer heftigh in hun kleyne Scheepjens) waer op sy de vlugt na den Bergh namen, daer hun Wyven waren; door 't grof geluyd der Stucken seer verschrickt geworden sijnde. Deze Vrouwen hieuwen den Iongelingh, dienze ghedoodt hadden, voor d'ogen der Christenen (tot der zelver bysonder-groote droefheydt) in veele stucken; toonden haer dezelve; briedenze tegens een groot vyer, en atenze op. De Mannen gaven ook door tekenen te kennen, datze de twee andere Christene*n* [die noyt weer quamen] op dezelve wijs gegeeten hadden.

VIII. hooftstuck.

1. Reys van Aloysius Cadamustus. 2. Beschryvingh van't Eyland Medera. 3. Bebouwing. Grootte. Vrughtbaerheyd. Suycker-Riet geplant. 4. Seldsaeme Wijngaerden. Witte Pauwen. Vreemde Duyve-vangst. 5. Canarische Eylanden. Haer Naemen. Wonderlijcken Boom. 6. Naerder Beschryvingh. Adamantsteen van een ongelooflycke hooghte. Godsdienst der Inwooners. 8. Wonderlycke Gewoonten, ontrent d'aenneemingh eens nieuwen Vorsts. 9. Ongelooflyck Wed-spel aenghebooden.

ALoysius Cadamustus, uyt een Geslacht der Venetiaensche Raedsheere*n* geboortig, vond zich begeerigh, om vreemde Landen te bezoecken, en te ghelijck voordeel te doen. Hy begaf zich der-halven op de Schepen, die *Don Hurick, Infant van Portugael,* Soon van Koning *Don Ian,* had laten toerusten, om na de swarte Moren tegen't Zuyden te seylen. Hy voer af van *Vincentius Hooft,* anders *Portus Sanctus,* of de *Heylige Haven* genoemt, in May, des Iaers 1505.; neemende de streek regt nae't Eyland *Medera*; leggende ontrent 600. Mijlen van *S. Vincent.* 'tGeen hem op sijn Reys bejegend is, heeft hy zelfs aengetekendt en uytgegeven; uyt welcke Beschryving [onder andere Talen, oock in d'Hooghduytsche overgebracht] wy (ghelijck voor heenen)'t aenmerckelijckste vertolcken, en vervolgens aen een knope*n* sullen; beginnende met het verhael va*n* de ghelegentheyd des gedachten Eylands.

2. Dit Eyland *Medera* werd van de Portugeezen bewoondt; doch was voor 24. Iaeren noch gantsch onbekend. [*De Leezer sy beright, als wy't woord* werd, *of* is, *of* syn, *of* heeft, *of eenig ander vande*n *Tegenwoordigen tyd gebruycken, of ook tydt-reeckeningh maeken, dat hy te rugg zie, op't Iaer, waer in den Beschryver dese Reys gedaen heeft.*] 'tHeeft de naem gekrege*n* wegens de veelheyt des Houts, 'twelk daer is; en van d'Inwooners *Medera* ghenoemt werd. Men vondt' er niet anders, als dicke duystere Bosschen; soo dat d'eerste bewooners veele der selver door vyer moeste*n* afbranden: Welcken brand somtijds soodanigh d'overhandt nam, dat 'er veel Menschen om 't leven geraekt souden hebben, indienze zig niet tot den hals toe in't water begeven hadden. Selfs *Iohannes Gonzales,* die van *Don Hurick* de Regeering van de helft deezes Eylands gegeven was, heeft zig (om met Vrouw en Kinderen de Doodt te vermijden) twee daegen langh, met groot geduld, in't Water moeten onthouden. t'Eylandt dus door 't Vyer gereynigt sijnde, wierd bequaem om te bebouwen.

3. 'tIs voornamentlijck op vier plaetsen vruchtbaer en bewoond ghemaekt. D'eerste noemtme*n Monchricus*; de tweede *Ten heyligen Kruyce*; de derde *Fonzala*; de vierde *Iupiters Kamer*: Doch gintsch en herwaerts sijn noch veel andere Wooningen. 't Eyland begrijpt in 't rond 40. Mijle*n*: Heeft wel geen Haven, maer echter bequame Aenvaerten en Leg-plaetsen. D'aerd is' er gantsch vrugtbaer, alhoewel Bosch-achtig, gelijk in *Sicilien,* en heeft overvloed van allerley Vruchten. Van Tarwe alleen werden'er Iaerlijks 300000.Venetiaensche Maten versameldt, daer *Scharia* genoemdt. Doch door 't ghedueriqh Zaayen begind het Land nu eenigh-zins schrael te werden. 'tWerdt bevochtigt van Putte*n* en Springbronnen, gelijck ook van acht klare Rivieren, die door't Eyland lopen. Hier sijn veel Zaeg-molens geset, om Delen, Berderen en Tafels te zagen; so van welrieckende Cederboomen, als van ander Hout. Wijl nu dit Landt

van soo veel Wateren voorzien is, heeft den gedachten *Gonzales* daer Suycker-Riet doen planten, daer Iaerlijks veel Suycker van komt, d'alderbeste des gantschen wereldts; wyl de Lugt daer seer bequaem toe is, als zijnde in warmte *Cypren* en *Sicilien* gelijck, sonder eenige koude.

4. Hier wasschen Wijn-gaerden, die niet te versmaden sijn. Daerenboven heeft 'er *Gonzales* Malvesey-Rancken uyt *Creta* [nu *Candia*] doen setten, die meer Druyven als Bladeren dragen. De Trossen sijn meer als vier spannen langh; 'twelck gantsch wonderlijck en lustig te zien is. Daer zijn oock swarte Druyven. Men vind hier veel witte wilde Pauwen, zommighe Quackelen, en menighte van Wilde Swijnen in't Gheberght. De Druyven sijn voor April daer al rijp. Doe dit Eylandt vande Christenen eerst bewoond begon te worden, vondmen daer meenichten van Duyven, diemen sonder moeyte kon vangen, wijlse geen Menschen ghewoon waren. Men behoefde maer met een Haek de tacken der bomen na zich te halen, en deselve met de hand te grypen: Want vermits in dit Land noit anders als wilde Dieren en Vogelen gewoond hadden, soo waerense voor de Menschen niet schouw.

5. Van *Medera* voerenze met een Zuyde wind soo lang voort, tot datse aen de *Canarische Eylanden* quamen, legghende 320. Mijlen van *Medera.* Deeze sijn thien in getal, maer alleen seven daer van werden bewoont; d'andere syn woest en volckloos. Vande bewoonde heeft yeder sijn naem; als: 1. *Lancerotta.* 2. *Forteventura.* 3. *Gran Canaria.* 4. *Teneriffa.* 5. *Gomera.* 6. *Palma.* 7. *Fierro.* Van de seven hebben'er vier 'tChristen Geloof aengenomen, te weten: *Lancerotta, Forteventura, Gomera* en *Fierro.* D'andere dienen d'Afgoden noch. Men vind hier noch Tarwe noch Wijn, als die uyt ander Landen daer gebragt werd; derhalven ghebruycken de geene die daer wonen Garsten brood en vleesch. Oock wassen hier weynig Vruchten, maer anders sijn' er alle dingen op 't beste. Deze Eylanden leggen ontrent 40. Mijlen van een, en 't een soo juyst tegen 't ander, als ofze niet van de Natuer, maer door Konst soodanigh geschickt waren.

't Eyland Fierro is seer dor en droog, so dat' er geen soet waeter ghevonden werd, om te drincken, dan alleen hier en daer een weynigh aen de Zee-kant. Doch men vint'er een Boom, wiens gelyk men niet weet, dat ergens meer gesien is; hebbende lange smalle bladeren, van welcke geduerig waeter afdruypt; wyl dagh en nacht een dicke Nevel om dien Boom hangt. D'Inwooners konnen haer selven en al haer Vee van dit water onderhouden.

6. D'Inwooners der vier Eylanden, die Christenen sijn, hebben yeder een bysondere Spraeck, soo dat d'een d'ander niet verstaen kan. Hun Vlecken sijn open en ongemuerd, leggende op d'hooghste Bergen; daerse diepe Hoolen graven, waer in sy voor hun vyanden verseekert sijn. Deeze Bergen sijn van natueren soo gesteld, dat niemand daer op kan komen, en derhalven onverwinlijck: Konnende

nergens door bedwongen werde*n*, als alleen door honger. 'tKleynste dezer Eylande*n* begrijpt over de 1000. Mylen in't ronde. Maer de drie Afgodische sijn noch veel grooter, en hebben ook veel meer volcks. *Teneriffa* is 't grootste van de drie, waer in over de 15000. Menschen sijn. *Palma* heeft weynig volcks, maer is boven mate*n* schoon en lustig. Dit Landschap is onwinlijk, vermitsmen daer toe niet kan komen, als met groten arbeydt. D'Inwooners sijn dapper, en derhalven niemant onderworpe*n*, schoonse dickmael met Oorlogen aen gevogten sijn geweest.

7. Midden in't Eyland *Teneriffa* staet een Adamantsteen, meer als 15. [Italiaensche] Mijlen hoog: welcke flickert, blinkt en brandt, gelijck den vyerigen Berg *Aethna*; waer door 't selve Eylandt wel 250. Italiaensche Mijlen weeghs verr gezien kan werden. Dit wierd betuygt va*n* de Christenen, die voortijds gevanklijk daer heenen gevoerd waren. D'Inwooners gaen gemeenlijk gantsch naekt, doch zommige bedecken haer achter en voor met Geyte-vellen. Sy besmeeren haer Ligchaem met Bockevet, vermengt met het zap van zommige Kruyden; waer doorze zigh een dicke huyd maken, om de koude dies te beter te mogen verdraegen, alhoewel't daer selden koudt is, wijlse in't Zuyden legghen. Sy hebben noch Huysen noch Hutten, maer wonen in de Holen der Bergen; zig geneerende met Garst, Vleesch, en Melck van Geyten. Sy hebben groote menight van zommige Vrughten, insonderheyd van Vygen. Hun Herfst hebbenze in onse Lente en Grasmaendt. Van God wetenze gantsch niet, maer yeder Eerd 'tgeen hy wil: Sommige de Son, andere de Maen, noch andere wat anders. Hun Vrouwen sijn niet ghemeen, maer elck neemt'er soo veel als 't hem lust; doch niet, voor dat de Vorst haer de Maeghdom benomen heeft: 'tWelkze voor een grote Eer houden.

8. Alsse een nieuwe Vorst aennemen, houdenze een wonderlijcke ghewoonte. Want als de Koning den Rijcks-staf ontfanght, soo begeven veele zig met groote hopen ter doodt, begeerende vrywilligh, ter eeren van den nieuwen Vorst, te sterven. Ten desen eynde vergaderenze alle in een seer steyl-opgaende Dal, daerse veelderley seldsaeme Gebeerden aenvangen, en onder dezelve sommige woorden uytspreken. Die dan met haar dood den Feestdagh des Vorsts vereeren willen, springen van boven neer op een scharpe Steenrots, soo datse door de*n* val schier gantsch verplettert werden. Ter deezer oorzaeck is de Vorst, tot wiens eer dit geschied, aen de naeste Vrienden des dooden hoogh verplicht, en betoond haer oock grote weldaden. Sy sijn boven maten geswind, gaen op een Touw, en springe*n* van't een Gebergt op't ander, gelijck de Dassen: En dit alles bloots voets. In't werpen met steenen synse soo seker, datse noyt het voor-gestelde Wit missen. Sy sijn soo bysonder sterck, dat ze alleen met een slagh of twee een geweldicke staek in stucken slaen.

9. My gedenckt noch [seyd *Cada*-

mustus] dat, terwijl ick daer was, eenen uyt *Canarien* tegens drie Manne*n*, om een seeckere prijs, wedden wilde, datse 8. of 10. schrede*n* van hem staen, en yeder vier Citroen-Appelen neemen souden, om op hem aen te werpen: Doch hy sou zig soodanig weten te houden, dat geen der selver sijn ligchaem sou konnen aenraecken, ten waere hy die alleen met de handt afsloeg. Hier tegens wou hy 12. Appelen na haer werpen, va*n* welcke niet eenen mis-gaen soude. Maer de drie Mannen derfden dit Wedt-spel niet aennemen, wel wetende, hoe geswind en behendig hy was, soo dat hy noch meer als dit sou hebben konnen verrichten. t'Is een groot Cieraad by de *Canariers,* datse zig met 'tzap van zommige Kruyden beschilderen, hier rood, daer groe*n*, gintsch swert, grauw en aschverwigh: Oordelende, dat 'er niets schoonder is, als 't geen meenigerley verwen heeft.

IX. hooftstuck.

1. 'tWitte Hooft. 2. Beschryvingh van 't Koninghryck Senege, en de Volckeren Azanegis. 3, Haer Gewoonten, en groote onnoselheydt. 4. Gelegentheydt van Amelo, of 't Honighryck. Booven maten groote hitte. 5. Sout-handel. Seldsaeme wys van Coopmanschap te dryven, sonder malkander te sien of te spreken. 6. Vreemde Geschiedenis. 7. Vervaerlycke Menschen. 8. Voordeel der rycke Lieden. Menigte van Sprinkhanen.

VAn dit Eyland sijnse met ee*n* Zuyde wind na Morenland ghevaeren, en quamen, nae weynig tijds, aen een Land, *'tWitte Hooft (Capo Bianca)* genoemt, leggende ontrent 770. Mylen van de *Canarische Eylanden.* Doe de Portugeezen *Capo Bianca* eerst ontdekte*n*, vondenze daer niet anders als Zand, sonder 't minste teken van eenig Gewas. Doch vermits wy niet aenmerklijks van dit Gewest beschreve*n* vinden, soo sullen wy overgaen tot de Beschrijving des Koningrijks *Senege,* en der Volckeren *Azanegis*.

2. *Senege* is een vlietend Waeter, scheydende d'*Azanegen* van 't eerste Koningrijk der swarte Moren. Deze *Azanegi* sijn een Volk, welcker verwe half Swart, half Aschgrauw is; woonende op sommighe plaetsen aen geene zijde des *Witten Hoofts*. Veele der selve stoten aen d'Arabiers, *Hodeni* genoemt. Sy eeten soo weynig, dat een Man aen wat Garste-pap een gantschen dagh genoeg heeft: Evenwel synse seer sterck en wacker. Deze *Azanegi* hebbe*n* een zeldsaem gebruyk, want sy omwinde*n* haer hooft met een Sluyer van Lijnwaedt, soo dat het eynd daer van voor haer Aengezight komt te hangen, van't Voorhooft af, tot over de Mondt toe. De reden is, om datse zig over de Mond niet minder schaemen, als wy ons over de Schamelheyd. Ter dezer oorsaeck

deckense dezelve toe, als een schandeijck ding; seggende, dat'er altijd een lelijcke stank uyt voortkomt, als uyt een vuyl gat, of stinckend hol. Sy hebben geen Heer; als alleen, dat de rijkste onder haer d'opperste is, en de*n* selven gehoorsamenze oock. Den gemenen hoop is arm, leugenachtig, en seer verraderlijk. Hun lengte is middelmatigh, 't hayr gekruld, gelijck de Duytschers ghemeenlijck dragen. 't Selve latenze gantsch langh wassen, en besmeeren't met Vischvet; ter welker oorsaek sy ook geweldig stincken: Doch sulcks werd van haer voor een grote Eer gehouden.

3. Sy beminnen insonderheydt de vette Vrouwe*n*, die grote Borsten hebben. Deze ontrent 17. Iaeren oudt geworden sijnde, soo recken de Mannen haer den Boezem met een Touw neer-waerts: Waer door deselve afhangen, ghelijck die van de Beesten. Daer nae Kinderen gebaerd hebbende, werdenze noch veel afschouwlijcker. Als deze Lieden de Scheepen eerst op Zee sagen varen, meendenze deselve Vogelen te sijn, die met witte vederen uyt vreemde Landen daer ae*n* quamen vliegen. Maer de Zeylen neergelaten, en de Scheepen naerder gekomen sijnde, geloofdenze, dat'et Visschen waeren. Andere hieldenze voor Geesten of Spoken, wijlse oock by nacht voeren. Sy waren derhalven voor de Schepen [ziende dezelve gintsch en herwaerdts swieren] seer vervaerd; te meer, om dat haer van't Scheeps-volck nu en dan, voornaementlijck by nacht, grote schade toegevoeght wierdt.

4. Van *Tagaza* (in onze Tael soo veel als ee*n* Gulde Last geseyd) brengtmen veel Zouts, 'twelck d'*Arabiers Azanegi* daer na op hun Kemelen in veelderley Gewesten vervoeren; ten deelen oock na *Tambuth*, desgelijcks na *Amelo*, of't *Honighryk*; in't Landschap der Swarte Mooren. Dit Rijck *Amelo* heeft boven maten veel vande grote hitte te lijden, soo dat by nae alle viervoetige Ghedierten daer versticken en verderven: Want hier wast geen Voeder, als 'tgeen schadelijck is. Derhalven, als er 100. geladene Kemelen aenkomen, soo keert'er selden 30. weer te rug. Wie van de *Arabiers Azanegi* hier ziek werd, moet gewislijck sterven, wegens de geweldige hittigheyd des Luchts. Men seyd, dat *Tagaza* 40. Daghreysen va*n Tambuth* leyd, soo veel als een Paerd kan af-lopen. *Tambuth* en't *Honigryck* leggen ontrent 30. Daghreysen van een. Als *Cadamustus* vraegde, waer't by toequam, dat in *Amelo* so veel Zouts verbezigt wierd? Kreegh hy tot antwoordt: Datmen 't in 't Land der Swarte Mooren met menighten moest gebruycken; wijl haer bloed, door de grote hitte, vergiftight werd: En indienze zulks met Sout niet te hulp quamen, so soudenze gesamentlijck moeten sterven. Sy gebruyckten derhalven daeghlijcks een deel Sout, 't welckse in waeter lieten smelten.

5. 't Ovrige Sout maackense tot Schollen, soo groot als een Man kan dragen, en brengen't dan in 't *Honighryck*. Daar nae nemen de Swarte Moren elk een Schol Souts op hun hoof-

den, en trecken soo voort; met sulcke meenichten, dat het een groot Leger van Voetvolck schijnt te zijn; torssende deze last een seer verren weg. Sy hebben drie spitze stocke*n* by haer, dieze, alsze vermoeydt sijn, in d'Aard steecken, en 't Sout daer soo lang opleggen, tot datze adem ghehaeld, en zig wat verquickt hebben. Op deze wys brengenze 'tSout tot aen seeker water, vermitsse by na gantsch geen lastdragende Gedierten hebben, wegens d'onvrugtbaerheyt des Lands, 'twelk gras noch kruyd, dat bequaem mogt sijn, voortbrengt. Dit Sout dus aen't Water gebracht sijnde, soo maeckt elck, van 't geen hem toe-behoordt, een hoop, die hy met een bysonder teken marckt, treckende dan ontrent een halve daghreys daer van daen. Deze wegh zijnde, koomen de swarte Moren [namentljk, de gene, die haer niet laten kennen, noch met yemandt spreecken willen] met hun Scheepjens uyt zommige Eylanden aen den Oever; en't Sout bezien hebbende, leggenze op yeder hoop ee*n* deel Gouds, na dat het Sout haer weerdig dunckt. Dit gedaen sijnde, begevenze zig terstond van daer; waer na d'andere swarte Mooren, die te voren wegh gegaen waeren, weer komen, en elk beziet zijnen hoop. Vergenoegt hy zigh met het Goudt, dat daar op leydt, soo neemt hy 't selve, en laet het Sout daar, treckende voorts weer na huys: Maer soo hy meendt, dat de prys te weynig is, soo laet hy't beyde leggen, en gaet weer heen, gelijck te voren. Dan komen de vorige Moren weer, en nemen al de hopen, daermen 't Goud van genome*n* heeft, weg: Maer op d'andere leggenze noch een weyig Gouds by, soo haer dunckt dat het meer weerdig is: Anders nemenze haer Goudt weer, en laeten't Sout leggen. Op deze wijs dryvenze hun handel, sonder dat de kopers en verkopers malkander zien. Dit sal veele misschien ongelooflijk duncken; doch *Cadamustus* betuyght, dat hem sulks van veel geloofweerdighe Kooplieden voor waeragtig verhaelt en bevestigt is.

6. *Cadamustus* vraegde somtijdts de swarte Moren in dit *Honighryck*, waerom hun Vorst, die seer rijck en machtig was, gee*n* neerstigheyd deed, om door geweld of vriendschap kennis van dit volck te krygen, die zigh noyt wilden laten zien; op dat hy weten mogt, wat voor gedaente, spraek en zeden sy hadden? Hem wierd geantwoordt, Dat de Vorst sulcks al voor langh had ter handt genoomen, op de volgende wijs: Tegens de tijd dat dit volck pleeg te komen, gebood hy zommighe der zijne, zigh aen den Oever verborgen te houden. Als nu deze, die haer niet wilden laeten kennen, aenquamen, en Goud op't Sout leyden, vielen de Bespieders onder den hoop, en namen vier uyt dezelve gevangen; doch de drie lietenze weer los, meenende aen eenen genoegh te hebben, om uyt hem haer gantsche gelegentheyd te verstaen; te meer, om dat ze d'andere [van welcke sy groot voordeel trocken] so weynig als moghelijck was sochten te vertoornen. Dezen Ghevangenen wierdt voor de Vorst van't *Honighryck* gebracht, die

terstond eenige Persoonen liet kome*n*, in verscheydene Talen ervaren. Deze spraken den Gevangenen in de selve aen, om eenige antwoord van hem te bekomen: Doch hy sweegh t'eenemael stil. Oock begeerde hy gantsch geen spijs te nuttigen, soo dat hy niet langer als drie dagen leefde.

7. Ter dezer oorsaeck meenden de Moren in't *Honighryck*, dat dit volck van naturen stom was. Doch zommighe oordeelden, dat dit uyt onwil en herdneckigheyd geschiede, wijl de gevanckenis hem seer tegen de borst was. De Mannen, die deeze onbekende Moren gezien en gegrepe*n* hadden, beschreven haer, dat het gantsch swarte Lieden waren, ruym een span langer als sy. D'onderste lip hingh haer tot op de borst toe af; welcke seer rood, en van binnen rouw was, even als ofse geduerigh bloedde: Doch de bovenste was kleyn, ghelijck die van andere menschen. Dit veroorsaeckt, dat al hun tanden bloot staen, die veel groter als gemeen sijn; insonderheyd hebbenz'er ae*n* yeder zyde een, van een uytstekende grootte. Hun ogen waeren groot en swart; van ee*n* afschouwlijck gezigt. 'tBloedt liep altijd van haer tandvleesch over de lip, 'twelck (gelijck waerschijnlijck is) soodanigh verrot, door de groote drooghtte des Luchts. De Vorst berouwde deeze gevangen-neming seer hoogh, en liet dit volck na dien tijdt gerust: Want alleen om deze oorsaeck blevenze drie volle jaren langh achter, sonder oyt weer te koomen om Sout te koopen, tot gee*n* kleyne schade va*n* veele. Doch vermitsse 'tselve niet langer ontbeeren konden, nadien't haer Ghenees-middel is, soo warenze ghedwongen, op d'oude wys weer te komen handelen. Tsedert dien tijd liet de Vorst geen ondersoek meer doen; meer aght nemende op't voordeel datse aenbragten, als op de Personen. By d'aschverwige More*n* wert noch goude noch zilvere Munt gebruykt, maer sy kopen d'eene Waer voor d'and're. Doch d'*Azanegi* en Arabiers in't binnenste des Landts hebben een Portugeesche Munt, diese *Mitigal* noemen, 'tstuck een Goudgulden weerdig sijnde.

8. Die in d'eensame Wildernissen wonen hebben geen natuerlijcken Koningh, alhoewelse d'een meer eerbiedigheyd betoonen als d'ander. Insonderheyt eerense de rijcke, die oock aldermeest begunstigt werde*n*, 'twelk een gemeene gewoonte door de gantsche weerelt is. Doch of wel deze seer ryk sijn, en veel pluymstrijckers hebben, soo konnense echter geen Vorsten genoemt werden. Hun Vrouwen sijn aschverwigh, en gebruycken Boomwolle kleederen, diese van de swarte Moren bekomen. Onderklederen of Hembden werden noyt van haer ghebezight. Sy hebben noch Harnasch noch Borst-waepen, als alleen een Schild, waer opse alle geweld afkeeren; neffens langhe, doch seer lighte Spiessen, desghelijcks Pylen, maer gebruyckense gheheel anders als wy. Sy ryde*n* op de Moorsche manier, alhoewelse niet veel Paerde*n* hebbe*n*, wijl haer Land gantsch woest is, en geen gras draegt. 'tSelve is door de hitte der Son gelijck als verbrandt; en 't groot gebreck van waeter maeckt het

geheel onvrughtbaer. 'tReegent hier ook in't gantsche Iaer niet, als allee*n* inde drie Maenden, die wy Ooghst,- Herfst,- en – Slagtmaend noeme*n*. *Cadamustus* sagh hier soo een gote meenigte van Sprinkhaenen, datmen de*n* Hemel byna niet zien kon. Deze komen gemeenlijck alle drie Iaeren, en vliegen met soo groote hoopen, dat de Lucht wel 12. Myle*n* weegs verr daer va*n* bedekt is. Waerse zig op d'Aard neerlaeten, knagenze alles af. Sy sijn roodt, en van een bysondere grootte. Indienze yeder Iaer quamen, so soudenze 't Land al voor langen tijd woest gemaekt hebben.

X. hooftstuck.

1. Beschryvingh vande Vloed Senege, en verghelyckingh der selve met de Nyl. 2. Vorsten des Lands, en op hoedaenigen wys sy een Koningh over haer stellen. Arme Onderdaenen. 3. Ryckdom en gewoonten des Konings. 4. Godsdienst der swarte Mooren. Haer gevoelen vanden Godsdienst der Christenen. 5. Hun kledingh, en andere seldsaeme gewoonten. 6. Manier van hun Oorloogen. Swemmen. 7. Cadamusti handelingh met de Vorst van Budomel.

*V*Oorby 't *Witte Hooft* gevaren sijnde, en't selve noch in't gezigt hebbende, quamenze aen een Vloedt [of Rivier] *Sinum Senege* genoemt, sijnde de voornaemste Stroom van gheheel swart Morenland, binnewaerts ae*n* de syde. Dit Waeter onderscheydt de swarte Moren va*n* d'Aschverwige mensche*n*, *Azanegi* geheten: Desgelijks 'tvrugtbaer en onvrugtbaer Land. Deeze Stroom is seer wyd en diep, hebbende een uytgang van ontrent een Mijl breed; en in 't midde*n* een Eyland makende, looptse ten laetsten aen twee plaetsen in de Zee. Den gantschen Oever is meer als 20. Mylen weegs geheel Zand, tot dat de Rivier zig in de Zee verliest. 'tVolk op geene syde deeses Strooms is boven maeten swart, maer anders heerlijk van persoon, en van welgevormde Ledemate*n*. Hier is't geheele Land groen, en verciert met vrugtbome*n*, doch aen d'ander syde zietmen reght het tegendeel, daer de menschen Aschverwig en seer kleyn sijn. Men seydt, dat deese Rivier uyt de Nijl komt; ook heeft deselve ee*n* gelijcke kragt als de Nijl: Want gelijk d'een Egypten, even so bevogtigt d'ander Moorenland.

2. 'tLandschap der swarte More*n*, die insonderheyt 'tRyk *Senege* inhebben, leydt in den ingangh des Rijcks Moorenlandt. Dit geheele Landt, tot *Achiaridam* toe, werdt het laeghe Land geheeten. Daer sijn menigerley Vorsten, gelijk in Spaenje de *Regulos*, of Amptmannen, die zig somtyts met malkander verbinden, stellende een Koningh nae haer gelieven, doch niet als va*n* een goed geslagt; die

oock om 't Rijck ootmoedigh bidden moet. Als hy haer niet meer behaegt, benemense hem de magt, en stote*n* hem weg; soo dat niemandt daer een vaste heersching heeft, maer geduerigh in vrees is, van verdreven te sullen worden. Evenwel werdt soodanigen Koning somtijts so magtig, dat hy Oorlog aenvangt tegens de geene die hem verkooren hebben. – D'Onderdanen sijn seer arm; hebben ook geen Stede*n*, maer alleen ellendige Hutten, wijl 'er noch Kalck noch Steen is. De Koning heeft geen andere Inkomste*n*, als dat sijn Amptlieden hem Iaerlijcks een Schatting geve*n*, om in sijn gunst te blyve*n*. Sy vereeren hem ook Paerden, die, om de weynigheyd, daer seer hoogh geaght syn; evenwel hebbense noch toom noch eenig ander Paerdstuygh.

3. Men schenckt oock aenden Koning Koeyen, Geyten en ander Vee; desgelijcks allerley spysen van Aerd-vrugten, daer hy van leeft. Ondertusschen rijd hy noch somtijdts rondom, en haeld een grooten roof by een. Hy neemt oock de Kneghten van sijn Nabuere*n*, 'tsy door geweld of vriendschap, en geneerd zig daer mede. Eenige der selver houd hy tot den Ackerbouw, d'andere verkoopt hy aen d'*Azanegi*, welcke daer hun koophandel komen dryven. Hy mag soo veel Vrouwen nemen als hy wil. 'tSelve is ook al d'Inwoners geoorloft, sose die maer onderhouden konnen. De Koningh heeft'er altijdt meer als 30. en alhoewel hy d'een niet liever heeft als d'ander, soo is echter d'Edelste de meest-geaghtste. Deze onderhoudt hy in Dorpen, daer hy yeder bysondere Ackers, Vee, Knegte*n* en Maegden geeft. Als hy te veld gaet, keerdt hy in tot welcke hy wil; en yeder brenght hem drie of vierderley slag van spyse*n*, soo dat de Koningh met syn by-hem-sijnde Hofghezin van sijn Wyven onderhouden werdt. Want 'smorgens zietmen een grote meenigt van Knegten, die den Koningh Eet-waren toebrengen. Deselve geeft men gesamentlijk aende Hofmeester: Desen leverd die over aenden Keldermeester: En die*n* weer aende Schaffer. Als dan de Koning wil, vervoegt hy zig ter Tafel, eet vande spysen 'tgeen hem lust, en't overige werd aen't Hof-gezin gegeven, dat zig noyt zadt bevind. Hy verwisselt gedurig van Vrouwe*n*, leggende nu by d'een, dan by d'ander; ter welker oorsaek hem veel kinderen gebooren werden. Soo haest hy gewaer werd dat d'een ontfangen heeft, gaet hy by een andere, Even deselve ghewoonte werd oock van sijn Amptlieden onderhouden.

4. De swarte Moren eeren wel insonderheyd *Mahometh*, doch hangen hem soo seer niet aen als de witte Moren; voornaementlijck niet 'tgemeene volk. Aldermeest wert hy va*n* de Vorsten geëert, wyl de Papen der *Azanegi* en *Arabiers* haer steedts inboezemen, dat het ee*n* onbehoorlycke saek sou sijn, indien de Vorsten (even gelijk 'tgemene volk) aen gantsch gee*n* God geloofden. Wylse nu geen Godsdiensten va*n* andere volckeren kennen, so werdense ligtelijk tot den dienst van *Mahometh* bewoge*n*; geen andere Leerraers hebbende als d'*Azanegi* en *Arabiers*. Dog

nae datse van de Christenen verstaen hadden, hoe veel beter haeren Godsdienst was, begondense va*n Mahometh* veel minder te houden, en kregen lust aen de manieren der Christene*n*; wiens geloof sy beter en heyliger hielde*n*, om datse rijcker ware*n* als sy: oordelende so va*n* d'eeuwige dinge*n* uyt de tydlyke. Hierom seydense oock, dat onse Godt [seydt *Cadamustus*] ons seer lief had, wijl hy ons soo veel goeds deed ae*n* ziel en ligchaem: En dat ons geloof niet anders als van een goeden Godt kon komen. Ondertusschen wildenze echter hun Wet niet verlaten, meenende dat het niet schaeden mogt, aen twee te gelijk te geloven.

5. Sy gaen by na gantsch naeckt, alleen makense sommige benedenklederen van Geytevellen, waer mee sy huu schamelheyd bedecken. De Vorsten en rijcke lieden draegen hembden van Boomwol, welke stof in dit land seer overvloedig is, en van hun Vrouwen gesponnen word. Sy maken lakens daer af, ontrent twee spannen breed, en niet langh [want sy hebben geen Weefgetouwen] diese daer na ae*n* een naeyen, en Rocken daer van toestellen, die wel wijd sijn, maer so kort, datse niet tot haer knyen toekoomen, Ook worde*n* hun armen niet half daer van bedekt. Desgelyks makense ook Broecken van Boomwol, soo langh sijnde, datse wel voor Rocke*n* verstrecken mogen. Dese kleder*en* sijn wel 30. of 40. spannen wijt, waer in sy, alsse die aendoen, wegens de grote ruymte veel vouwen leggen. De mannen slae*n* dese Broeken [om hun lendenen vastgegord sijnde] voorts om als een laecken, soo datse haer, door de lenghte en wijtte, voor en agter na slepe*n*. Maer alhoewel dit seer belagchlijck is, soo houdenze nogtans dese dragt gantsch eerlijk en heerlijk te sijn. Ook hebbense een seldsame gangh, even gelijck de Vrouwe*n* die pissen willen. Hun Wyven gaen van't hooft af tot op de gordel toe t'eenemael naeckt. 'tOverige des ligchaems is met een boomwolle doeck bedeckt. Voorts gaense bloots hoofts en barvoets, maekende van al haer Hayr ee*n* tuyt, 'twelk het verciersel beyde van Mannen en Vrouwe*n* is. De Mans doen oock veelerley Vrouwewerken; sy spinnen en wasschen de Lakenen. 'tIs hier brandend heet, en noyt kouder, als d'Aprilmaend in Spaenje is. De Mannen sijn boven maten net over haer ligchaem, wasschende haer daeghelijks drie of viermael: Doch in de Keucken sijnse seer vuyl en morssigh, soo datmen, haer ziende koken, daer van walgen, ja by na braken moet. Seer bot sijnse, om yet nieuws te leeren, maer in hun gewoonlijck werk seer verwonderlijck neerstigh. Sy houden schier noyt op van klappen en snateren. Liege*n* en bedriegen is haer als een aengeboorne Natuer: Anders sijnse gantsch gast-vry, houdende een Vreemdelingh seer geerne drie of vier daegen lang op haar eygene kosten.

6. De Vorsten der swarte Moren stryden dikmael tegens elkander, altyd te voet, wyl hier door de geweldige hitte gras noch kruyd wassen kan, waer mee men een getal Paerden sou konnen opvoeden.

Hoe veel geluckiger syn andere Ey-

landen en Landen in Oost en Westindië? Onder welcke ook 'tEyland S. Maria, leggende digt aen Madagaskar, wel geteld mag werden. Als eenige van onse Neerlanders in't Iaer 1619. daer aenquamen, voeren d'Inwooners met een Schuytje, uyt een Boom ghehouwen, haer aen boort, brenghende Appelen, Lemoenen, Rys en Hoenderen meede; ook toondense door tekenen, datse in't Land genoeg daer van, desgelycks van Koeyen Kalveren en Schapen, voorsien waeren. Door't roepen van boe, beteekendense Koeyen; door bee, Schapen;

*door koeckeloeloe, Hoenderen. Men gaf dit volck wyn te drincken uyt een silvere schael, doch sy staken 'taengesigt daer in, en slorpten, gelyk de Beesten uyt een Emmer. De wyn in 't lyf hebbende, gingense te werck als ofse geck geweest waeren. D'onse voeren dagelyks aen land, ruylende voor wat Bellen, Leepels en Cralen, verscheydene Calveren, Schapen, Rys en Melk. De Melk ('twelk noch een teken van loosheyt is) bragtense te markt in bladeren, in een gevlogten gelyk Moes-koolen. Dese bladeren in stucken gesnede*n *werdende, liep de Melk daer uyt.*

Sy (de voorgedagte Vorsten) hebben noch Harnasch noch Borstwape*n*, om zig daer mee te bedecke*n*; maer wel

allerley Schilden en Boogh-geschut, met welke waepenen sy op hun vyanden aengaen. Sy ghebruycken oock Werpspiessen, daerse zig meesterlijck mee weten te behelpen. Als yemandt daer van gewond werd, is't yser [ontrent een span lang sijnde] qualijk uit de wond te krygen, sonder dat 'er een deel vleesch volgt, wijl 'er weerhaken aen sijn. Ook hebbense kromme ysere messen, daerse hun vyanden mee beschadigen. Haer Gevegten sijn seer grouwlijk; en vermitse ongewapendt sijn, soo komen veel menschen daar in om't leven. Sy sijn boven mate*n* stout, begeven zig moedwillig in gevaar, en willen liever sterven als vlieden. De neerlaagh der haere maakt haer niet kleynmoedig, maer veel grimmiger. Men bespeurd ook noyt eenige vreese des doods in haar. Dese Volckeren hebben geen Scheepen, om daar mee in See te vaaren; hadden oock noyt Schepen gezien, voor dat de Portugezen daar quamen. De swarte Moren konnen booven maten wel swemmen, gelijk *Cadamustus* seyd, selfs gezien te hebben. 'tLandt der swarte Mooren loopt inwendig nae't Oost*en* aen 't Landt *Tuchmore*; maar nae't Zuyden stoot het aen't Rijk *Gambre*; tegens 'tWesten leydt het aen de grote Zee, en nae't Noorden wert het vande Rivier *Niger* besloten, die d'Aschverwige Lieden van d'eerste swarte Moren scheyd. Dese Stroom hadde*n* de Portugezen ghevonden, vijf Iaren te voren, eer *Cadamustus* daer quam.

7. *Cadamustus* voer over't gedachte Water, tot dat hy 't Landtschap *Budomel* aendeed, daer hy ee*n* tijd lang bleef, vermits hem de Spraeck hier bekend was, en datmen de Vorst hem hooglijk aengeprese*n* had, van seer getrouw en sonder bedrog te sijn. Wijl hy nu sommighe Paerden met hem bragt, die daer in hoge weerde gehouden worden [behalven noch andere Koopmanschappen, als Wolle Laekenen, Syde Sluyers, en diergelijke dingen] nam hy voor, verlof van den selven te versoecke*n*, om zig na *Palmam* te mogen begeve*n*, sijnde een plaets die onder sijn gebied behoord. Daer komende, sond hy sijn Dienaer (ee*n* swarte Moor) tot de Vorst van *Budomel*, om hem sijn komst bekend te maken, en voorts al sijn Waere*n*, insonderheit de Paerden (die hy wist, seer dierbaer by hem te sijn) aen te biede*n*. De Vorst dit vernemende, quam met 15. Paerden en 150. Voetknegte*n* by *Cadamustus*, vragende, of hy niet te Land wou kome*n*, om hem te zien? met eene*n* hem versekerende, dat hy daer gee*n* berouw van sou hebben. *Cadamustus* aen land getreden sijnde, wierd eerlijk van den selve*n* ontfange*n*, en bevond, dat hy seer reedlik en openhertig was. Na velerley redenen kocht hy de Paarden, en noch eenige andere dingen; die *Cadamustus* hem gesamentlijck vertrouwde. Ter deeser oorsaack bad de Vorst hem, mee na sijn Hof te willen reysen [leggende noch ontrent 250. Mijlen dieper in't Land] belovende, hem de Paerden daer te sullen betalen; die hy gecocht had voor 100. Knechten, alhoewelse *Cadamustus* niet booven de 300. Gulden stonden. Hy nam dan voor, mee te trecken, en bleef by de Vorst, die hem ee*n* schoon jong Maeg-

deken schonck, wel swart, maer flucx van leedematen, en bysonder lieflijck van gedaente, sijnde niet boven de 12. Iaren oud; begeerende, datse altijdt by hem slaepen soude. *Cadamustus* nam het Maeghdeken aen, en liet het door een der syne nae syn Schip voeren; doch hy selfs gingh met de Vorst, meer daer toe bewooghen werdende, om nieuwe en seldsame dingen te mogen zien, als wel om syn betaeling soo verr te gaen halen.

XI. hooftstuck.

1. Cadamusti vertreck nae Budomel in't Land. 2. Wonderbaerlyke Swemmers. 3. Gelegentheydt van Budomel in 't Land. 4. Onkuysheydt en Yversught der swarte Mooren. Lyfwaght van de Vorst. 5. Gewoonten van den selven, en hoemen hem groeten moet. 6. Bysonder groot ontsagh der Onderdanen tot hun Vorst. Tempel syner Afgoden, en manier van bidden. 7. Syn gevoelen van 't Christen en Mahometaens Geloof. 8. Vrugten des Lands. Ackerbouw. 9. Dranck van d'Inwooners.

OP de gedachte wijs dan trok *Cadumustus* na 'sVorste*n* hof te *Budomel* in 't Landt, tot welke Reys denselven Vorst hem genoegsaem van Paerden en andere behoeften voorzien had. Op 4. Mylen na by't Hof gekome*n* sijnde, beval hy hem aen sijns Broeders Soon, die Heer was vande Plaets daerse by hem quamen. Desen (*Bisboror* ghenoemt) voerde onse*n* Vreemdeling met seer groote Eere in syn huys, en onthaelde hem 28. dagen lang. Geduerende dien tijd ging *Cadamustus* dikmaal met *Bisboror* by den Vorst van *Budomel*, en nam onderwijl vlytigh acht op de veelerley gewoonten deses Lands. En om deselve noch dies te beter waer te neemen, trok hy te voet tot sijn achtergelaten Volck, 'twelck hem aen't Water *Senege* verwagtede. Hy had geerne in syn Scheepen gheweest, doch derfde zig de Zee niet betrouwen, wiens barningen te dier tyt soo vreeslijk waeren, dat het onmogelijk scheen, daer door te konnen geraken. Evenwel wou hy geerne yemant aen de syne gesonden hebben, om haer hier van te verwittigen. Straks boden zig veel Inwooners ae*n*, om daer na toe te swemmen; doch vermits de Zee geweldig woedde, en de Schepe*n* wel drie Mijlen van't Strand lagen, behalven noch, dat by den Oever veel Sandbancken waren, die wel boven 'twater uytsteken, maer, soo haest eenige swaerte daar op komt, terstondt vervallen, soo dagt *Cadamustus* niet, dat sulks yemandt mogelijk kon sijn, te meer, om dat de Zee tusschen deeze Bancken en Drooghten op't grouwlijkste verbolgen was.

2. Niettemin toonde*n* twee swarte Mooren zig gereed, om te swemmen, waer hene*n* *Cadamustus* begeerde; eyschende voor hun beyder loo*n* niet meer

als twee *Majul*, waer van de vier een gulden doen. Dit geld ontfange*n* hebbende, begavenze zigh inde woedende Zee, so dat ik [seyd *Cadamustus*] noch verschrik, als ick'er ae*n* gedenk; want ik meende meenigmael, datse alreets verdroncken ware*n*, wijlse somtijts ee*n* gantsche uyr onder water bleven. Te*n* laetsten quam den eenen (de Zee niet magtig sijnde) onverrigter sake*n* weer aen land; maer den anderen, die stercker was, geraekte by de Schepen, leverde den Brief van *Cadamustus* over, en bragt antwoord weer te rugg; 'twelk onsen Reysbeschryver gantsch onmogelijck had gehouden: Maer nu bekennen moest, dat deese swarte Moren alle Menschen des Weereldts in 't swemmen overtroffen. Doch nu sal ick [vervolgt hy] verhaelen 'tgee*n* ick gezien heb, geduerende den tyd mijns daer-blyvens.

3. Hier sijn noch Steden noch Vlecken, so dat de Koning niets bezit, als Velden en kleyne Hutjens. De Vorst [met wien ick veel handelde] heeft een deel des Rijks; doch sulks is va*n* weinig agting, wylse voor geen Vorsten gehouden werden, en datse ryk van goud of zilver sijn [welcke dingen me*n* daer in geen weerde houd, noch tot eenige Munt gebruykt] maer allee*n* om dat mense gehoorsaamd en betrouwt. Dese Vorst van *Budomel* reyst geduerig rondo*m*, nu gintsch, da*n* herwaerts, noyt stil sijnde; insonderheit vervoegt hy hem meest, daer sijn Wyven zigh bevinden: Want (gelijk alreeds geseit is) de Vorsten hebben Velden en Hutten, waer inse veele Vrouwen houde*n*. De plaets, daar ik aenquam, was't Vorsten-hof genoemt: En hier stonde*n* ontrent 50. lage Hutjens, van Stroo gemaekt, regt op een ry nevens malkander. In plaets van Deure*n*, is in yeder ee*n* gat, om door in te gae*n*. Daer rondom sijn Hoven, diese *Cortile* noemen, allee*n* met grote bome*n* omtuynd. Voor't Vorsten-hof sijn negen sodanige Hoven, waer in nege*n* van sijn Wyven wonen. D'overige Vrouwe*n* [die veele in getal sijn] onthouden zigh in verscheydene andere Velden. Deese dienen den Vorst nae sijn begeerte; en yeder heeft 5. of 6. jonge Moorinnen by haer, welcke hy ook tot sijn lust gebruykt, sonder eenige onwil der echte Vrouwen, die de Vorst sijn vermaak wel gunnen.

4. De swarte Mooren sijn seer onkuys, en vinde*n* zig noyt van hun wellusten versadigt. Ter deser oorsaeck vraegde de Vorst my ['tsyn de woorde*n* va*n* *Cadamustus*] of ik eenige raed wist om begeerte te verwecke*n*, vermits hy soo veel Wyven niet paeyen kon; daer by voegende: Me*n* had hem geseyt, dat de Christene*n* seer konstryk waeren; en dat'er niets was, daerse geen middel toe wisten: belovende seer groote vereeringe*n*, indien hy hier in vergenoegt kon werden. Sy sijn so yversugtig en Minne-nydig, datse selfs hun eygene Sone*n* niet vertrouwen. Derhalven mag ook niemand, als allee*n* de Vorst by syn Wyven komen. Op den selven passe*n* altyt 200. Lijfwagte*n*, waer hy ook heenen gaet. Dagelijks komt 'er van alle kanten volck, om hem te spreke*n*. Voor't Hof, waer in hy woont, sijn seven andere Voorhoven; en in 't midden der selver staet een grooten,

hoogh opgeschotenen Boom, onder welcke des Vorsten Deurbewaerders oppassen. De meest-geaghtste lieden wonen 'tnaast aen sijn Hof. Hoe verder daer af, hoe onaenzienlijcker. Weynige konne*n* aen't gedagte Hof gerake*n*, want dit mag alleen de Christenen en *Azaneger* Pape*n* gebeure*n*, die de Vorst in de wet van *Mahometh* onderwyse*n*, en veel groter maght by hem hebben, als selfs de swarte Mooren.

5. Hy bedrijft seer groote hooghmoedt, want hy vertoondt zigh noyt voor 't volck, als alleen 'smorgens en 'savonds: Ook komt hy da*n* niet verder, als tot den Voorhof van sijn Kamer; daer hy hem, onder veelerley dienstplegingen, laet zien. Als hy ye-

mand tot hem laet koomen, die moet (de deur genakende) beyde sijn knyen buygen, zig ter aerden leggen, en met sijn handen Sand op sijn rug en hooft werpen, tot een teken van verootmoediging. Niemant der sijne is so groot, die op ee*n* andere wijs, als geheel naect [allee*n* de schaemte met een Geyte-velleken bedekt hebbende] voor hem sou derven kome*n*. Voorts moet hy langs d'aerd kruypen, overal zandt op hem stroyen en zig om en omwentelen, eve*n* gelijck de Verckens in den drek; doch op twee schreden na den Vorst genaerdert sijnde, houdense zig stil, en seggen 'tgeense voor te draegen hebbe*n*; ondertusschen geduerig zandt op den rugg werpende, om hun diepste ghehoorsaemheyt te vertonen. Hy gelaet zig, haar niet te zien, en spreeckt terwijl

met andere: Doch als den Onderdae*n* sijn versoek verrigt heeft, beantwoort hy den selven alleen met twee woorde*n* en een seer verschriklijk gezigt.

6. Desen hoogmoedigen Vorst is by de sijne in so hogen weerde, dat de Christenen den almagtigen God geen meer eer souden konne*n* bewysen. Dit veroorsaakt de vrees, want haer leve*n* staet in sijn geweldt, so datse om een geringe oorsaak gedood werden. Als hy op yemand vertoornd is, soo verkoopt hy diens Mans Vrouwen en Kinderen. Kortelijk, dese Onderdane*n* lijden van hun Heer, 'tgeense van geen vyand te verwaghten souden hebben. 'kHad (seyt *Cadamustus*) met de Vorst soo grote kennis gemaakt, dat hy my veroorlofde in sijn Tempel te mogen gaan, in welcke sijn H. diensten volbracht wierden. 'sAvonds sondt hy na d'*Azaneger* en d'Arabische Papen, die de H. diensten doen, en de wet *Manometh*s leeren. De voortreffelijkste gaan in een Kamertje [sijnde 't Heyligste] daerse staende bidden, den Hemel aenzien, en ditmael d'Aarde kussen. De Vorst doet even als de Pape*n*, ontrent een half uur lang; en van bidden opgehouden hebbende, vraaghde hy my: wat behaegen ick in dese manieren vondt? Hy hoorde my geerne van ons Geloof spreken, en onderwijl wees ik hem aen, hoe hy van de sijne bedrogen wierd; met eenen betonende dat onsen Godsdienst beter en heyliger was. Sijn opperste Amptlieden wierden over deese redenen toornigh: Doch hy begon te lache*n*; en bekende dat der Christenen Geloof reght en haeren Godt rechtveerdigh en goedt was, wijlse so veel weldade*n* (als Wijsheyd, Rijkdom, Sterkte en diergelijke) van hem ontfingen.

7. Echter prees hy oock sijn Geloof seer hoogh, als een veel naerder weg tot de saligheyt; daer by voegende: *Ghylieden gebruyckt de tydtlycke goederen, en dit tegenwoordig leven is u een Paradys: Hier teegens syn wy in veelerley droefheyd en quelling; maer weeten, dat wy d'eeuwige zaligheydt daer voor te verwaghten hebben, wyl wy voor onse geleedene moeyten hier geen beloningh ontfangen*. Dit bewees hy met stercke redenen, nadien hy seer zin-rijcken verstandigh was, Ondertusschen gheviel hem 'tGeloof der Christenen niet qualijck; ook sou hy wel te geseggen geweest sijn, soo hy niet voor sijn Rijk gevreest had; 'twelc *Cadamustus* van sijn Broeders Soon te kennen gegeve*n* wierd; die den selve*n* ernstig bad, hem in sijn geloof te wille*n* onderwijsen, seggende: *Dat het woort Godts een weerdige saeck was, en datmen 'tselve geerne behoord te hooren*. De Vorst houd insonderheyd de ghewoonte der *Azanegers* in't eeten. Hy neemt sijn spijs vande Vrouwe*n*, gelijk d'andere Vorsten der swarte Moren. Alsse eeten, soo leggense zig ter aerde*n*, sonder eenige manierlijke seedigheyd. Hy heeft weynigh volks by hem aan tafel, als alleen de Priesters, en sommige van de heerlijkste Ampt-lieden. 'tGemeen volk eet, met haer thienen of twaelven te gelijk, uyt eene Schotel; doch t'elckens niet veel, wylse drie of viermael 's daeghs Maaltijdt houden.

8. In't Rijk *Senege*, en 't uyterste

deel der swarte Moren wast geen Tarwe, Koorn nog Wyn, wegens de grote hitte die daar is; en dat'er ook in 8. Maenden [yeder Iaer] geen Reegen valt; waer door dan niets uyt d'aerde kan voortkomen. Evenwel vindmen hier *Milie* [Hirs] Bonen, Vitsen (of Wicken) beeter als op eenige andere plaetsen. De Vitsen sijn so groot als Hazelnoten, soodanig gebeeld, als ofse door konst uytgestoken waren. Ook sijn de Boonen seer groot; sommighe brandend roodt, andere suyver wit. Dese zaeytmen in *Iulio*, en men haeltse t'huys in *September*. Als 'tLandt vanden Regen bevogtigt werd, doense groten arbeyt in 't Veldt, doch niet langer als drie Maenden, binnen welken tydt sy zaeyen en maeyen. Hun Ackerbouw geschiet op dese wijs: Sy hebben Werk-tuygen, d'Houweelen gelijk; waer meese d'aerd opbreecke*n*, doch niet boven drie vingeren diep; want deselve is so vrugtbaer, datse overvloedig genoeg draagt.

9. Hun Dranck maackense van Melk, Water en 'tzap uyt een Boom. Om dit zap dies te gemackelijcker te bekomen, so quetsenze de Boomen, en dan druypt'er dit Vogt uyt; 'twelkse in een Vat vergaderen, bedraegende tusschen dag en nagt ontrent 2. of 3. Kannen. Dit zap [dat Aschverwigh is] heeft een goede smaek, veroorsaeckende soo wel dronckenschap als de wijn doet, ten sy daer water by gedae*n* wert. 'tGeen den eerste*n* dag (nae't openen des Booms) daer uyt loopt, is 't soetste, en beter als eenige wyn, doch werd dagelijks kragteloser, en eyndlijk als Edik. Op de*n* derde*n* en vierde*n* dag is't alderbequaemst. Dese Bome*n* staen in't wild, soo dat elk sijn Drank daer van vergaderen kan.

XII. hooftstuck.

1. Verder verhael van sommige Vrughten deeses Lands. Wonderlycke Oly. 2. Grouwlycke Slangen. Besweerders der selve: En seeker voorval ontrent deese saeck. 3. Manier van vergiftigingh. 4. Vee en wilde Dieren in 't Koninghryck Senege. Wilde Elephanten. 5. Papegaeyen, en der selver voorsightighe loosheydt. 6. Paerden, en hoedanigh men die besweerdt. Vrolyckheyd der Vrouwen. 7. Onnoselheyd der Inwoners. 8. Honig. Voorval van't Wasch. Cadamusti vertreck en bejegeningh.

MEn vind hier velerlei vrughten, d'onse niet ongelijk, en [alhoewel wild] echter seer soet. Soose geplant wierde*n* als d'onse, sy souden noch mercklijck beter sijn. Daer sijn oock Putten, die geen onsmakelijck water hebben; niet breed, maer diep, in welcke zigh veel Visschen onthouden, die in onse lande*n* onbekend sijn. Dit Rijk geeft ook ee*n* seldsame Oly, rieckende als Violen, smakende als Olyve*n*, en stercker ver-

wende als Saffraen , wanneerse in spijs gedaen werd. Men ziet hier Bomen die rode Vitsen [of Wicken] dragen, met swarte vlecken, 'twelk haer kenteecken is. 'tVolck van *Cadamustus* noemdense Een-oogh. Deese sijn daer in grote meenigte.

2. Veelerley vreemde Dieren werde*n* hier gevonde*n*, insonderheyt Slange*n*, sommige vergiftig en schadelijk, sommige niet. Eenige sijn maer twe voeten lang, sonder vleugelen en voeten, even gelijk andere Slangen. Andere sijn soo groot, datse geheele Geyte*n* inslocken, sonder die in stucken te byten. De swarte Mooren sijn groote Slang-besweerders; waar van *Cadamustus* dit volgende geval gehoord heeft. In't vorige Iaer [seyd hy] woonde by de Broeder des Vorsts va*n Budomet* een Iongeling, die in sekere nagt 'tgeschuyfel van een groote menigte Slangen hoorde. Terwijl hy nu vlytig agt daer op nam, wierd hy gewaer, dat sijn Heer ontwaakt was, en uyt sijn huys wou gaen. Hy vraegde hem derhalven, waer hy op so een ongelegene tyd henen ging? Des Vorste*n* Neef antwoorde, dat hy straks weerom sou kome*n*. So haast hy zig buyten bevond, deed hy [door sijn besweeringen] de Slangen swygen; en weer gekeerd sijnde, vraaghde hy den Iongeling, of hy voor weynig tijdts geen Slangen had hooren schuyfelen? Hy antwoorde jae. Doe vervolghde des Vorsten Neef: Dese Slangen (van welcke 'tLand vol is) hadden 'thuys omringt, en souden 'tVee aengevalle*n* hebben, soo ick door mijn besweringe*n* daer in niet voorzien had; gelijck wy hier gewoon sijn te doen. Als nu *Cadamustus* zich seer hier over verwonderde, seyde de Iongelingh [die hem deesen handel selfs vertelde]: Dit 's maar een kleyne saak; want als onsen Vorst wil, doet hy veel groter dingen door sijn Toveryen.

3. Als den ghedachten Vorst een krachtig Fenijn hebben wil, dat terstond de dood veroorsaekt, soo vergiftigt hy syn Swaard; maeckende een Ring op d'aerde, daer hy (door besweringen) de Slangen indrijft. Daer na neemt hy acht, wie d'alderfenijnigste is; en deselve gedoodt hebbende, vergadert hy 't vergif daer van, laetende al d'andere weer lopen. Onder't bloed van dese gedode Slang menght hy't zaed van een Boom, waer mee hy da*n* sijn Swaerd, of eenig ander Geweer bestrijkt. Al die daer va*n* gewond werde*n*, moete*n* terstond sterven, hoe kleyn d'opening ook wesen mogt, indien'er maer bloed uyt komt.

4. In 't Koningrijk *Senege* is gee*n* ander Vee als Ossen en Koeyen, doch veel kleynder als by ons. Schapen en diergelijcke Beesten konnen daar niet leven, wegens de groote hitte des Hemels. Onder de wilde en rovende gedierte*n* vindme*n* hier aldermeest Leeuwen, Luyparden en Wolven: Oock Dassen en veel Hase*n*. Wilde Elephanten sijn'er in menighten, die noyt tam worden. Sy gaen altijd met grote hopen by een, gelijck in dese Landen de Varckens. Aen beyde sijden hebbense twee grote tanden, gelijck die van de Wilde Swijnen, doch neerwaerts gaande. Dese blyven altijdt in haeren mond, sonder oyt door ouderdom uyt

te vallen.

Sy doen niemand leed, als men haer geen leedt doet. Maer vertoornd sijnde, grijpense met hun snuyt een mensch by de*n* arm, en werpe*n* hem soo hoog in de lught, als men met een Boog sou konne*n* afschieten. Sy brengen noyt meer als vier Iongen te gelijck voort, en leven vande bladeren en vrughten der Bomen, diese met hun Snuyten weten af te plucken. Aengaende hun gestalte, 'tis onnodig yets daer van te schryven, wijlse nu in dese Landen genoegsaem bekent sijn.

5. In dit Gewest sijn ook veelerley Vogelen, insonderheyd Papegayen.

De swarte Moren haeten deselve boven maten seer, vermitsse door't gheheele Land omvliegen, en de Vrughten bederven. Dese Vogelen sijn seer loos in haar Nesten te maeken, want sy soecken de hooghste Boomen, die dunne tacken hebben, en derhalven geen swaerte verdraegen konne*n*. Aen deese hangense hun Nesten, met een wonderlijke konst. Sy sijn rond, gelijk ee*n* Bal, en daer in is ee*n* gat, 'twelk haar voor een deur verstrekt. D'Inwooners seggen, dat dit geschied om der Slange*n* wil, die haer anders verslinden souden: Want deselve konnen by dit hangende Nest niet kome*n*, vermitsse hun sware ligchamen op sulcke teedere Tacken niet vertrouwen. Door soo een wonderlijcke voorzightigheyt sijn dese Vogele*n* voor de Slangen versekert.

6. De Paerden sijn hier seer weerdigh en dier, wylse alleen uyt Barbaryen daer gebragt werden. So haest D'inwooners een der selver gecocht hebben, latense straks een Paerd-besweerder halen; die een groot vyer va*n* hout en sommighe kruyden toericht, 'twelk een dicken roock veroorsaeckt. Daar na neemt hy 't Paertd, steld het op ee*n* houthoop, onder't mompele*n* van eenige woorden, besmeerd het met een dunne zalf, en brenght het dan weer t'huys, daer't 15. of 20. daegen blijft staan, sonder van yemand ghezien te werden. Ondertusschen hangen eenige Toverdingen aenden hals van't Paard, in rood Leer gewonde*n*; en hier door meenense, dat het dies te moediger sal werden. De Vrouwen deses Lands sijn booven maten vrolijck en

wellustigh, insonderheydt de jonghe; huppelende, springende en danssende 'snagts in de Maneschyn.

7. Sy verwonderden zig seer over de stale Bogen en Bussen, die de Christenen ghebruycken. Alsse quaemen

om de Schepe*n* van *Cadamustus* te bezien, gaf hy bevel, sommige stucken Geschuts af te doen schiete*n*, om haer door soodanigen geluydt te verschricken. Sy meenden, dat dit een Duyvels, en niet een menschelijck werck was; seggende, datme*n* met eene scheut wel honderd menschen sou konne*n* om 'tleven brengen. De Trompetten en Schalmeyen waeren haer een groot wonder; en wijlse de gedaente van eenige Dieren hadden, soo hieldense de selve levendigh te syn, om datse soo menigerley geluyd gaven. Doch dit Speeltuyg gehandelt hebbende, en levenloos bevindende, vondenze sodaenige lust daar in, datse dit hemelsche dingen noemden, van God alsoo toegeright. Sy betasteden oock 't Schip aen alle syde*n* ['twelck, tot verciering, van vooren gemaeckt was als of't ogen gehad had] seggende, dat het zien kon, en dat d'eygenaers goede Toveraers moesten sijn, die by de Duyvel te verghelijcken waeren, om datse de Zee, soo snel als Spoockgeesten, omvoere*n*. Aldermeest verwonderde haer datse soo diep in Zee, en buyten alle gezigt van Land sijnde, evenwel wisten te seggen in wat gewest der Weereld sy waren, en waar henen sy voeren; oordelende, dat dit sonder Tovery niet kon toe gae*n*. De brandende keerssen hieldense een seer schoone saeck te sijn, wijlse noyt ander ligt, als dat va*n* vyer komt, gezien hadden.

8. In dit Landt vindtmen overvloed van Honing, diese met de mond uytsuygen, en 't Wasch wegwerpen. *Cadamustus* kocht een Honighraedt, en den Honing van't Wasch gescheyden hebbende, vraegde hy d'Inwooners, watse van't Wasch hielde*n*? Sy antwoorden, Niets, wyl dit onnutte goedt haer nergens toe dienen kon. Doe maackte hy Kaerssen van't gedaghte Wasch, en liet deselve ontsteken. Hier over verwonderdense zigh ten hoogste*n*, en seyden, datmen niets sou konnen bedencke*n*, 'twelck de Christenen niet wisten te verrigten. Vermits nu *Cadamustus* van des Vorste*n* ghehoordt had, dat niet verr van't Rijck *Senege* een ander Rijck was, *Gambre* genoemt, waar in veel Gouds gevonden wierdt, soo kreegh hy lust, om daer heenen te trecke*n*, aengelockt sijnde door de hoop van rijckdom te bekomen, en door de begeerte van vreemde Landen te bezien. Hy begaf zigh derhalven weer nae sijn Volck, en afghevaeren sijnde, bejegenden hem twee Schepen, 'teen eene*n* uyt Ligurien, 'tander eenige uyt het Hof-gezin van des Vorsten Neef toebehorende. Hy vernam van haer, datse voorneemens waeren 'tGroene Hooft [*Capo Verde*] voorby te varen, om onbekende Landen te bezigtigen. Ter deezer oorsaeck begaf hy zigh in haar geselschap, en seylden alsoo ghesaementlijck nae 't Groene Hoofdt, 'twelcke 's anderen daeghs in't ghezight kreegen, vermits het niet meer als ontrent veertigh Mylen weeghs van't gedagte Landschap des Vorst van *Budomel* leyd. Dit Groene Hooft was eerst een Iaar te vooren, eer *Cadamustus* daer aenquam, van de Portugeezen ontdeckt geworden.

XIII. hooftstuck.

1. 'tGroene Hooft (Capo Verde) waerom soo ghenoemdt. Gelegentheydt des Landts. 2. Zeden en gewoonten der Volckeren Barbazini en Serreti. 3. Moeyelycke en ghevaerlycke Schipvaerdt. Ongheluckigh gheval van een Truciman, of slaef. 4. Der swarte Mooren quaed gevoelen van de Christenen. 5. Gelegentheydt van 't Ryck Gambre. 6. Cadamusti tweede Vyt-toght. eenige onbewoonde Eylanden ontdeckt. Grote Slecken, die men eet. 7. Andries Eyland, waerom soo genoemt.

't**G**Roene Hooft (Capo Verde) heeft die*n* naem door de Portugeezen bekomen, wegens de veelheyd der groene Bomen; gelijckse 'tWitte Hooft soodanigen benoeming gaven, wegens 'twitte Zand. Dit Groene Hooft is seer hoog, en lustig om aen te zien. 'tLeyd tusschen twee Bergen, en streckt zigh seer wijd in Zee uyt, omringht sijnde met veel Hutten en Wooninghen der swarte Moren uyt 'tKoninghrijk *Senege*. Voorby 'tGroene Hooft koomende, zietme*n* drie kleyne onbewoonde Eylanden, maar seer heerlijk met groene Bomen vercierd, even gelijck 'tGroene Hooft. Dese Bomen sijn by na altijd groen, want d'oude bladere*n* blyven, tot dat de nieuwe weer uytspruyten. 'kHeb (seydt *Cadamustus*) seer verr nae 't Oosten gereyst, en veel Landen bezoght, maer noyt lustiger plaets gezien. By dit Groene Hooft versamelen zig d'Oevers, en maeken een seer aengenaeme Stroom.

2. Over dese Stroom wonen twederley Volckere*n*, *Barbazini* en *Serreti* genoemt; sijnde swarte Mooren, doch den Koning van *Senege* niet onderdanigh. Sy hebben noch Koning noch Vorst, op dat sy, of haer Kindere*n*, van den selve*n* niet mochten gedood of voor Slaven vercocht werde*n*; gelijk onder d'andere swarte Mooren gheschiedt. Evenwel eerense d'een meer als d'ander. Geen Wet werd onder haer gevonden; en sy sijn grooter Afgodendienaers, als eenige andere Volckeren: Daerenboven ook seer wreed, gebruikende vergifte Pylen, so dat de geene die daar van gewond werden terstont sterven moete*n*, indiense maer een weinig bloed laten. Dit volk is boven maten swart, en van grote Ledemaeten. Als nu *Cadamustus* en de sijne met een Suyde wind 'tLand omvoeren, quamense by den uytgangh eens Waeters, *Rium Barbazinorum* ghenoemt, ruym een Boogscheut breedt synde, gelegen ontrent 60. Mijlen va*n* 'tGroene Hooft.

3. Sy voeren alleen by daeg, maer wierpen 'snaghts 'tAncker uyt, en hadde*n* altijd Wagt boven op't Schip, om op de Rotsen te letten, en waer de See aenstiet; op datse sulks by tijdts bekend maekten. Hier na quamense by den uytgang van ee*n* ander Water, en vonden goed, een Slaef uyt te senden, om't Land te bezigtigen: Want

wijl't seer lustig, en met schoone Boomen rijckelijk voorzien was, soo kregense lust, om 't selve ae*n* te doen. Doch niemandt wilde sijn Slaef [by haer *Trucimans* genoemt] geerne wagen. Eyndelijk wierd beslote*n*, de saak aen't Lot te stellen; en 't viel eenen van 't Schip uyt Liguri*en* te beurt. Straks wierdt de Boot toe-gherust, om deese Slaaf aen landt te setten; dien echter bevolen wierd, soo hy gevaer sag, niet op te treden, om van de woeste Inwoners niet gegrepen te werden. Maer indien hy [buyte*n* gevaer] te land kon komen, soo sou hy ondersoecken, wat voor Volck daar woonde; wat voor Vorsten, en hoedanige Gewoonten sy daar hadden; of'er ook Goud was, of eenige andere dingen die haar dienen konden? De Slaaf te land gekomen sijnde, vond zig terstond vande swarte Mooren [welcke de Scheepen zien komen hebbende, haer aen den Oever verborgen hadden gehoude*n*] overvallen; en nae korte t'samenspraak hieuwense hem met haere Swaarden in stucken, sonder dat die vande Scheepen hem te hulp konden koomen, tot haar uytstekend verdriet. Sy konde*n* hier uyt ghenoeghsaem bemercken de woedende wreedheyd van dit volk, en hoe onbarmhertig sy haer gehandeld souden hebben, indiense in hun hande*n* quaemen te vallen. Derhalven vertrockense van daar, en voeren met ee*n* Zuyde wind voort, komende ten laetsten aen den uytgangh van de Vloedt *Gambre*, die op 't smalste tusschen de 3. en 4. Mijlen breed is.

4. In deese Rivier ledense een harden aenstoot vande swarte Moren, die met veel kleyne Scheepjens op haar afquame*n*, schietende met vergifte pylen. Sy geraakten wel met malkander in gesprek, doch dese Moren wilden haar geen handelingh noch aenkomst vergunnen; segghende, *Datse wel wisten, wat de Christenen voor lieden waeren, van waerse quaemen, en hoese voortyds met den Koning van Senege gehandeld hadden. Datse geenssins goed konden syn, wyl hun bekend was, datse Menschen-vleesch aten, en alleenlyck de Knegten der swarte Moren koghten, om deselve, even als wilde Dieren, te verscheure*n*, en op t'eeten. Derhalven was 't haar niet geoorlooft, met de Christenen eenigh Verbondt te maecken; maer waeren in tegendeel va*n* meeningh, haar te berooven van al wat in hun Schepen was, om 't selve haeren Coningh (die drie daghreysen van daer in't Ryk Gambre woonde) te schenken, en haere personen selfs op 't grouwlykste te doden*.

5. Wijl nu *Cadamustus* niet gheraedsaam vondt, hier aen Landt te gaen, soo heeft hy ook, voor datmael, geen Beschryvingh van 't Rijk *Gambre* konnen doen. Alleen verhaeld hy, verstaen te hebbe*n*, dat het hier niet anders regend, als heet water. Dat'er geen Dageraed voor der Sonnen opgang gaet, wijl'er tusschen deselve en de nagt gee*n* tijd is; en ter dier oorsaek schijnd de Son, so haest de nagt voorby is, sonder eenige tusschen-beyden-lating van tijd. Evenwel schijndtse niet boven een half uyr te volle*n*, daer na werdse eenigzins verduysterdt, gelijk als in ee*n* Sonne-swijm. Waerom nu de Son hier eer gezien werd als op

andere plaetsen, daer van gevense gee*n* andere rede*n*, als, om dat het Aerdrijk daer vlak open en neergaande is, sonder eenige Geberghten of andere verhinderingen, die de Sonnestralen souden mogen belet doen.

6. *Cadamustus* weer t'huys gekomen sijnde, nam in't volgende Iaer, met den gedaghten *Antonierus*, voor, een nieuwe Togh aen te vangen, om te zien, ofse in 't Rijk *Gambre* mogten komen. De Vorst *Infant* [van welcke*n* hier boven gewagh ghemaakt is, en sonder wiens hulp *Cadamustus* deese Reys niet had konnen volbrenghen], deed ook een groot en treflijk Schip bereyden, van allerley Voorraedt en Oorlogs-behoefte*n* wel voorzien. Sy voeren af in't begin der Maymaend, en quame*n* by de *Canarische Eylanden*, diese, als bekende plaetse*n*, niet begeerden aen te doe*n*. Voorby 't Witte Hooft gekomen zijnde, kreegense een Storm uyt het Zuyden, duerende drie dagen en twee naghten aen malkander. Op den derden dagh saegense (tegen haar verwaghtingh) land, tot hun groote blijdtschap en verwonderingeh, wijlse 'tselve vonden, daarse 'tniet ghesogh noch vermoed hadden. Sy sonden in een Boot twee der haere uyt; welcke tydingh te rugg brachten, datse twee grote Eylanden hadde*n* gezien. Daar op sond *Cadamustus* thien gewapende Mannen aen Landt, om 'tselve va*n* binnen te bezightigen: Doch deeze wierden niet een eenigh Mensch gewaar; maar wel sommige Duyve*n* en allerley Vogelen. Dese Duyven vingenze met de handt, sonder eenige moeyte; wijl sy [die noyt Menschen ghezien hadden] voor de Menschen niet schouw waeren. Ter deezer oorsaek brachten deze thien Mannen een grote meenighte der selver t'Scheep. Sy sagen noch twee andre kleyne Eilanden, doch vonden oock in de selve niet anders als Ghevogelte, en wonderlijck grote Visschen. Vermits nu hier voor haar niets te doen was, soo verlietense dese Eijlanden, en verders hun voorgenomen wegh nae Indien vervolgende, wierden ze twee andere Eylanden ghewaar, van welcke sy 't eene aendeeden, beplant sijnde met allerley cierlijk Geboomt. Hier vondenze eenige Sout-schollen, diese nae hun Schepen brachten: Ook sagense veel Slecken, met seer brede schelpen, groot genoeg, om voor een Schildt te konnen verstrecken. 'tVolk at haar met grote lust, en maakte velerley geregten daer van. *Cadamustus* wierd (door haar aenhouden) gheparst, om deese spys te proeven; die hy seydt, in reuck en smaak 't Kalfs-vleesch seer gelijk te sijn, en derhalven bevel gaf, veel van dese Slecken in de Schepen te brengen. Hy getuygt ook, voor heenen van een Elephant gegeten, maer sodanigen kost niet seer smakelijck gevonden te hebben.

7. Eyndlijk quamenze weer by de*n* gedagten Vloed des Rijks *Gambre*, diese onbesorgt invoeren, sonder eenige Scheepjens der swarte Moren gewaar te worden. Ontrent 10. Mijlen de Rivier ingevaren sijnde, vondese een kleyn Eyland: En even ter selver tijd stierf een der hare, die hier begraven wierd. Syn naem was *Andries*,

en hierom noemdenze 'tEylandt *S. Andries*; 'twelk tot op desen dagh toe dien naem behouden heeft. Ondertusschen locktense een der swarte Moren in een haerer Scheepen, hem bekendt maeckende, datse geen wreede lieden, maar onder alle menschen de sagtste en barmhertigste ware*n*. S'onthaelden deese swarte Moor [die zigh over hare Persone*n* en Manier*en* hooglijk verwonderde] eerlijk, en begiftigden hem rijckelijk, waar door hy haar dan eyndlijk ontdekte, datse in't lang gezoghte Rijk *Gambre* waeren, over't welck een Heer was, *Farasanolum* genoemt, te dier tijd ontrent 10. daghreysen daer van daen sijnde; doch dat den selven een noch veel grooter Heer onderworpen was, te weten, den *Honigh-Koningh*, den groten Koning *Nebeorum* geheten: Maar dat niet wijd van den Oever sommige Amptlieden waren, by welcke hy haar beloofde te willen brengen, en in sonderheyt byden Amptman van *Batimausa*: Ook quamense, door sijn hulp, in de gedaghte Stad, ontrent 40. Mijlen van den uytgang des Vloeds gelegen.

XIV hooftstuck.

1. Coophandel te Batimausa. 2. Godsdienst, Zeeden en Gewoonten der Inwooners des Rycks Gambre. 3. Natuer des Lands. Wilde Elephanten. 4. Haare grootte. Werden ghegeeten. Verwonderlycken Visch. 5. Tusschen-reden des Vertaelders, tot beright der Leezers. 6. Beschryvingh van 't Hooft Sagres; desgelycks vande Gods-dienst en Gewoonten der Inwooners. 7.Verhael van de Stad Calicuit, en 't vreemd gebruyck des Coninghs. 8. Verder verhael van Calicuit. Schriklyken Tempel.

TE *Batimausa* gekomen sijnde, sondense, nevens de Moor, hun Tolk tot den Amptman, met een geschenc van een Syde Rok, geweven op de Moorsche manier. Sy lieten hem met eenen aenseggen, datse daer gekomen waeren, om, wegens den Koning van Portugael, vriendschap met hem te maken. versoeckende derhalven, daer Koophandel te mogen dryven. Verders, indien hy eenige lust tot hun Waeren had, dat hy deselve als sijn eygene moght gebruycken. Hier door gheraecktense hooglijk in de gunst vanden Amptman (of Vorst) verhandelende daer hun Koopmanschappen tegens Slaven en eenig Goud, doch niet van 'tbeste. Men had haer wijs gemaekt, dat hier veel Gouds te bekomen was; doch sy vonden 't 'er bynae so dier als in Portugael, wyl deese lieden 't selve een moy ding aghten te sijn. Echter maeckense 'tzig wel quyt voor sleghte snuysteryen, alse daer maer behaegen in vinden.

2. D'Inwoners van't Rijk *Gambre* dienen d'Afgoden op menigerley manier; geven aen de Toverye*n* groot geloof, en doen veele dingen door ingeven des Duyvels. Sy weten wel van God te spreken, maar eeren hem

niet nae de kennis diese van hem hebben. Sy leven gelijk de swarte Moren in *Senege,* en geneeren zig met bynae deselve spijsen Deese ghebruycken Boomwolle Kleederen; maer de swarte Mooren gaen in tegendeel gemeenlijk naekt. De Vrouwen hebben eenerley Dragt. In haer Ionkheyd brandenze veelerley lidt-tekenen in't Ligchaem, welke geduerig daar in blyven, en als gebloemdt Fluweel schyne*n* te sijn, door de verscheydenheit der verwen.

3. Dit Landschap is seer dorr; en hoe meer nae 't Zuyden, hoe brandiger. By de Wateren is de hitte aldergrootst, wegens de boomen, die langs deselve staan: Want daer de hitte zig niet verdeylen kan, brandtse 't meest. De Boomen, die hier wasschen, sijn in 't rondt over de seventhien voeten dick, doch selden booven de twintigh voeten hoog. Sy werden vroeg vande Wormen beschadigt, en verrotten haast. Hier sijn ook veel wilde Elephanten, die niet soo light tam werde*n* als op andere plaetsen. *Cadamustus* heeft eens een der selver dood gezien, wiens tanden drie spannen dick waeren, twee spannen buyten't tandvlees uytstaecken, en noch een span lenghte binnen in't selve saeten. D'Inwooners [die den ouderdom aende grootte der tanden kennen] seyden hem, dat hy noch jong was, wyl sijn tanden (tegens die van andere te reekenen) niet groot waeren: Want somtijdts wierden 'er ghevonden, wiens tanden 12. spannen langh waeren; van welcke grootte *Cadamustus* eene*n* aen de*n* Vorst Infant van Portugael vereerde.

4. Alhoewel den doden Elephant [van *Cadamustus* gezien] ten opzight van sommige andere niet groot was, so had hy echter meer vleesch, als vijf goede Ossen. Desen Elephant wierd hem vanden Amptman geschoncke*n*, om soo veel vleesch daar van te nemen als hy begeerde; maer't overighe sou hy de Iaegers (die den selven gevangen hadden) geven; welcke na sodaenigen kost seer begeerig waren; en he*m* dikmaal nodigden, om met haer t'eeten: Derhalven liet *Cadamustus* een stuk daer van afhouwen, ee*n* deel daer van in sijn Schip zieden, en 'toverige braeden; soo dat hy gesoden en gebraden Elephants-vleesch at, doch de smaak geheel rauw en vies bevondt. In de Rivier *Gambre* vindmen [onder andere] een slagh van groote Visschen, de Zee-kalven niet ongelijck, maer haer hoofden sijn als die van ee*n* Paerd. Sy onthouden zig, even gelijk de Zee-kalven, nu op't Land, da*n* in't Water. Haer Lijf is soo dik als dat van een Koe, doch hebben de benen veel dunder, en de voete*n* geklooft. Inde mond hebbense op yeder syde ee*n* lange Tandt, meer als twee spannen lang, uyt den beck stekende, gelijk die der Wilde Verckens. Diergelijcke Visschen werden nergens gevonden, als alleen in deese Rivier.

5. Voortaen vermenght *Cadamustus* [nevens 't gheen hem selfs op sijn Reysen bejegend is] oock dat, 'twelk hem van eenen sijnen voor-gaenden Dienaer (die naderhand uytvoer met *Pedro Sinzia,* Overste van twee Koninghlijke Portugeesche Scheepen) en ook selfs vanden gedaghten *Sinzia*

[dien vanden Koning bevoolen was, de gantsche sijde der swarte Mooren te besoecken] verhaeld is gheworden.

*Wy sullen, gelyk tot noch toe, meenigten van slegte en verdrietelyke dingen voorby gaen; om alleen aen te tekenen de voornaemste Vreemdigheden vande Landen en Steden, by haar besogt; sonder altydt op't nauwste aente wysen, waar deselve leggen, alsoo sulks uyt de nieuwe Reysbeschryvingen genoegsae*m *bekend is; en meerendeel van onse oude ('tsy door onkunde, of door nalaetige sloffigheyd) verswegen werdt. t'Is, behalven dit, ons voornemen niet, een net ghepast aen-een-hangend verhael te maken ('tsou ook onmogelyk syn) doch ondertusschen sullen wy de beste gheschiktheyd houden, die ons doenlyk is, onder de groote wanschiklyckheyt van oude ongeletterde Schryvers, die dikmael sulcke gerabraakte manieren van spreken gebruycken; en soodanigh van den Os op den Esel springen, datmen genoegh te doen heeft, om te raeden watse segghen willen. Wy vervolgen dan gelyk voorheenen, en komen weer tot een nieuwe Schipvaerdt van Cadamustus.*

6. Onse Reyzighers ontrent 80. Mylen voor-by *Capo Verde* [welck *Hooft* sy selfs dien naem gegeve*n* hadden] gevaeren sijnde, houdende ghedueriqh die syde, soo ontdeckte zig ee*n* ander *Hooft,* hoger als eenige van al d'andere, die oyt van haer gezien ware*n*: Want het ging allenxe*n* opwaerts, en wierdt ten laetsten booven gantsch spits, ghelijck een Diamant. Dit *Hooft,* 'twelk veel Bome*n* heeft, noemdenze *Sagres,* ter gedagtenis van een Slot, even sodanig geheeten, dat de Vorst Infant op een andere plaats had doen bouwen. D'Inwoners sijn seer Afgodisch, 'twelck lightlijk af te neme*n* was uyt de kleyne Afgodekens, diense dienden. Sy eeten niets, datse niet eerst aende selve opofferen Al dit Volk is seer swart, en sy brande*n* veelderley tekenen aen hun Ligchaemen, insonderheyd aen't Voorhoofdt Sy hebben geen ander Kleding, als allee*n* de schors van een Boom, daerse hun schaemte mee bedecken; voorts gaense geheel naakt. Sy gebruycken geen Waepenen, wijlse geen Yser hebben. Honigh, Rijs en Moes is haar spijs, oock Bonen en Vitsen, die van Portugael ghelijck, doch veel schoonder. Desgelijks eetense Koeyen en Geyten-vleesch, doch niet te veel, wylse't weynig hebben. Haer ooren doorboorense met veel gaten, en hangen deselve vol goude Ringen; diese ook aende Neus dragen, en noyt afdoen, dan alsse eete*n* willen. De Wyven doen hier in eve*n* als de Mannen: Maer de Vorstinnen hebben dit Voorregt, datse oock haar Lippen mogen doorboren, 'twelk ee*n* teecken is van hoogen Adel en groote heerlijkheyd.

7. Aengaende de Stadt *Calicuit* (van welcke hier nae breeder gewagh gemaakt sal worden, uyt het Verhael va*n Ioseph den Indiaen*) s'is groter als *Lisbon* in *Portugael*. Hier wonen Indiaensche Christenen, wiens verwe tusschen't wit en 't swart is. De Koning eet niet va*n* yets dat leven gehadt heeft, om dat 'er staet: *Die ghedoodt heeft, sal weer gedood werden.* En: *Die met het Swaardt slaet, sal door't*

Swaerd vergaan: Waer in hy da*n* sijn slegtigheyd, of veel meer dwaesheyt, doet blijcken. 'tGhemeene Volck eet Visch en vleesch, sonder hier op te passe*n*. Evenwel dodense geen Diere*n*, die haer voordeel konnen toebrengen. Dese houdense voor gezeegende Beesten, en daar voorby gaande, raeckense die met de hand aen, ja kussense, gelijk veele onder 't Pausdom de Beelden doen. De Koningh zit met groote pragt aen Tafel. Hy drinckt uyt een Silver Drinkvat, doch soodanig, dat hy't selve met sijn lippen niet raackt; want hy laet het vogt van om hoogh in sijn mondt loopen, even als of hy't door ee*n* Trechter ontfing. Sijn spijs is Melk, Boter, Rijs en andere dingen. Hy werdt van d'Eedele op hun Schouders gedragen. De Mannen gaan gantsch naakt, behalven dat alleen hun schaamte bedeckt is; doch d'Eedele hebben somtijds Sijde Klederen aen. D'Adelijke Vrouwen bedecken haer Ligchaem van den Gordel opwaerts, met dun fijn Lijnwaadt; doch die van't gemeene slag verberge*n* alleen de schamelheyd. Deese Stad leyd va*n* *Lisbon* 15200. Mijle*n* weegs, soo dat men 16. Maenden tijdts van doen heeft, om een Reys gintsch en herwaerts te volbrengen.

8. Wat haer Geloof belanght, sy belyden dat de Heere Christus uyt de H. Maegt is gebooren: Dat hy noyt sonde gedae*n* heeft: Dat hy vande Ioden aen een Kruys geslagen, daar aen gestorven, en te Ierusalem begraven is. Sy weten wel, dat'er te Roomen een Paus zit, maar anders hebbense geen kennis vande Roomsche Kerck. Men vindt hier meenighte van Elephants-tanden, Boomwol, Suyker, en voorts alles, wat tot onderhoudt des levens noodwendig is. De Geregtigheydt werd hier scharp onderhouden, meer als ergens elders. Dieven, Doodtslagers en Moordenaers werden gespitst, volgens de gewoonte der Turcken. Die eenighen Tol poogt te smockele*n*, en daer op betrapt word, verliest al sijn Waren. 'tLand hier ontrent is geheel met zandt bedekt, en daerom ook onbequaem, om Tarwe of andere Graenen voort te brenge*n*: Doch dit alles komt hier va*n* andere plaetsen overvloedigh genoeg. Daer waeye*n* niet meer als twee Winden in't Iaar; te weten, sSomers d'Ooste, en 's Winters de Weste wind. In deze Stad is een Tempel, daerme*n* niet in derf gaen. Niemand komt'er op een Woensdagh, sonder schaede, binnen, voor dat de middagh voorby is: Want so yemand zig sulks onderstond, die sou stracks moeten sterven, door d'aenschouwing der Duyvelen, die met meenigte daer in gezien werden. Men seyd ook, dat op seeckeren dagh des Iaars sommige Lampen zig van selfs ontsteken; 'twelck voor een groot wonder gehouden werd.

XV. hooftstuck.

1. Praght en Cieraed des Koninghs van Calicuit. 2. Syn Vrouwen, Hofgesin, en manieren van doen. 3. Zeeden der Inwooners, en der selver grote Onkuysheyd. 4, Vervolgh van't voorgaende. Grote Afgodery der Guzurantes. 5, Geberght by Calicuit, en de seldsame Gewoonten aldaer, ontrent de Begravingh der Doode. Tamme Elephanten, en derselver kennis. 6. Beschryving van d'Inwooners eens onbekenden Eylands.

BInnen de Stad *Calicuit* heeft de Koning een seer groot en kostelijk Huys. Sijn Slaapkamer is verwelft, ghelijck een Kapel, gemaackt op de manier van een Becken, waer in over de 20. Syde Kussens leggen: Voorts isse doorgaans vercierdt met seer heerlijcke Behangselen. Sijn Koninghlijcken Stoel is over-trocken met Puperverwige Syde. Hy heeft alleen een dun, fijn en wit Syde kleed aen, met Goud geboord; soo datmen hem ghenoegsaem als naekt zien kon. Op sijn hooft draegt hy een Muts van Goud Laecken, gemaekt op de wijs van ee*n* Stormhoed. Syn doorboorde ooren sijn vercierd met Diamanten, Sapphieren, en twee grote Peerlen, d'een rond, d'ander gantsch scherp toeloopende; elck vande grootte eens Hasel-noots. Aen d'armen heeft hy goudene Arm-scheenen, van d'Elleboogh af tot op de hand toe, rycklijck voorzien met kostelijcke Gesteente*n*. In sijn Hof saegense een Wagen, seer wonderlijck en heerlijck met dierbare Kleynodien opgepronckt; welcke van twee Mannen voortgetrocken wierd. Hy heeft, om in Zeegepraal te gebruycken, ontrent 20. Silvere Trompette*n*, en daer onder drie van louter Goud, so swaer dat een Man die niet drage*n* kon. Dese sijn voor met veel kostelijcke Kleynodien vercierd. Doe d'Overste van de Schepen des Koninghs van Portugael quam, om hem aen te spreken, stonden sijn Vader en twee Broeders, seer heerlijck toegerust, ontrent vijf of ses schreeden van sijn Stoel; en noch verder agterwaerts stonden veele va*n* sijn Eedele. Niemandt van all deese derfde den Koning aenroeren. Eenige hebben wel ghemeendt, dat hy een Christen is, doch ondertussche*n* diend hy d'Afgoden; gelijk deese, die langh met hem gehandeld hebben, van hem getuygen.

2. D'Inwooners noemen hem *Ganfer*. Tot sijn Hof-ghezin heeft hy alleen Moren, die gantsch naakt gae*n* tot de Schamelheyd toe; d'overige leden sijn met Doek bedeckt. 'tGemene volk gaat altijd barvoets en bloots hoofts. De groote Heeren hebben ee*n* Muts va*n* Fluweel. Die van't Raedsgeslagt sijn, dragen Schilden en blote Swaarden, die voor [daar andere de punt hebben] seer breedt sijn. De Koning heeft twee Gemaelinnen; en yeder der selver heeft altijd thien Papen, die haar vergeselschappen; oock by haar slapen: Dit seggense, dat tot meerder luister des Konings geschiet, die geen heerlijcker Eer-naam kan hebben, als dat de Papen sijn Vrouwen gebruycken. Hierom erven des Konings Kinderen 't Rijk niet, maar de Kinderen sijner Suster. Aen sijn Hof sijn geduerig by de 1500. Vrouwen, die niet anders doen, als't Huys vagen, en 't selve met water begieten,

dat met Koedrek vermengt is. Dese volgen den Koningh over al waar hy zig heen begeeft. Als hy uyt wil gae*n*, zit hy op den ghedaghten kostelijcken Wagen. Ontrent de*n* selve*n* gaen Sangers, Trompetters, Wapendragers en vele van sijn Hofgezin. Daer nae volgen de Raeds-heeren en Opperste des Landts te voet, alle met bloote Swaerden en ronde Schilden. De Schutters en Lopers gaen voor uyt, om de weghen te bespieden. Daar is hy geen Heer in de Wereldt, die van sijn Onderdanen in so groten weerde gehouden werd; want sy eeren hem bynae als een Godt: En niemandt derf naerder by hem komen, als op drie of vier schreden na. Alsse hem yets sulle*n* toereycken, so doens' 'et met de tacken van een Boom; want men aght het ee*n* misdaed, den Koningh aen te roeren. Ook magh geenen der Raedsheeren ontrent hem sijn, sonder Swaardt en Schild. Alsse met hem spreke*n*, doense sulcks met geneyghden hoofde, en de hand op de mond leggende. D'Eerbiedigheyd, diese hem bewyse*n*, bestaet bysonderlijk daar in, datse met beyde de handen na haar hoofd tasten; ghelijkse gewoon sijn te doen, alsse Godt op hun wijs willen aenbidden.

3. De Stad is seer wyd, doch niet om-muerd; en heeft van binnen veel ledige plaetsen. De Huyse*n* sijn niet ae*n*, maar verr van malkander gebouwt, van steen en kalk gemaekt, en binnen beschildert. In plaats van Panne*n* of Tigchelen, gebruyckense 'tLoof van Palmboomen, daarse de Huysen mee decken. Veel Springh-bronnen en Vischgroeven vindmen hier; want sy baden zig geerne, en hebbe*n* groot vermaak in haar te wasschen. Daar sijn ook sommige Poelen inde Stad, waer in't gemeene volk zig daaghlijks drie of viermaal dompeld. Daer is noch kuysheyt noch schaamte by dese Lieden. Haar Dochters hebbe*n* d'Eer al verloren, eerse acht Iaar oud sijn geworden. Sy gaen naackt, gelijck de Mannen; sijn veel schooner als deselve, en laten haar hayr met grote zinlijckheydt wasschen. Sy kryten de Mans-personen nae, om vande selve veronteerd te werden; wijl de Maagdom haar een sware pijn en last is, nadiense met eeren geen Man neme*n* mogen, so langh sy Maaghd sijn. Als d'Inwooners langhs de straet gaan, knauwense eenige bladeren, diese *Betelle* noemen; van welcke haer lippen en tanden rood werden; doch d'Arme lieden hebbe*n* dit geluk niet. Ook onthouden zig de Rycke van deese bladeren, als yemandt van hun Vrienden gestorven is, tot een teeke*n* van Rouw, wijl haar tanden dan, in plaats van rood, swart worden.

4. De Koning doodt sijnde, werdt van de Vrouwen der Raadts-heeren verbrand; die tot dit werck een Vyer van Sandel-hout bereyden. 'tArme volk werd alleenlijk begraven. Sy sijn goede Rekenmeesters en behendige Schryvers, met een ysere Griffie op Palm-bladeren, sonder Verw' of Inckt. Hier sijn oock noch andere Lieden, *Gusurantes* genoemt, uyt het Eyland *Cambaja*; die te deser plaets een seer groten handel dryven. Deese sijn boven maten afgodisch, biddende de Son en Maan aen; ook de Koeyen.

Soo yemand by geval een Koe doodde, die sou desgelijks moeten sterven. Sy eeten noyt yets van 't geen geleeft heeft, en gebruycken noch Wijn noch Brood. So yemand onwetend vlees eet, den selven werd veroordeeld, van huys tot huys te moeten gaan bedelen, en elendigh in de wereldt te leven, van hoe goeden Geslaght hy ook sijn moght. Sy sijn liefhebbers van Tovery, en veel wyser als de burgers va*n* *Calicuit*. Haar hayr vercierense bove*n* maten seer. Sy dragen klederen van Boomwol, en Sluyers ghelijck de Vrouwe*n*, daarse hun hayr in winde*n*. D'Echt houdense gelijk de Christene*n*, doch sijn gantsch Yversugtig, wijlse seer schone Vrouwen hebben; die haar echter kuysch houden. Hun Koopmanschap bestaat in den handel van Laken en Paarlen.

5. In't Geberght, niet verr' van de Stad *Calicuit,* woond een magtig Koning, Heer over veel Landen, *Naremecha* genoemt; een groot Afgoden-dienaer. Hy heeft meer als 300. vrouwe*n*; en als hy sterft, werdense alle met hem verbrandt. Als andere sterven, soo verbrandtmen deselve in een Put. Dan vercieren hun Vrouwen zig met allerley Vrouwlijk cieraad, en kome*n* met groote pragt by de Put; vergeselschapt sijnde van'er Ouders en vrienden; desgelijcks van veel Zangers en Pypers. Een uyt dese Vrouwen, die zig met haar Man wil laten verbranden, wert met grote blijdschap en Zegeprael omgevoert. Eindlijk kruyptse agterwaarts, gelijk een Kreeft, tot datse in't vyer valt. Straks werpen de Vriende*n* (die rondom dit Schouwspel staan) Potten met Oly en Boter op haar Ligchaam, op datse, door de vermeerdering des vlams, dies t'eerder verteerdt moght worden. In dit Land t sijn veelerley Elephanten, tot den Oorlogh bysonder wel afgeright; ook so tam, gemeensaam, en va*n* sulk een grooten kennis, dat haer, om een volle menschlijkheyd te vertonen, niet anders schijndt t'ontbreecken als de spraak. Sy doen alles watmen haar gebied, en kennen hun Heere*n* verwonderlijk nauw. De getyden des Iaers sijn hier gantsch anders als by ons; want sy hebbe*n* haar Somer va*n* *October* tot *Meert*; en haar Winter van *Meert* tot *October*.

6. Tot besluyt van dit Hooftstuck en dese Schipvaardt, sal ik hier aenhegten de Beschryving van een onbekend Eylandt, 'twelckse onderwegen aandeden. D'Inwooners waren va*n* een middelmatige verw, tussche*n* wit en swart; wel-gesteldt van ligchaam, maar gingen soo naakt alsse geboore*n* wierde*n*, sonder eenige schaamte. Yeder was gewapend met Boog en Pylen. Niemand kon hun Spraak verstaan. 'tWas ee*n* seer gedienstig volk; want als den Oversten der Schepen de sijne beval, hout en water te gaan halen, quamen dese lieden met hopen toelopen, en hielpen haar getrouwelijk. Sy droegen lang hayr, maar de Baard en Winckbrauwe*n* plucktense uyt. Sy beschilderden zig met veelerley verwe*n*; wit, swart, blauw en rood. D'onder-lip haddenze doorstoocken, en inde gaten staken Beentjens, gelijk Nagelen. Andere droegen 'er Steentjens in, soo cierlijk geverwt, dat hun

geheele lip met Eedele Gesteenten beset scheen. Hun Vrouwen doen even soo, en gaan desgelijks sonder eenighe schaamte naackt; anders sijnse seer schoon. Sy hebben Houte Huysen, gedekt met Loof van Bomen. Van natuur sijnse gantsch vrolijk, danssende, springende, en allerley genoeghte bedryvende. De Scheeps-Overste deed eens eenige een wit Hembd aandoen, en een Hoed opsette*n*; waar over sij zig hooglijk verwonderden. Haar Hout houwense met scherpe Stenen, wijlse noch Yser, noch eenige andere Bergwercken hebben. Daar sijn menigte van allerley Vogelen, insonderheydt van Papegayen, op veelerley wijs geverwt, en soo groot als Hoendere*n*. D'Inwooners doe*n* niet anders als Visschen. Sy saegen hier een Visch, soo dick als een tamelijck Vat, en langer als twee Vaten, gantsch rond. 'tHooft was als dat van een Vercken, hebbende kleine oogen, geen tanden, maar ooren die een arm lang en breed waeren. Onder aen 't lyf saghmen twee gaten. De staert was seer lang, en ee*n* arm breedt. Op sommighe plaetsen scheen hy een Verckens-huyd te hebben, die een vinger dik was. De Portugezen vertreckende, liete*n* daar twee Mannen aan Land, die de dood verdient hadden. Dese zig van alle hulp en geselschap der Christenen berooft ziende, maekten groot misbaer; doch wierden van d'Inwoonders deeses Lands met bysondere meedogentheit vertroost.

XVI. hooftstuck.

1. Reys van Ioseph den Indiaen. 2. Syn Vaderland en Hoedaenigheden. 3. Seeden en Godts-dienst der Inwooners van de Stadt Cananganor. 4. Hun verrightingen in den Tempel. Verschrickelycke en wonderlycke manier der Priesters, in't plegen van haeren Godtsdienst. 5. Onkuysheyd van de Wyven des Conings. Kledingh des Volcks. 6. Gewoonten vande Christenen ter dier plaets. 7. Haar Kercklycke Gebruycken en Verdere manieren. Hun Alghemeenen Bischop.

KOningh *Emanuel* van *Portugael* in 't jaar 1500. ee*n* Vloot van 12. Scheepen toegerust hebbende, om onder den Oversten *Perrus Alvarez* nae *Indien* te varen, soo is deselve den agtste*n Meert* van *Lisbon* uytgelopen, en na veelerley uytgestaene gevaeren eyndlijk den 13. *September* te *Calicuit* aengekoomen; verliesende op dese Toght, door een schriklijk Onweer, vier Schepe*n*, die te grond gingen. Van daar trockense na *Cuchin,* ontrent 110. Mijle*n* van *Calicuit* ghelegen. Hier quamen twee Gebroeders, Indiaensche Christenen, by haar, gheboortigh uyt de Stadt *Caranganor,* 20. Mylen van *Cuchin,* welcke seyden, grote begeerte te hebben, om de Westersche Landen te bezien: Behalven datse een belofte gedaen hadden van een Bedevaard na *Romen* en *Ierusalem* te doe*n*. Sy be-

gaeven haar dan t'Scheep, om mee nae *Lisbon* te vaeren; doch den eenen stierf, so haastse in *Porugael* quame*n*. Den anderen, *Ioseph* genoemd, heeft noch lang daar na geleefdt, en aan de Portugezen veel aenmerckens-weerdige dingen ontdekt, die wy den Leeser sullen meede deelen.

2. Deesen *Ioseph* was een geboren *Indiaen,* vande Stad *Caranganor,* te dier tijd ontrent veertigh Iaren oudt sijnde. Syn ghedaante was aschverwig; sijn lengte middelmatig. Men bevond hem een seer verstandigh, opregt en waaraghtigh man te sijn, geen ding meer hatende, als Leugentaal. Hy dronck geen Wijn, en was in alle dingen seer redelijk. Al die met hem omgingen, gaven hem 'tgetuygenis, dat hy een lieflijk Man, van grote getrouwheyd, en van een onbevleckt geloof was. De Stad sijner gheboorte leyd over de 90. Mijlen van *Calicuit,* aen een Rivier, *Milibaer* ghenoemdt, 15. Mijlen landtwaarts inleggende. Sy heeft gantsch geen Mueren, en is over de 30. Myle*n* lang [verstaat sulcke Mylen, die de 4. op't Water, en de 8. op't Land een Duytsche Mijl maken] want de Huysen staen niet so by malkander, als by ons, maar soo ver van een, datse veel bysondere Dorpen schynen uyt te maken. Verscheydene Waeteren vlieten hier door, nevens welke de Huyse*n* meerendeel gebouwt sijn. In dese Stad wonen tweederley Volckeren, Christenen en Heydenen, doch sodanige Christenen, die nu bekeerd sijnde, voortijds ook d'Afgoden aanghebeden hebben. Hun Koningh was te dier tijd noch een Afgodendienaar. Daar wierden ook veel Ioden gevonden, doch waren seer veraght. Men vind hier byna allerley Specerijen; en hierom komen'er veel Kooplieden uyt *Syrien, Aegypten, Persien, Arabien* en *Meden,* om handel te dryven. Hier wassen ook veel dingen, die de menschen goed en gesond sijn.

3. Dese Stad is in driederley Inwooners verdeyld. De voornaemste en aghtbaarste noemense *Naires*: D'andere, die van soo groten Rijckdom niet sijn, *Hopdi*: 'tDerde slagh, bestaende in't arme gemeene volck, die haer met Visschen geneeren, *Nuieram*. Dese worden van d'Edele so gehaat, datse haer, waerse haar ook ontmoete*n* [indiense niet haastelijk weg vlieden] seer ongenadig handelen. Elcke*n* hoop heeft sijn eygene*n* Tempel; ook hebben de Vrouwen haar bysondere Tempelen, in welke geen Mannen zig moge*n* vertoonen. Sy brengen hun Goden veelerley Vrughten toe. De God des Hemels biddense aen, en gelooven de Drievuldigheyt; derhalven schildere*n* sy hem met drie aengezigte*n* en t'saem-ghevouwene handen, noemende hem *Tambram*. Hun Beelden sijn met fijn en suyver Lijnwaad omhangen, welke sy ontdecken alsse Offeren willen. Sy hebben ook noch Beelden va*n* verscheydene Gedierten, doch eeren deselve nu niet meer. Alsse in hun Tempels gaan, bedecken sommige 'tAangezight met Aard, andere besprengen zig met Water.

4. Daegelijks gaanse driemaal in den Tempel, 'smorgens, 'smiddags en 'savonds, verrigtende hun Offerhanden op de volgende wijs: Sy roe-

pe*n* [op't geluyd va*n* een Hoorn] 'tvolk by een, gelijck de Christenen gewoon sijn met de Klocken te doen. Dan beginnense een tijd lang te zinge*n*, tot dat hun Groten Priester komt, met een Priesterlijk kleed aangedaan. Desen begeeft zig na den Altaar, en begindt een Gezang ter eeren Gods. Straks daar na komt een ander Priester, die ook yets zingt; en den selven werd va*n* al't volk beantwoord. Dit geschied tot driemalen toe. Daar na gaat hy gantsch naakt uyt een vande Poorte*n*, hebbende op sijn Hooft ee*n* Rosekrans, met twee gemaakte Hoornen, waar in twee brandende Kaarssen staan. Inde handen heeft hy twee bloote Swaerden; en dus toegesteld sijnde, loopt hy

met grote geswindheyt, gelijk ee*n* ontzinnigh Mensch, na synen Af-godt. Den omhangh gheopendt hebbende, reykt hy't eene Swaardt den Hoogh-Priester toe; met 'tandere geeft hy zig selven veele wonden. Als hy hem nu by na om hals gebragt heeft, springt hy in een brandenden Hout-hoop, die daar toebereyd is, even als of hy zig tot een Dans begaf. Eyndlijk komt hy weer uyt het vyer, met een gantsch vreeslijk gelaet; seggende, dat hy met sijnen God gesproken, en dat den selven hem sulcke en sulcke dingen bevoolen heeft. Dit gedaan sijnde, begind hy't volk te leeren, gelijck als of hy nu magt en last va*n* God ontfange*n* had, om even sulcke dinge*n* te verkondigen.

5. Den Koning der Heydenen (ge-

lijk hier boven geseydt is) eerd d'Afgoden. Hy heeft veele Vrouwen; doch alle schaamt en eerloos, met een yeder Hoerery bedryvende. Als de Koning sterft ['tselve geschiedt oock ontrent alle Mannen] soo werd hy verbrand, en sijn Wyven leven niet meer als agt dagen na hem, ter welker tijt sy ook verbrand werden, tot een ghedagtenis van 'er Man. De Soonen des Konings erven 'tRijk niet, maar alleen de geene die hem in den tweden graad der Linie navolgen. Dit gheschied om d'onkuysheyt sijner Wijve*n*, ter welcker oorsaek sijn Kindere*n* voor Hoere-kinderen ghehouden, en van't Rijk uytgesloten werde*n*. De Koning draaght een spitsen Hoedt, van Attalisch Laecken: De voornaamste der Stad hebbe*n* Syde Mutsen: De mindere gae*n* bloots hoofts. Voorts gaense gesamentlijk naakt; alleen de schamelheyd met een schonen Lijne*n* doek bedekt hebbende. Hun armen vercierense seer heerlijk met dierbare Ghesteenten. Ook hebbense seer kostelijcke Solen aan haar voeten, aardigh ghemaakt met Ringen, die met veel Kleinodien beset sijn.

6. Yeder dagh wassense haar driemaal, waer toe sy eygene afgesonderde plaetsen hebben. Beyde Mannen en Vrouwen zijn in't gemeen gantsch schoon. Dese Heydenen schryven met ysere Griffien op de schors der Boomen. Maar wyl wy geseydt hebben, dat inde Stad *Caranganor* oock sommige Christenen sijn, so sullen wy der selver hier mede ghedencken. By de Rivier *Indus,* daar *Indien* van't Westen begindt, is een Eylandt, *Ormus* ghenoemtt, niet ver vande Persische Stroom. Hier vindmen alleen Christenen, en anders nergens, als in de Stad *Caranganor,* daer 'er somtijdts een seer groot getal gezien werden, die den Heydenschen Koning Schatting geven, en voor sekeren prijs jaarlijks een Huys hueren. In hun Kercken staan alleen Kruyce*n*, maar geen Beelden van eenige Heylige. Sy hebben ee*n* Hoge-priester, die ontrent he*m* heeft 12. Kardinalen en 2. Patriarchen, nevens veel Aardsbischoppen en Bischoppen. *Ioseph* verhaalde ook, dat hy met een Bischop van de Stad *Caranganor* tot in't Eyland *Ormus* ghevaeren was, leggende over de 1500. Mijlen weegs van de gedagte Stad: Daar na trockense drie Maande*n* lang te Land, tot in Groot *Armenien,* om aldaar hun Groten Bischop te moge*n* aanspreken, van wien den gedaghten Bischop tot Bischop bevestight, en *Ioseph* tot Priester gewijd wierd.

7. Desen Bischop diese Algemeen [*Catholicus*] noeme*n*, draagt ee*n* kruin, geschooren als een Kruys. Hy steldt twee *Patriarchen,* den eenen in *Indien,* den anderen in *Cathay*: d Andere Bischoppen sendt hy daar 't hem goedt dunkt, om de Landschappen te regeeren. De Priesters hebben geen kruin, maar alleen sommige uytsteeckende hayren boven op't hoofd. Sy dopen de Kinderen eerst, alsse 40. dage*n* oud sijn, ten waere datse in gevaar stonde*n*. Tot hun Avondmaal ghebruyckense ongezuerd Broodt; en in plaets van Wijn (die in dit Landt niet te vinden is) neemense Rosijnen, weycken die in Waeter, parssense uyt, en nuttigen't

in plaats van Wijn. Sy begraeven hun Doden, gelijck die van Europa. So haast yemant sterft, komen haerer veele by een, en brassen 8. dagen lang met malkander. Als nu dit Slempen geeyndigt is, biddense voor de doode. Sy maken oock Vyterste willen, die seer scherp van haer onderhouden worden. De Vrouw des Overleedenen neemt haar Houwlijksgoedt, en gaat weer by haar Ouders inwonen; doch binnen 't Iaar moogense geen ander Houwlijck aengaen. *Sy seggen, dat Petrus voortyds Bischop tot Antiochien was, maar als Simon de Tovenaar te Romen een grote tweedragt verweckt had, soo wierd Petrus na Roomen beroepen, om Simon te schande te maecken, en d'aangevogtene Christenen te hulp te komen. Doch eer Petrus van Antiochien na Romen trock, stelde hy een Stadt-houder t'Antiochien, wiens Naevolger den geenen is, die de Morgenlanden regeerd, en van haar den Algemeenen, en de Stadhouder van Petrus genoemt werdt.* Desen Algemeenen Bischop werd ghesteld vande 12. Kardinalen in Armenien; en hierom schrijft hy zig de magt toe, van aldaer Bischoppen te mogen maecken.

XVII. hooftstuck.

1. Verder Verhaal van d'Inwooners der Stad Caranganor. Seer oude Lieden. Ghedierten. 2. Vrughten des Lands. Wonderlijcken Boom, en des selven veelerley gebruycken. 3. Beschryving van de stad Calicuit. De Vrouwen syn begeerigh, om zig met haere Mans te laten verbranden. 4. Gelegentheyd van Cambaja, Ormus en Guzeratta. Zeeden der Inwooners van Guzeratta. Zeeden der Inwooners van Guzeratta. 5. Voortreflyckeyd van Cambaja. Beschryvingh van't Koninghryck Narsinga. 6. Brief van Petrus Pasqualigus, aengaende d'ontdeckingh van een Nieuwgevonden Landt, welckers Inwooners Natuur en Kleedingh beschreven werd, Verder beright van d'Armenische Christenen, uyt het Verhaal van Broeder Burcardus. Straf van Overspel. Vreemde straf van Dievery, en andere Misdaeden.

DE Stad *Caranganor* leyt tusschen de Somer Sonnestand [*Solstitium Aestivum*] en den Evenaer [*Aequator*]. Den langsten dagh is hier van derthien uyren en een half; den kortsten van thien uyren, nae onse tydrekening. 'tGhewest ontrent dese Plaats is vlakke Aarde, groen en seer vrughtbaer, behalven dat'er geen Tarwe wast; doch dit gebrek werd genoeg vervuld door de menighte, die van andere plaatsen daar henen gevoerd werd. Men vind hier geen Gebergten, als seer ver daer van daan. De Lugt is gantsch ghemaetigt en lieflijck. De Mannen sijn Aschverwig; doch die inde Gebergten wonen, sijn witter. Gemeenlijck komense tot een hogen Ouderdom. *Ioseph* verklaerde, dat'er lieden van 100. jaren sijn, die noch noyt een tand verloren hebben. Sy sijn goede Vegters. Sommige maken Borstwapenen van Visch-huyden, die voor alle Geschut

bevrijd sijn. Men vint hier allerley Gedierten, als Runderen, Buffels, Schapen, en diergelijcke; welcke de Heydenen als Goden eeren: Ook Elephanten, en veel kleyn Vee, als Verkens, Gansen, Hoenderen, en andere soo Beesten als Vogelen. De Portugeezen lieten *Ioseph* een Hoen zien, die haer seyde, dat hy honderd der selver in sijn Vaderlandt voor een Gulden kon koopen.

2. In dit Land wast boven maten schoone Rys, waar vanse goed brood maeken. Sy hebben meer als twintigderley Kruyden, die goed tot voedsel sijn: Daarenboven eenige Wortelen, daarse seer veel van houde*n*. Granaat-appelen, Wijngaerden, of diergelijke Vrugte*n* wassen hier niet, maer daer tegens een ongelooflijke menigte van Vygen. Ook sijn hier Bomen, die Indiaensche Nooten draegen, en vierderley vrughten geven, te weeten, Oly, Wijn, Edik en Suycker. De kernen der Nooten konnen in plaats van Smee-kolen gebruyckt werden; doch alsse in water geweykt sijn, is't goed voeder voor Runderen en Schapen. Met dese bome*n* gaense op de volgende wijs te werk. In Oogstmaent (want dan begind haar Lente) snoeyense de Palmboomen, gelijck men de Wijngaarden doet; en vermitsse ter selver tijd op't vetste sijn, soo bloeyense even als de Wijn-rancken, gevende een wit Waeter uyt, 'twelckse vergaderen, en voor Wijn gebruycke*n*. Dit geschied in d'eerste drie dagen na de snoeying des Booms. Drie dage*n* daar na werd dit Water van zig selve*n* Edik: Doch die'er Suycker van willen maken, nemen't Water (dat binne*n* d'eerste drie dagen uyt den Boom gevloeyd is) en zieden't in een Ketel, tot dat 'er maar een derde deel overblijft: 't Welck ghedaen sijnde, wordt het tot een soeten Honigh. Hier op gietense da*n* weer ander water, en schuymen't tot den twintigste*n* dagh toe; waer na het (alsoo gesuyvert sijnde) voor Wijn gedroncken werdt. Van de Kernen der Noten parssense Oly: En op dese wijs hebbense van eenen Boom verscheydene vrugten, elk tot een bysonder gebruyk. Boven dit noch, 'tHout, half verbrand sijnde, diend haar tot Koolen, en van de Basten makense Touwen; soo dat'er geen Bome*n* inde Wereld sijn, die de mensche*n* soo veel voordeel toebrengen, als deese. Hier wast ook veel Peeper, diese in de Son drogen, op dat deselve, elders ghezaeydt werdende, tot haer schaede niet opkomen moght: Desgelijcks meenighte va*n* *Gengebar, Mirabelanen, Cassia,* en byna allerley slag van Speceryen.

3. De Stadt *Calicuit* leyd tegen't Westen, over de 90. Mylen van *Caranganor*, vlack aende See, hebbende een vermaarde Haven. Sy is grooter als de Stad *Caranganor*. De Heer der selver is een Afgodendienaer, staende in't selve wangeloof met den Koning van *Caranganor*, en houdende deselve gewoonten in den Godsdienst. Hier sijn veelerley Kooplieden, *Persiers, Meders, Moren, Indianen, Assyriers, Syriers, Arabiers, Aegyptenaers,* en andere, by na uyt alle Landen des Werelts. Elck brengt daer wat; soo dat 'er alles gevonden werd, wat de menschen eenigzins van doen mogte*n* heb-

ben. D'Inwooners noemen haeren Koning *Baufer*. Dese heeft een groot Koninglijk Hof, en altijd tot sijn Lijfwagt over de 7000. Manne*n* by hem, welke 'snagts door de gantsche Stad gaan, wijl deselve ope*n* en sonder Mueren is. In't Hof sijn vier grote Sale*n*, een voor de Moren, een voor d'Indianen, een voor de Ioden, en een voor de Christenen; in welcke sy gehoordt, en de Regts-saeken ghe-uyt werden. Eerse hier in mogen komen, moetense haer te vore*n* wasschen; anders soudense niet voor den Koning ghelaeten worden, wijlmen haar voor vuyl en onreyn houd, soo langhse niet gewasschen sijn. De Heydenen derven noyt op de See eeten; want sulks ghedaan hebbende, soudense den Koning noyt moogen aenzien. De Vrouwen, die hier wone*n*, agten geen ding eerlijcker, als met 'er Mannen te sterven. Derhalven willense seer begeerig met deselve verbrand werden. 'tGeen haar voornamentlijk hier toe aenpord, is; datse geloven, indiense 't niet en doen, geen onsterflijckheyd te sullen verkrygen. In dese Stad is op sekere ghesette tijd een booven maten heerlijcke Iaarmarkt; ter welcker tijd daer ee*n* seer grote menigte Volcks komt, insonderheyd uyt *Cathay, Indien, Persien, Meden, Syrien, Assyrien, Turkyen, Arabien, Aegypten en Alkair*. De Venetiaensche Ducaten sijn daer in hoge weerde. *Ioseph* te Venetien gekomen sijnde, heeft aen de*n* Raed sommige der selver vertoond, die seer oud waeren, blyckende aen d'afbeeldingh eens over langhen tydt verstorvenen Hertoghs.

4. Ontrent 1000. Mijlen van *Calicuit* leyd het Rijck *Cambaja*, en van daar tot *Ormus*, een seer schoon Eyland, sijn 300. Mijlen. 't Selve leydt in't begin van de Rivier der *Perziers*, ontrent 20. Mijlen Landwaarts in. De Heer is ee*n Mahometaen*. De Stad is seer groot, en heeft veel Inwoners. 'tLand is van alle dingen vrugtbaer. Hier werd het schoonste Glas-werck gemaakt, datmen ergens anders sou mogen vinden. Van't Hooft *Mogolistano* ('twelck midde*n* in't Eyland *Ormus* leydt) tot aen de Stadt *Cambaja* leggen veel Steeden der Mooren; onder welcke de heerlijkste sijn *Sobobee, Semarh* en *Chesimy*. De Stad *Guzuratte* leyd binnewaerts in; maer *Cambaja* aen de*n* Oever, ontrent 300. Mijlen van 't Hooft *Mogolistano*. t'Ghewest van *Guzuratte* heeft veel Stede*n*, Dorpen en Vlecke*n*, die alle seer Volkrijk syn. Sy eeren d'Afgoden, Son en Maen; ook de Koeyen, die by haar in sulk een weerde sijn, dat yemand, een der selver gedood hebbende, sekerlijck sterven moet. Sy eeten geen Dieren, die van selfs gestorven syn; ook drinckense geen witte Wyn. De Mans-personen syn veel witter, als die van de Stad *Calicuit*. Sy laeten hayr en baerd wassen, soo datse tuyten hebben gelyck de Vrouwe*n*; welk hayr sy seer wonderlijk om haar hoofdt winden. 'tSijn grote Toveraers. De Vrouwen nemen niet meer als eene Man, en de Mannen maer eene Urouw. D'ongetrouwde leeven in een bysonder-groote Kuysheyd. Tot haer spys gebruykense de Moeskruyden, die onse gemene Moeder d'aarde haer geeft.

5. De Stadt *Cambaja* leydt in de Stroom *Guzeratte*: Is groot, welgebouwd, en seer volkrijk, waarom ook deselve de voortreflijkste Stadt onder al d'Indiaensche Steden geaght, en ter dier oorsaeck 't *Indiaensch Cair* genoemt wert. Sy is rondo*m* bemuerd, en heeft seer schone huysen. Eertijds was de Heer een Heyden, doch nu een Mahometaan. De meeste Regeerders der Stad sijn Mahometane*n* geweest, waar door byna al d'Inwooners dien valschen Godtsdienst aengenoomen hebben, alhoewel 'er noch veel Heydenen gevonden werde*n*. Hier sijn vermaarde Kooplieden, die veel Scheepen hebben, welcke de *Aethiophische*, *Persische*, *Indische* en *Roode Zee* bevaeren. Aangaande 't Rijck *Cuchin*: Ontrent 200. Mijlen Landwaarts in, niet verr van't Geberght, woondt een Koningh, *Narsindus* ghenoemd. Deesen is seer maghtigh, en heeft een Stad met driedubble Mueren omringt, welckers naem *Besenagal* (of anders *Bisinagar*) is. Als den gedaghten Koning [nae't verhael va*n Ioseph*] ten Stryde uyttrekt, voert hy met hem 800. Elephanten, 40000. Ruyters, en een onghelooflijcke meenigte voet-knegten, soo dat'et selve in de wijdte van 30. Mijlen weegs zigh niet legeren kan, schoon hy een vierkanten Hoop daar van maakte. Dit sulle*n* veele misschien voor een Verziering houden; evenwel heeft *Ioseph* betuygt, deese saak waaragtigh te syn: [*Ick vermoede, dat hier Italiaensche Mylen ghemeend werden*] Die oock seyde, dat dit Rijk over de 3000. Mijlen wijdt was. Deese Koning diendt d'Afgode*n*. En dit is soo 't voornaemste uyt het Verhaal des *Indiaenschen Iosephs*, aen de Portugeezen gedaan. Waar aen wy knopen sullen seekeren Brief van *Petrus Pasqualigus*, Redenaer der Heeren van Venetien by den Koning van Portugael, gheschreven aen sijn Broeders te *Lisbon*, en geteeckent den 29. dagh van Wijnmaandt, des Iaars 1501. Den selven in onse Tael overgebragt sijnde, luyd [stracx na d'Inleyding] als volgt.

6. *Maer op dat ghy oock hebben moogt de nieuwe tydingen deses Iaers, soo weet, dat't Schip nu hier aengekomen is, 't welk de Koning van Portugael voorlede Iaar uytgesonden had om nae 't Noorden te vaeren, onder den Oversten Caspar Corteraet. Desen verhaeld ons, dat hy een vast Landt ghevonden heeft, ontrent 2000. Mijlen van hier, (te weeten Lisbon) tusschen 't Westen en Noordwesten. Dit Land is tot noch toe de gantsche wereld onbekend geweest. Hy seydt, dat over de 800. Mylen daar langs heen gevaeren te hebben, sonder eenigh eyndt te konnen vinden; waar door hy meend, 'tselve een vaste aarde, en geen Eyland te syn. 't Laat hem aensie*n*, als of't in een Gewest lagh, 'twelk te vooren van d'onse bekend en gevonde*n* is geweest. 't Leydt seer na onder 't Aspunt des Sevengesternts: doch 't Schip heeft tot daar toe niet konnen komen, so om dat de Zee toegevrosen was, als om dat het geweldigh sneeuwde. De veelheyd der Wateren, die vande Gheberghten afvlieten, syn een bewijs, dat 'er veel Sneeuw syn moet; vermits, nae alle vermoeden, een Eylandt soo veel Water niet sou konnen uytleveren. Sy*

*seggen, dat dit Land boven maeten wel bebouwd is, en dat de Lieden in houte Huysen woonen, die met Visch-huyden gedekt syn. Sy hebben seven personen, van beyderley geslaght, met haar ghebragt, en 't ander Schip, dat wy dagelijcks verwagten, sal vijftigh der selver Inwooners meebrengen. Deese sijn de Cingavis niet ongelijk, so in lengte des ligchaams, als ook in verw en kleder*en. *Sy bedecken zig met Visch-huyden, of Otters-pelssen; insonderheid met sodanige Huiden, welcke wol-aghtigh syn, gelijk die van de Vosschen. Dese klederen gebruyckense in de winter, met de ruige vaght nae 't lijf gekeerd; doch 's Somers dragense 't bont buitenwaarts. Sy naeyen dese vellen niet aen malkander, maar gebruyckense gelijk de Dieren die gebruyken. Aldermeest bedeckense haar armen en schouderen daar mêê. Deese Huiden bindense onder rondom met veel touwen, ghemaackt van seeckere Visch-peesen, soo dats' 'er uytsien als Wildemans. Sy hebben natuurlijcke schaamte, geschickte ligchamen, en welgemaakte armen, schouderen en beenen. In hun Aenghesighten brandense veelerley lidtekenen, gelijk d'Indianen; somtijdts ses, agt, of meer, nae dat'et yeder behaaght. Sy hebben de spraack wel, doch konden [van de Portugeezen] niet verstaen werden, schoon deselve allerley Tolck*en *by haer hadden. In al hun Ghewesten is geen Yser, echter hebbense Swaarden, van scharpe steenen gemaakt. Desgelijcks syn hun Pijlen van steenen, maer veel doordringender als d'onse. ..... Dit Land is vol Salm, Haring, en diergelijcke Visch. Sy hebben veel Bosschen, en in de selve een grote menigt van Hout, om Scheepen, Masten, en voorts alles wat tot de Scheepen behoordt, van te maken. Ter deeser oorsaeck neemt onsen alderdoorlughtigsten Coning voor, veel voordeel uyt dit Landt te trecken, soo van't Hout, 't welck seer goed is tot meenigerley gebruyck, als oock vande Menschen, die gantsch arbeydsaem syn, waar doormen veele diensten van haar trecken kan: Want dit volck is van natueren tot den arbeyd gebooren, en syn betere Knegten, dan ik oyt gesien heb. 'k Heb gedagt, tegens onse vriendschap niet te sijn, u dit te kennen te gheven. Als't ander Schip, dat wy daeghlijcks verwaghten, aenkomt, willen wy u andere nieuwe tydingen overschryven.*

7. Vermits hier booven in't voorgaende Hooftstuck yets gesproocken is van de *Armenische Christenen*, soo heeft my goed gedagt, tot een besluyt dezer Schipvaarden, hier by te voegen 't geen ik vind inde Beschryvingh der Plaetsen des [soo ghenoemden] Heyligen Landts; doorreyst van den Monick Broeder *Burchardus*, die va*n* deselve aldus spreekt: D'Armenianen en Georgiane*n* hebben Kerkvoogden [*Praelaten*] die sy Algemeene [*Catholicos*] noemen; welcke Aerts-Bischoppen, Bischoppen en andere onder haar hebben, die 't volck met een goedt leven voorgaen; leerende alsoo door woorden en wercken. Schoonse in seer stercke Steden en Sloten woonen, daarenboven ook seer grote Rijkdommen bezitten, soo dragense echter seer slegte, ja jammerlijcke kleederen, met wyde Mouwe*n*. Hun bovenkleed is een groot rood Schaapsvel; waer

onder sy een sleghte grauwe Rok dragen. 'kBen (seyd *Burchardus*) eens op den dagh van Marie Boodschap in haer Kerkdienst geweest, en bemerkte, datse by nae al de Kerck-gebeerden en Gebeden gebruyckten, die wy [Roomschgezinde] in de Mis onder-houden, uytgezondert datse haer eygene, en niet de Latijnsche Tael spreken. Den Algemeenen [*Catholicus*] en al d'andere Kerkvoogden sijn Monicken; want geene, als alleen Monicken, werden tot sulcke hooge diensten verweerdigt. De weereltlijcke Priesters hebben weynigh magt, niet anders als de Mis, en in de Kerck te zingen. In plaats van Klocken, diese niet hebben, gevense een teken op een houte Taefel. 's Naghts staense ter *Metten* op, en vermanen malkander, gesaementlijk by een te komen. Daer na begevense zigh niet weer ter slaep, voordat hun Ghebeden uyt sijn; blyvende voorts in de Kerck, en 't volck leerende, tot dat den dagh aengebrooken is. Al de Priesters hebbe*n* Vrouwen, en niemand werd Priester, voor dat hy eerst een echte Vrouw genome*n* heeft. Sy doen alleen Mis op Saterdag en Sondag; in al d'andere dagen der weeck nemense hun lust met haer Vrouwen. 't Wijf ghestorven sijnde, moet de Priester voortaen in kuysheit leven, en magh geen andere neemen. Indien hy in Hoerery of Echtbreuck ghevonden werd, soo verliest hy (sonder eenige ooghluyckingh) van stonden aen sijn Ampt. Soo oock 't Wijf, door Overspel, haar Houwlijk breekt, soo moet de Priester nae dien tijdt in Kuysheydt leeven, of hy verliest sijn Kercklijcken dienst: Maar d'Echtbreeckster snijdmen de Neus af, en de Mans-persoon, die by haer ghelegen heeft, werdt ghelubt; schoon hy oock selfs een Echte Vrouw moght hebben. Dit Reght (seydt *Burchardus*) hebb ick eens, terwijl ick daar was, met mijn eygene oogen gezien. Als de Priester sterft, moet sijn naegelaetene Weduw oock in kuysheyd leven, of indiense zigh onderstaat een ander Man te nemen, soo werdse verbrand; doch soose een Hoer wil sijn, soo werd haar geen leed toegevoeght. Dit is wel de voornaemste oorsaeck, dat hier soo veele Hoeren ghevonden worden: Want als soodaenighe Wyven haer niet konnen, of willen onthouden, soo werdense Hoeren. De Dieven, die niet al te grof steelen, en voorts andere Misdadige, die eygentlijck de dood niet verdiendt hebben, werden ghesamentlijk gelubt, op datse geen kinderen van haeren aert voort-brenghen moghten. Ter tijdt ick (seydt onsen Schryver) by den Koningh van Armenien was, had des selve*n* Gemaelin de Coningin meer als sestigh soodaenige ghelubde in haeren dienst. De Coningh en al 't Hofgezin verschynen seer neerstigh tot het ghehoor des Godlijcken Woordts; 'twelck haar yeder dagh, ontrent ter derder uyre, van haar Monicken (diese *Vetrapethe* noemen) uyt de Heylighe Schriftuur voorgedraegen werdt. Hier toe ghebruyckense d'Vytlegginge*n* van d'oude Leeraars *Iohannes Chrysosthomus*, *Gregorius Nazianzenus*, en *Cyrillus*. Inde Kerck sijnse seer zedigh en aendaghtigh. Men ziet daar geenerley

onbetaamlijckheyd, noch eenighe ontughtighe Menschen. Hy (namentlijck onsen Schryver) spreeckt oock van *Syrianers*, wel Christenen, maar die de Roomsche Kerck gantsch geen geloof geven. Deese leven seer ellendigh in groote armoede: Sijn gierig, en geven niemand eenige Aelmissen. D'Alderrijkste onder haar leven niet beeter als d'alderarmste. De Griecken [seydt hy] sijn oock Christenen, maar de Roomsche Kerck ongehoorsaam, en voorts met veel dwaelingen behangen: Wilde God [*NB*] dat de Latynen oock niet veele dwaelingen aengenomen hadden.

De voornaemste seldsaamheden Uyt de Naeuwkeurige Beschryving van de Westersche Indien En in't bysonder van Peru en Nievw Spaenje; In't Spaensch gedaen door Ioseph d'Acosta.

D*Eesen Ioseph d'Acosta, eenen uit d'Orde der Iesuiten, en verscheydene Iaeren soo in Peru als in Nieuw Spaenje ghewoondt hebbende, is gheweest een seer nauwkeurigh ondersoecker en Beschryver deeser Landen. Sijn Boek, in't Spaensch uytgegeven, is tamelijk groot, doch handeld meest op de wijs der Geleerde, gevende wijsgeerige Redenen van alle dingen, of ondersoeckende d'oorsaken van't geen hy verhaalt. Hierom is't, dat hy zig meest besigh houd ontrent 'tSchepsel en de gedaente des Hemels in de N. Wereld: Hoe menschen en beesten in Indien gekomen mogen sijn: Ofmen voortijts de Zee bevaren heeft gelijk hedensdaegs: Voorts, van d'eigenschappen der winden in't gemeen; en in't bysonder van de geene die in West-Indien waeyen: van d'oorsaecken der brandende Bergen in die landen; vande Goude en Zilvere Berghwercken en honderd diergelijcke dingen meer, die't meeste deel der Lesers meer verdrietig als vermaeklijk en kundigh sijn. Derhalven hebben wy, op de voorgaende voet, kortelijk hier t'saem gebracht, 'tgeen 't Opschrift van dit ons tegenwoordig werk voldoen kon, uitkippende de voornaemste Vreemdigheden van Peru en Nieuw Spaenje, die vande voorgaende Schryvers niet gedagt sijn geworden, en deselve onder eenige Hooftdtucken verdeelende.*

I. Doodlycke Windt.

IN *Peru* leyd een seer hoogh Gheberght, *Pariacacca* genoemdt, 'k Had (seydt *d'Acosta*) hooren seggen, dat de Wind hier een groote veranderingh veroorsaeckte; derhalven voorzagh ick my, op't best dat ik kon, van al soodaenighe dingen, die, volgens 't beright van andere, dienstigh waeren, om my te bevryden va*n* 'tgeen veele alreeds overkomen was.

Dus toegerust sijnde, steegh ick den Bergh op; maer eer ick noch booven op den selven was gekoomen, quam my schielijck sulck een doodlijcke benauwtheyd over, dat ick gereed was om van't Paerdt ter aerden te vallen. Wy waeren een tamelijck sterck gheselschap, doch yeder spoedighde sijn wegh sonder d'andere in te waghten, om haestelijck van dese quade plaats te mogen geraecken. 'k Had alleen ee*n* Indiaan ontrent my, dien ick bad, my op't Paard te willen vasthouden. Stracks daer nae begon ick soo gheweldigh te braecken, dat my daght, de Ziel met eenen te sullen overgeven. Want eerst de genuttighde spijs, daer na fluymen, ja longh en lever (soomen

seyd) gelost hebbende, 'teen geel, 'tander groen, quam 'er ten laetsten bloed voort: En soo't langh gheduurd had, 'kmoest gewisselijk gestorven hebben Doch dese onsteltenis quelde my niet boven drie of vier uyren tijds: Want vanden Bergh weer afgedaeld sijnde, quamen wy in een bequaeme en ghemaetighde lugt, vindende 'tgantsche geselschap (veerthien of vijfthien ma*n* sterck) seer ontsteld. Sommige, noch op weg sijnde, riepen om gebieght te werden, meenende datse seeckerlijck moesten sterven. Andere, door't losse*n* van vooren en aghteren afgemat sijnde, laegen als doodt ter aerden. My wierd geseyd, dat eenige voor deesen, door dit toeval, 'tleven daer ingescho-

ten hadden; alhoewel'er gemeenlijck geen ander quaedt van komt, als de gedaghte pijnlijke quelling. Dit gebeurd niet alleen in't overtrecken van den Berg *Pariacacca*, maer oock over die gantsche ry van Gebergten, streckende vervolgens meer als 500. Mylen weegs. *Acosta lib. 2. cap. 9.*

Dese benauwtheyd treft niet alleen de menschen, maer ook de Paerden en andere Beesten, die dickmael soodaenigh verstyven en verflaeuwen, datmense niet een voet kan doen voortsetten, hoe seerse oock met de Sporen genoopt werden. *Ibid.*

II. Doorsnydende windt.

TUsschen deese Gheberghten legge*n* sommige vlacke Landen, in welcke een kleyn slap Windeken waeyd, soo doorsnydend sijnde, dat de menschen daer van dood blyven; of immers, 'tdoet haar de vingeren van de handen, en de teeën vande voeten vallen, even gelijk d'Appelen, geschud sijnde, vande*n* Boom doen.

Dit toeval is onder andere ook gewaar geworden den Oversten *Hieronymus Costilla*, een oud Inwoner va*n Cusco*, die drie of vier teeën va*n* de voeten ghebraecken, welcke hem, op de Reys door de Wildernis na *Chile*, afgevallen waren, sonder dat hy eenige pijn ghevoeldt had. Nae deselve zien willende, vond hy die die doof en verstorven; en haar aanrakende, vielense van sijn voeten af.

De Ligchame*n* der geener, die hier dood blyven leggen, sijn gantsch geen verdervingh noch quaden reuck onderworpen. *Lib. 3. cap. 9.*

Waarlijck, dit is van deeze Windt [of Lught] hooghlijck te verwonderen, datse de menschen dood, en evenwel te gelijck de dode ligchamen voor alle verderving bewaart.

III, Wonderlyck-verteerende Winden.

GEn wonder is't, seyd *d'Acosta*, datmen seer aenmerklijcke uytwerckselen der Winden gewaar wert in Cruyde*n*, Dieren en Menschen, wijlmen deselve ook bevind in't Yzer, 'talderhardste van alle Berghwercken.

'k Heb [vervolght hy] op verscheydene plaetsen van Indien Ysere Tralien gezien, die t'eenemaal in haar selven verteerd waeren; soo datse, wanneermen die tussche*n* de vingers wreef, in kleyne stuckjens gingen, even als of t Hoy of verdroogt Stroy geweest had: 'tWelk alleen vande Wind veroorsaekt wierd, die't ghedaghte Yser sodanig op at. *Lib. 3. cap. 9.*

'tSelve ghetuyght *Ian Huigen van Linschoten* ondervonden te hebben in een der Vlaamsche Eylanden, *Tercera* genoemt; en dat niet alleen aen't Yser, maar ook aen de harde gehouwene Steenen, die men tot Kercken en Gevels ghebruyckt; welcke door de Wind [of Lugt] gantsch vernield en tot stof verbryseld wierden.

IV. Seldsaeme Poelen.

AEn't eynd des Dals van *Tarapai*, by *Potosy* in *Peru*, is een Poel, soo rondt, als ofse met een Passer afgetrocken was. tLand, daarse uyt voortkomt, is seer koud; evenwel is't water deses Poels geweldigh heet. Dight aan de

kanten pleegh men daar in te baden, maar dieper koomende, vondmen de hitte ondraaghlijk.

In't midden deses Poels maekt het water een op-stygende Meulen, en is daar (meer als 20. voeten in 't begrijp) geheel ziedend. Hier is den oorspronk des Poels; en onaangezien de grootte des selven oorspronks, soo werd nochtans 'twater des ghedaghten Poels noyt hoger.

Geen minder wonder is't, datmen 'tselve noyt heeft zien verminderen, schoon naderhand een grote Vliet daer uyt getrocken is, om eenige Molens te doen omgaen. *Lib. 3. c. 16*:

Te *Mexico* in *Nieuw Spaenje* is een Poel, waar in men twee verscheydene Wateren heeft; 'teen sout, ghelijck Zee-water, 't ander klaar en versch. In 't midden des Poels staet een bequame Klip, en op deselve sijn eenige Badstoven van warm water, 'twelk van selfs uyt de gedagte Klip vloeyd, en seer goed tot 's menschen gesondtheyd bevonden werd.

In deese Poel sijn eenige Ackeren, toebereyd met gevoeghlijcke Bedden, waer op men duysendderley slag van bloemen en kruyden vind. Selfs de Stadt *Mexico* is op dien Poel ghegrondvest. *Ibid*.

V. Wonderlycke Springbronnen.

MEn vind in *Peru* by 't Dorp *Guancavelica* een Springhbron, die heet Waeter uytgeeft, 'twelck terstondt in Steenklippen verandert. Van deese Steenen sijn bynae al de Huysen van 'tselve Dorp gebouwdt, wijlse saght, en derhalven lightelijck met Yzer te bearbeyden en nae wil te vormen sijn. Alle menschen en beesten, die van dit water drincken, moeten sterven, wijl 't in den buyck verstijft, en tot Steen werdt. Dit is men aen verscheydene Paarden, die van dit water gedroncken hadden, tot geen kleyne schade gewaar geworden. *Lib. 3. c. 17*.

Ian Huigen van Linschoten verhaelt in een van de Vlaamsche Eylanden, *Tercera* ghenoemdt, een diergelijcken Springbron gezien te hebben.

In *Cusco* is een Bron, welckers uytvloeyend Water in Sout verandert, van een uytnemende witheyt en bysondere goedheyd; so dat, indien de selve op een andere plaets was, sulcx geen kleyne Rijkdom aen den bezitter sou veroorsaken; doch nu werdse hier niet veel gheaght, door 'dien in deese Landen groten overvloed van Sout is. *Lib. 3. c. 17.*

Op den hoek van *S. Helena* is een vloeyende Beeck, welckers water d'eygenschap van Teer heeft, en van de Schiplieden gebruyckt werd, om de touwen mee te smeeren. *Ibid*.

VI. Andere seer wonderlycke waeterbron.

NIet ongevoeghlijk kan hier bygedaen worden 'tgeen *Ian Somer van Middelburg* in de Maand *October* des Iaars 1641. op't Eyland *Tenedos*, niet ver van *Constantinopelen* bejegende. Op dit Eyland [seyd hy] is my yet wonder-seldsaems weervaeren. Ontrent een halve Duytsche Mijl buyten de Stadt is een Waeterbron, rondom met witte Marmelsteen omset, waar in geschreven staat: Dat den geenen,

die met een bedroeft hert een Steen in dese Bron wierp, veel vrolijcker sou sijn, wanneer hy die daar weer uytnam, als hy te voren treurig geweest was. Verscheydene Griecken waren by my, die my aanporden, om een steen in deese Bron te werpen; doch met waarschouwing, dat ik, wat ick ook horen mogt, geenszins van daer weg lopen, maer de steen straks weer van de grond opnemen sou.

'k Was lang weigerig, om dit stuk ter hand te vatten, vresende datse my souden mogen bespotten. Eyndlijck evenwel liet ick my bepraten door haer veelvoudige aendringingen; nam een witte key, die daar by de wegh lagh, ging na de Bron, die maer so diep is, datmen deselve met een arm gronden kan, en wierp de steen daer in.

Soo haast dit geschied was, ontstondt'er sulk een gerugt en gekraak, als of 't gedonderd had'; soo dat ik geheel doof en blind wierd, niet wetende wat ik deed, of waar ik was; soo geweldigh raasde de Bron. Ter deeser oorsaak begon ik van daar te loopen, doch een Griek vatte my by de hand, en riep my gantsch hardt in 't oor toe, dat ic, indien ic myn welvaart beminde, de steen selfs weer uyt de Bron sou nemen, of anders sou ik mijn gehoor voor altijd quijt sijn.

Daer op voerde hy my na de bron, en ick verstoutte my, de Key daer uyt te nemen. So haast dit gedaan was, verdween al 't gerugt, en ic quam weer tot mijn selven; bevindende, dat ic nu gewisselijck veel vroolijcker, als voor heenen treurig was. *Iohan Sommers Wasser-und-land-reise nach der Levante. pag. 53*. Yet diergelijcks verhaelt *de Belleforeest* in 't derde boek van sijn *Cosmographie du Monde*.

VII. Noch andere seldsaeme Waeterbronnen.

BY de Stad *Ofen* in *Hongarijen* vindmen heete Waterbronnen, in welcke zigh Visschen onthouden, die, soo haastse in koudwater komen, sterven moeten. *Gotfr: Schultzen Kurtze weltbeschreibung. pag. 249*.

In't Stedeken *Smolnitz* ontspringt een Water tusschen de Rotsen, waar in't Yser binnen weynig tijds so week als saghte Kley werdt. 't Selve in 't Vyer gesmolten sijnde, geeft het beste Koper. *De selve, pag. 250*.

In't Eyland *Tercerra* is een Bron, waer in 't Hout [soo haast het daar in gheworpen werdt] in boven maeten schone Stenen verandert. Waarom ook de Koning van Spaanje heeft laten verbieden, dese Stenen aen te roeren. *De selve, pag. 207*.

By't Slot *Risenburg*, in *Bohemen*, is een Bron op een hogen Berg, van een seer wonderlijke eygenschap; want als een Vrouw, die haar Maandstonden heeft, daer by komt, en Waeter daar uyt schept, soo verdwijnd hy, en blijft eenige Iaren lang achter. Ter deser oorsaek steld den Heer des Slots altijdt een oude getrouw Man by de Bron, die gheen Vrouws-persoonen daar ontrent laat koomen. *Martini Zeileri Handbuch von allerlei nutzlichen Erinnerungen, pag. 90.*

Dit hebben wy uyt andere geloofweerdige Schryvers hier ingevoegt,

wyl dese stof met de voorige over een quam. Nu keeren wy ons weer tot d'overige Vreemdigheden van *Peru* en *Nieuw Spaanje*, uyt *d'Acosta*.

VIII. Vreemde Wyngaarden.

DE Wijn-gaarden van *Peru* werden gemeenlijk gevonden in heete Dalen, daar Putten en Groeven gemaekt sijn, om deselve met de handen te begieten, wijl'er in dit land noyt Regen valt; als allen om seeckere tijden in de Gheberghten, maar noyt op't vlacke veld.

Evenwel sijn'er Gewesten, daer de Wijngaarden noch Regen van den Hemel, noch Water van't Aardrijk ontfangen, en niettemin een groote meenighte Druyven voortbrengen; ghelijk in't Dal van *Yca*, en inde Laagten van *Viilacuri*, daarmen onder eenige doode Zand-landen sommige laghe Velden ziet, die door 't gantsche Iaar verwonderlijck frisch en groen staen, schoon 't daer noyt regend, noch eenige Waterputten ghevonden worden. *Acosta lib. 4. cap. 32.*

IX. Wonderlycke Vrught-draegende Boomen.

IN *Peru* werden eenige Bomen gevonden, welcke 'teen half jaer aen d'eene, 'tander half jaer aen d'andere sijde vrughten geven.

In *Mala*, 13. Mijlen van de Stad *de los Reyes*, staat een Vygeboom, die ten halven (naementlijck, aen de zyde nae 'tZuyden) groen en lustigh is; gevende op dien tijd des Iaers, als 't Somer is in 't Gebergh, sijn Vrugten: Desgelijcks doet hy den anderen tijd des jaars aen d'ander sijde, die na 'tvlacke Landt en de Zeekant staat, wanneer't daar Somer is: Soo dat even den selven Boom altijd ter eener zijde de Soomer, ter anderer zijde de Winter laet zien, half dor, half groen; half sonder, half met Vrughten sijnde. *Lib. 4. cap. 32*.

Diergelijcke Bomen heeft men ooc in Oost-Indien, welckers aert en afbeeldingh naegezien kan werden in't *Reisboek van I. H. van Linschoten.*

X. Seldsaeme Gelegentheid van't Landt Peru, en de bysondere Vreemdigheden daer van.

't ***L***Andt *Peru* werdt als in drie langhe smalle gesnedene riemen gedeeld. D'Eerste riem, of ry, bestaat in vlak Land; de twede in Gebergten, de derde in *Andes*, alle nevens een, en yeder als op een regten regel leggende.

De vlacke Landen strecken zig uit langs de Seekust. De Geberghten sijn gesamentlijk Heuvelen, met sommighe Dalen. D'*Andes* syn grouwlijck-groote en grove Bergen.

De Vlacke Landen hebben in de breette ontrent 10. Mijlen; somwijl een weynigh min of meer. De Gheberghten ontrent 20. en d'*Andes* ook ontrent 20. Mylen. In de lenghte leggense Noord en Zuyd, inde breette Oost en West, en gesamentlijk op een Aspunts hooghte.

't Is geen weinig verwonderingh weerdigh, dat men in soo een kleyne tusschen-wydtte [*distantie*] van noch geen 50. Mylen, leggende even verr vande Lijn

[*Linie*] en Aspunt [*Pool*] sulck een groot verschil vind: Want in d eene ry van 't Geberght heeftme*n*, soo verr deselve streckt, een grote mee-

nighte van geboomt: Op d'andere ry des Gheberghts is't gantsch kaal en woest, sonder eenige groente.

Maar, dat noch wonderlijcker is; in de Gheberghten, die uyt Heuvelen bestaan, regendt het op deselve tyden als in Spaanje, te weten, van *September* tot *April* toe; in d'overige Maanden is 'er de Lught altijdt helder en klaar, doch geduerig seer koud.

In d'*Andes* regend het bynae door 't gantsche Iaar; en 't is'er in tegendeel boven maten heet. In 't vlacke Land regend het noyt.

De ry van d'*Andes* streckt zigh ontrent 1000. Mijlen in de lenghte uyt; soo datse vijftigmaal langer als breed is. *Lib. 3. cap, 20*.

XI. Vitnemende Duickers.

DE Peerle-Visschery (die insonderheydt gheschiedt in de Noord-Zee, by de Rivier *de la Haçha*) gaet niet toe sonder grote moeyte van d'arme Duyckers. Want deselve moeten 6. 9. ja 12. Vademen diep onder 't Water duycken, om d'Oesters op te soecken; die ghemeenlijck onder aan de Zee-klippen vast leggen, van welcke sy die afrucken, zig daar mee beladen, en dan weer om hoogh swemmen; werpende hun vanghst in haar kleyne Schuytjens, *Canoas* ghenoemd, daarse die openen, en den buyt daer uyt lighten.

Op sommige plaatsen is de koude van 't Zeewater qualyk te lyden; maer den arbeyd, om den adem een vierdedeel, ja de helft van een uyr in te houden, en also onder 't water d'Oesters op te krabbelen, is verwonderlijk.

Op dat nu deese arme Duyckers dies te langer van adem mogten werden, so doen hun Heeren haar seer weynig, en droge spijs eeten. Oock moetense zig (schoon genoeghsaam tegen hun wil) van alle Onkuysheydt onthouden. *Lib. 4. cap. 15*.

XII. Tyd-reeckeningh der Mexicanen.

SY verdeelen 't Iaar in achthien Maenden, en geven yeder Maent twintig dagen; makende t'saem een getal van driemael honderd en tsestigh.

D'ovrige vijf dagen, die tot de volmaaktheyd van 't Iaar gebreken, voegense niet by eenighe der Maanden, maar reeckenen deselve bysonder, en noemense ledighe, of dagen van overschot, in welcke dese lieden niets plegen te doen; ook niet eens na haar Kercken of Godsdiensten om te zien, maar versleeten deselve in malkander te besoecken, en de tijd op sulck een wijs te verdryven. *Lib.* 6. *cap.* 2.

Haar eerste Maand viel inden tijd des Iaars, als de bladeren der Boomen weer begonden groen te worden, of uyt te spruyten, soo dat den eersten dagh van haar Iaar begon op den 26. van onse Maand *Februarius*.

XIII. Almanak der Mexicanen.

YEder vande ghedaghte achtthien Maanden heeft in hun Daghrol [*Almanak*] sijn bysondere Naam, Afbeeldingh en eygen Teecken, gemeenlijk genoomen van de voornaamste Hoogtijdsdagen, diemen in soodanig een Maent gewoon was te vyeren, of na de ghelegentheydt van de veranderingh des

Iaars. *Lib. 6. cap. 2*.

'k Heb, seyd onsen Schryver, noch tegenwoordigh in handen een *Almanack* der oude Indianen, van 't Iaer dat de Spaenjaerden eerst te *Mexico* aenquamen, die inder waarheyd seer aanmerckens-weerdigh is, om daar uyt af te nemen 't Vernuf en de scharpzinnigheyd deser Inwoners.

Want behalven 'tgeen even hier boven gheseyd is, haddense oock in den selven *Almanack* voor al hun Feestdaghen seeckere beteeckenende Daegen uytgesonderd.

De Weecken teldense elck van 13. dagen, en teeckenden yeder dagh met een kleyne ronde Reken-letter af, tot den derthienden toe, beginnende daar na weer op nieuws te tellen, een, twee, drie, en soo voorts.

Desgelijcks deeldense de Iaeren in 4. deelen, door 4. Tekenen, voegende tot yeder Iaar een bysonder Teeken, gemaakt van vierderley ghestaltenissen, d'eerste een Huys, de tweede een Konijn, de derde een Riedt, de vierde een Vyerslagh.

De Iaeren daarse ingetreden waeren, noemdense na dese Afbeeldtsels, seggende: Op soo veel Huysen, so veel Vyerslagen van sulk een Rad, geschiede sulk of sulk een saak.

Hier staat te weten, dat haar Rad voorbeeldende als een Eeuw, of sekere gesette reekx van Iaren) vier weken van Iaren, of Iaarweken, begreep, yeder Weeck van 13. Iaren, maackende t'saemen een tydt van twee-en-vijftigh Iaren.

In't midden van't Radt schilderdense een Son, uyt welcke vier armen (of dwarsstreken) gingen, raeckende tot aan den omkringh des Rads, en den selven in vier delen doorsnydende. Elk ghedeelte, nevens des selfs arm of streek, was van een bysondere Verw, groen, blauw, rood en geel.

Yeder van dese vier gedeelten had noch 13. andere Afscheydselen, met haer tekenen van Huys, Konijn, Riet en Vyerslagh; bediedende elck sijn eygen Iaar.

Aan de kanten (*in margine*) beeldense af de geschiednissen van 't selve Iaer. En op dese wijs heb ik [seydt *Acosta*] in den gedachten *Almanack* gesien, ter syden 't Iaar, waar in de Spaanjaarden eerst te *Mexico* gekomen waren, vallende in't teken van 't Riet, een Man op de Spaansche manier, met roode klederen en een hoed op 't hooft, afgebeeld; want soodanigh was de dragt geweest van den eersten Spaanjaard, die *Ferdinandus Corresius* derwaarts gesonden had. *Lib. 6. c. 2. & 7.*

XIV. Wonderlijcke gewoonte, die de Mexicanen ten eynde van hun twee-en-vyftigh jaerig Radt gebruyckten.

TEn eynde van de gedagte 52. Iaren (waar mee 't Rad gesloten wierd) onderhieldense de volgende seldsame en niet min klughtige gewoonte.

Op den laetsten naght braekense al de Vaten en Potten, diese hadden, in stucken, en bluschten alle lighten uyt, seggende, dat inde besluyting van een deser Raderen de Wereld vergaan sou; en 't kon misschien gebeuren in 't besluyt des Radts, in't welck sy haar te dier tijd bevonden. Vermits dan de

Wereldt doch vergaan moest, soo behoefdense niet meer te koocken noch t'eeten, en hadden derhalven noch Vaten noch ligt meer van doen.

Op sulk ee*n* wijs blevense die gantschen nagt wacker, menende, dat het veellight noyt weer dage*n* sou. Echter hieldense gesaementlijk sorghvuldige waght, om te zien, of den dagh oock weer aanquam.

De*n* selve*n* gewaar wordende, begondense op menighte van Trommelen, Basuynen, Fluyten en dierghelijcke Speeltuygen te spelen; seggende, dat God de Tijd noch ee*n* and're Eeuw [te weten 52. Iaren] verlengt had.

Da*n* begondense weer ee*n* ander Rad op nieuws; maackten nieuw light; koghten nieuwe Vaten en Potten, en voorts alles watse van doen hadden, om de nieuwe Eeuw te beginnen, en begave*n* zig na hun opperste Priester, om deselve met dankseggingh aan te vangen. *Lib. 6. cap. 2.*

XV. Koningen van Peru.

VVAnneer een Koning van *Peru* [die daar *Ingas* genoemt werden] quam te sterven, wierd hy stracks voor een Godt gehouden, men rigte hem Beelde*n* op, en deed hem Offerhanden.

Alles wat hy naliet, wiert sijn *Guaca*, of Bede-huys, toegheeygent, behalven dat 'er eenige Renten moesten uytgaen voor sijn nagelaten Huysgezin, 't welck, met al des selven Nakomelingen, eeuwiglijk verbonde*n* was tot d'Offerhanden en Diensten des overledenen Koninghs.

De nieuwe Koning, sijnde des afgestorvenens wettige Soon, indie*n* de*n* selven geen wettige Broeder had, mogt niet het alderminste van de nagelatene Schat des vorigen Konings aanraacken, of zigh toe-eygenen; maar moest sijn eygen huys opstellen, en op nieuws Goud, Zilver, kostlijcke Vaten en andere Goederen by malkander versamelen.

Door dit gebruyk ware*n* de Schatten der Koningen van *Peru* by na oneyndigh groot gheworden, vermits yeder *Inga* traghte, sijn Huys en Rijkdommen boven die van sijn Voorsate*n* te verheffen. *Lib.* 6. *cap.* 12.

XVI. Koningen van Mexico.

DE *Mexicanen* hadden gheen Erf, maar alle*n* Keur-Koningen. Gemeenlijck verkoorense jonge Mannen tot dese Hoogheyd, in welcke sy een bysondere kloeckmoedigheydt en stercken drift tot den Oorlogh bemerckten.

Eer hy gekroond wierdt, moest hy eerst een Veldslagh winnen tegens de Vyanden des Rijcks, en seker ghetal Gevangene mee brenge*n*, om hun Afgoden daar van een Offer te doen.

Dit verright hebbende, quam hy met grote Zegepraal in de Stad *Mexico*, daar hy pragtigh ontfangen, en voorts gekroond wiert. *L. 6. c. 24.*

XVII. Praght der Mexicaensche Coningen.

IN 't begin, doe de *Mexicanen* noch arm, en steeds van haar Vyanden benauwt waren, hielden zigh de Koningen in hun Hof-houdingh gantsch matigh; maar naderhand in Vermooghen en Rijckdommen aan-

wassende, hebbense te gelijk geweldig in grootsheydt toegenomen.

Hoedanigen pragt den laatsten Koningen der *Mexicanen* (onder wiens Regieringh de Spaanjaardts daar in 't Landt quamen) bedreef, kan uyt dit volghende Staaltje ten deelen afghemeten worden.

In sijn Dierhuys had hy allerley slagh van Visschen, Vogelen en andere Gedierten, even als of't een twede *Noachs Arck* geweest was. Voor de Zeevisschen had hy Backe*n* met zout, voor de Riviervisschen met zoet Water. Tamme en wilde Beesten hadde*n* elk hun bysondere gelegentheide*n*. Me*n* kan byna gee*n* aart van Diere*n* bedencken, die daar niet te vinden was.

Hy had een grote menigt Indiane*n*, die niet anders deden, als op deselve te passen. Als hy sag, dat het onmogelijk was, eenig slag van Visch, Vogel of verslindend Dier in 't leven te behouden, soo moest hy der selver gelijckenis seer konstigh en kostlijck in Goud, Silver of Eedele ghesteenten uytgehouwen hebben.

Booven dit had hy noch verscheydene Vorsten-huysen [*Palaisen*]; eenige va*n* vermaak, andere van droefheit, sommige voor de Regeerings-saken, en soo voorts. *Lib, 6. cap. 24*.

XVIII. Vervolg van't voorgaende.

EVen desen laetsten Koningh der *Mexicanen*, genoemt *Mateçuma de tweede*, was bove*n* maten hovaardigh; deed hem op 't hooghste aghten; ja byna als een God aanbidden. Niemant van 't gemeene volk mogt hem in 't aangezigt zien, of moest terstond sterven.

Noyt sette hy sijn voet op d'Aarde, maar wierdt altijdt ghedragen op de schouderen vande grootste Heeren; en wanneer hy eens af wou stygen, soo spreydense kostlijk Pel-werk [*Tapyten*] onder sijn voeten, om daar over te gaan.

Geen kleed trok hy tweemaal aan sijn ligchaam. Noyt at hy meer als eens uyt deselve Schotel, noch dronk meer als eens uyt eenigh Drinckvat. 't Geen hem eens gediend had, gaf hy terstondt aan sijn Dienaars, die door dese grootse ghewoonte boven maten kostelijk ghekleed gingen, en gantsch rijck wierden. *Lib. 7. cap. 22*.

XIX. Listigheydt des Coninghs Mateçuma.

HY vermomde zig dikmaal in onbekend gewaad, om te verspieden, hoe sijn Amptlieden hun dienst verrighteden. Hy vernam ook seer scherp, wie de Reghters soght om te koopen, of haar verweckte, om onreghtveerdige saken voor te staan. Die hy hier aan schuldigh bevond, moesten daadlijck sterven; sonder aan te zien of 't groote Heeren, of 't sijn Bloedverwanten, ja selfs, of 't syn eygene Broeders waeren. *Lib. 7. cap. 22.*

XX. Wyse antwoord van een Indiaen tot een Rooms Priester.

ALs eens een Roomsch Priester zig beklaagde, dat d'Indianen te *Mexico* geen goede Christenen waren, en de Wet Gods niet regt leren wilden, soo antwoorde een Indiaen den selve*n* gantsch vernuftigh: *Laet uwe Papen soo veel*

sorgh dragen, om van d'Indianen Christenen te maken, als d'onse neerstigheit gedaen hebben, om ons den dienst en Eere der Afgooden te leren: En ik verseecker u, dat wy, met de helft van der selver vlijt, seer goede Christenen sullen werden; naedien doch de wet Iesu Christi veel beeter is, als die van d'Afgoden. Lib. 6. cap. 25. Onsen Schryver bekend, dat hy waarlijk, tot hun schaamte, de waarheyd sprack.

XXI. Groote Reusen.

REusen va*n* een bysond're grootte, werden dikmael by de Geschiedschryvers gedagt. Dat 'er soodanige oock voortijdts in dese Landen geweest sijn, bevestigt *d'Acosta* ooghschijnlijk ondervonden te hebben. Als ik [seyd hy] in 't jaar 1586. te *Mexico* was, wierdt in een onser Erven (die wy *Iesus van 't Gheberght* noemen) 'toverblijfsel van een sulcker Reusen gevonden. Ons wiert een sijner Kiesen vertoondt, welcke, sonder eenige vergrotingh gesproken, niet kleynder was, als eens Mans vuyst. d'Andere Gebeente*n* waren na evenmatigheyd. 'k Was niet weinig verwonderd, over't zien van sulk een onguere grootte. *Lib. 7. cap. 3*.

*XXII. Afgodery der Indiane***n** *van Peru en Nieuw Spaanje.*

TE *Peru* waren d'Indianen in haar Afgodery so ontzinnigh, datse voor Gode*n* aanbaden alle natuurlijcke dingen, die haar wat bysonders en uytstekend daghten te sijn.

Onder anderen was 'er een seer hogen Sandt-bergh, die insonderheydt aangebede*n* wiert. Als *d'Acosta* haar vraagde, wat voor Godlijckheydt sy daar in vinden konden? kreeg hy tot antwoord: Dat het een groot wonder was, sulck een hoogh Geberght van Sand te zien, in't midden van so veel kleyne Steenrotsen.

In de Stadt *de los Reyes* [of der Koningen] badense een Boom ae*n*, wegens sijn ouderdom en grootte.

Desgelijks dedense met alle andere dingen, die of bysonder mismaakt, of bysonder schoon, of van 'er gheslaght eenigzins uytmuntend waren; meenende dat 'er eenige Godlijckheydt in was. *Lib. 5, cap. 5,*

XXIII. Vervolg van 't voorgaande.

ONgelooflyk veel syn d'Afgoden der *Peruanen* en *Mexicanen*, en gemeenlijck van een gantsch lelijcke, ja afgrijslijke ghedaante.

Den voor-naamsten Af-godt der *Mexicanen* noemdemen *Vitziliputzli*, sijnde een houte Beeldt, in de gestalte eens Mans, zittende op een blauwe Schabel, ghegrondtvest op een Rosbaar.

't Gantsche voorhooft was blauw; over de neus ging een blauwe streeck, van 't eene oor tot aan 't ander: Op 't Hoofdt had hy een kostlijcke Veder-bos, na de ghedaante van een Vogel-beck; 'teynd des selven was van ghebruyneert Goudt.

Inde linckerhandt had hy een wit Rondas, met vijf witte Veederen: In de reghterhandt een staf, of rust-stock, hebbende de ghedaante van een Slangh. *Lib. 5. cap. 9*.

Al d'andere gestaltenisse*n* van d'Af-

goden deser ellendige Menschen te beschryven, sou een noyt gedaan werck sijn. Van der selver Offerhanden sal in 't vervolg gesproken worden.

XXIV. Grouwlycke Menschmoordery, ontrent de dood der Coningen van Peru.

ZOo haast yemant der Koningen van *Peru* gestorven was, wierden een groot ghetal van sijn Dienaars en Vrouwe*n* gedood, om hem in 't ander leven te gae*n* dienen; want sy geloofde*n* in 't gemeen d'onsterflijckheydt der Zielen, en dat de goede heerlijckheyd, de quade straf ten deel viel: Doch van d'opstanding der Ligchamen haddense gantsch gee*n* kennis.

Ter deser oorsaack dedense groote neerstigheydt, om de doode Lijcken door allerlei middele*n* voor verderving te bewaren, en eere aan te doen.

Doe Koningh *Guanacapa*, de Vader van *Aragualpa*, (by wiens tijdt de Spaanjaarde*n* eerst in 't land quame*n*) stierf, wierden over de 1000. Persoonen van allerley ouderdom en standt ghedoodt, om in 't ander leven op sijn dienst te passen.

De gene, die op dese wys 't leve*n* verlooren, hielden zigh voor gelucksalig, sulck een doodt te moogen sterven; en wierden omghebraght, na datse eerst veelerley Liedekens gesonge*n*, en dapper gebrast hadden.

Deese onmenschlijckheydt ontrent oude personen was noch niet genoeg; maar sy Offerden haar oock (onder andere dinghen) kleyne Kinderen op; met welkers bloed sy d'overledene bestreken, makende met'etselve ee*n* streep over 't aangezigt heen, van 't eene oor tot 'et ander. *Lib. 5. cap. 7.*

XXV. Begraafnissen der Mexicanen.

EEn diergelijcke manier hielde*n* de *Mexicanen* in 't begraven harer Doden. Sy stelden al sijn Klederen, Kleynodien en andere Kostlijckheden by hem, al warense noch soo dierbaar geweest.

Soo haast hy ghestorven was, leydense hem uytgestreckt in een Kamer neer, tot dat van alle plaatsen vrienden en bekende by een gekomen waeren; die de*n* Doden Geschencke*n* bragten, en hem groetten, even als of hy noch geleeft had.

Was 't een Koningh, of Heer van eenige Plaats gheweest, soo boodense hem sommige Slaven aan, om ghedoodt te werden, en hem in d'andere Werelt te gaan dienen.

Sy doodden desgelijcks sijn eygene Priester (want yeder Heer had 'er ee*n*, die binnens huys d'Afgods-diensten waarnam) om voorden Dooden in d'andere werelt Dienst te doen:

Oock bragtense den Hof-meester, Schencker, Dwergen, Bultenaars (van welcke sy haar veeltijdts lieten dienen) ja sijn eygene Broeders [want 't was een heerlijck dingh voor groote Heeren, soo van hun Broeders, als van de gedagte Dwergen en Bultenaers opgepast te werden] om 't leve*n*, om in d'ander werelt weer huys op te stellen.

Op dat ook d'overledene daar geen gebrek moghten lijden, soo begroevense met den selven veel Rijckdommen van Goud, Silver, Eedle Gesteente*n*,

rijcke Behanghselen, goudene Armringen en diergelijcke dingen.

In dese Begraafnissen wiert altijt gegeten en gedroncke*n*. Soo 't persone*n* van aanzien en vermoogen gheweest waeren, soo wierden al de geene, die zigh met dit werck gemoeyt hadden, va*n* nieuwe Kledere*n* voorzien. *L. 5. c. 8.*

XXVI. Offerhanden voor den Coningh, in syn zieckte en Oorlogen.

NIet alleen gheschiedde dese grouwlijcke Mensch-moordery na de doodt der *Ingas*, of Koninge*n* van *Peru*, maar d'Inwooners hadden oock een ghewoonte, Kinderen (van vier tot thien Iaren toe) t'offeren, wanneer hy ziek was, om daar door sijn gesondheyt te verwerven; of als hy ten Oorlogh trock, om daar door d'Overwinning te bekoomen.

Ia, alsse een nieuwe Koningh de*n* Rijcksstaf overgaven, soo wierde*n* ter selver tijdt over de tweehondert Kinderen, vanden voor-ghedachten Ouderdom, geoffert.

Als yemand vande gemeene Indianen zieck wiert, en de Waarsegger hem seyde, dat hy gewisselijck sterven moest, soo offerde hy sijn eygene Soo*n* aan de Son, of den *Virachocha*; biddende, datse zigh daar mee wilden te vreden houden, en de Vader in 't leven laten blyven. *Lib. 5. cap. 19.*

Dit blind en onmenschlijck bygheloof, van Mannen en Vrouwen te doden, ten dienst der overledene in 't ander Leven, is byna alle andere Volckeren door gantsch Indien ghemeen geweest. Ia selfs, *Beda* verhaalt, dat d'Engelsche [eerse Christenen wierden] desgelijcks de gewoonte hadden, van sommige Menschen te dode*n*, om in 't geselschap en den dienst der Overledene te sijn.

XXVII. Vreemde manier van levende Afgoden der Mexicanen.

ZOo verr waren de *Mexicanen* in hun Afgodery verblindt, datse zigh Afgode*n* van levendighe Menschen maackten; op de volgende wys.

Sy namen een vande Slaven, die haar best aanstond; en eerse den selven hun Afgode*n* opofferden, gavense hem den naam des Afgods, dien hy toegeheyligt sou worden; bekleedden hem oock met d'eygene kledingen en omhangselen des gedagten Afgods, seggende, dat hy den selven vertoonde.

Terwijl dese Verbeeldingh duerde (twelk somtijts ee*n* geheel, somtijts ee*n* half jaar ae*n* liep, na de tijt van 't Feest ver of naby was) dedense desen Slaaf so grote eerbiedigheyt als den Afgodt selfs; gaeven hem heerlijcke spys en drank, en braghten alles toe, om hem vrolijk te make*n*. Over straat gaande, liep al 't volk terstond uyt, om hem ae*n* te bidden. Sy boden hem veel giften; leyde*n* zieke en kindere*n* voor hem neer, op dat hyse gesond maekte en den sege*n* gaf: Ia, sy lieten hem in alles sijn wil volbrengen; behalven dat hy altyt va*n* 10. of 12. Manne*n* bewaart wiert, op dat hy niet wegh liep.

Hy blies somtijds op een Fluytje, om 't volck (over al waar hy voorby gingh) te waarschouwen, datse kome*n* souden, om hem d'Eerbiedigheyt te

bewysen en aan te bidden. Als nu de Feestdagh gekomen, en hy wel dapper gemest was, snedense hem op, ate*n* hem, en maakten'er een pleghtelijcke Offerhande van.

*Dit volgende sullen wy neemen uyt de Brieven van Ferdinandus Cortesius, Landvoogt in Nieuw Spaenje, geschreve*n *ae*n *Keyser Karel de V. in 't jaar 1520*.

XXVIII. Grouwlycke manier van Afgod-makery te Mexico.

DOe *Ferdinandus Cortesius* eerst te *Mexico* quam, en de Stad overweldigde, was daar een seer heerlijcke Kerck, van ee*n* ongelooflijcke grootte, soo dat binnen

den omringh wel een Stad van 500. Huysen had konnen staen.

In de selve waren drie groote Salen, en in yeder Saal veel kleyne *Cellen*, in welcke niemand gaan moght, als alleen de soo genoemde Geestlijcke personen. Al dese plaetsen stonden vol afbeeldsels van Afgoden; sommighe van steen, andere van andere stof.

Veeltijds maaktense deselve van 't zaad eeniger Kruyde*n*; 'twelck de Priesters (die in't swart gekleed gaan) onder een stampen; met het bloed, so va*n* gevangene Slave*n*, als van jonge Kindere*n*, tot een Deeg-klomp toebereyde*n*, en alsoo een Afgodt daar uyt vormen.

Met het bloed der geene die gedood wierden, bestreeckense d'aangezigten haerer Afgoden, en Offerden deselve 't Hert vande geslaghte: Want even dit was den grootsten Offer, diese hun Goden doen konden.

Cortesius wierp eenige deser Beelden in stucken; 'twelck d'Inwooners in 't eerst wel qualijck naemen, maar naderhandt onderwesen sijnde, dat'er maar ee*n* eenig ware God, de Schepper en Onderhouder van alles was, so lietense toe, dat hy al d' Afgode*n* uyt de Kerck wierp.

XXIX. 't Offer-Eyland.

CO*rtesius* [eer hy noch te *Mexico* aanquam] van't Eylant *Coluacan* af-ghevaren sijnde, vondt drie andere Eylanden; van welcke hy 't grootste aendeed, en 't selve 't Offer-Eylant noemde, wyl hy bevondt, dat d'Inwoners haar kleyne Kinderkens aan een Leeuw, op ee*n* Zuyl van Marmelsteen staande, opofferden. Dit Leeuwen beeld aanbadense; gooten 't bloed haerer Kinderen in sijn Kaecken, en verbrandde*n* 't hert des Offers, hem tot een lieflijcken reuck. D'overige leden atense.

Even soodanigh handeldense met hun Vyanden, diese in den Oorlogh gevanghen kregen. In d' Eylanden *Lestan* en *Sestan* (daar d' Inwooners naakt gaan) Offerense en eetense Honden, door gebrek van Kinderen. Hier sijn veel Vrouwe*n*, maar weinig Mannen; wijlse de Knechtjens lubben, soo datse tot'et Echte werk onbequae*m* sijn.

De voornaemste seldsaamheden Van verscheydene Landen en Steden in Asia en Africa, Getrocken uyt de Beschryvingh der Zee-en-Land-reys van d' Heer Lvdowijc di Barthema, Ridder, Edelman van Bononien: Van hem begonnen in 't Iaer 1507. Gelyck oock uyt eenighe andere geloofweerdige Schryvers der voorighe Eeuw.

Damasco,

EEn boven maeten schoone, en de Hooft-Stad van *Syrien*, is wel voorzien van alle menschlijcke behoeften; als Koorn, Vleesch, en allerley heerlijcke Boom- en Aardvrugten. Dese Stad werdt bewoond van *Mahometanen*, *Christenen* en *Mammelucken*.

Dese *Mammelucken* syn verlochende Christenen, die tot den Oorlog geoeffent en gebruykt werden. Sy achten 't een grote schande, alleen te gaen; en daarom voegense zigh altijdt twee of drie by een.

Mammelucken, en der selver onbetoomde Vryheydt.

*VV*Anneer haar eenige Vrouwspersonen ontmoetten, soo hebbense de vryheydt, van de selve in een Herbergh, daarse voorby moeten, te verwaghten; binnen te voeren, en na

haar lust te misbruycken. Doch alsse der selver aangezighten ontdecken willen, [want alle Vrouwen gae*n* hier met Sluyers vermomd] soo stellense zigh daar tegen, wijlse niet gekend begeren te sijn; seggende: Is't u niet genoeg, dat ghy onse ligchamen na uw moedwil geschonden hebt, woud ghy oock noch onse Aangezighten ontdecken? Daar op late*n* dan de verlochende Christenen van haar af.

't Is dickmaal ghebeurd, datse de Dochters des Soudaans menende te misbruyke*n*, selfs hun eigene Vrouwen onder handen hadden. Deese *Mammelucken* sijn tot de*n* Krijgshandel seer geschickt, moedigh en behendigh; soo dat alleen 60. der selver genoegh sijn, om met 50000. *Arabiers* te stryden, en die af te keren.

Als een *Mahometaan* een *Mammeluck* ontmoet, soo bewijst hy hem grote Eer, en wijckt ter sijden af; want indien hy sulcks niet deed, soo sou hy met stock-slagen daar toe vermaandt werden. In sulck een Aghtbaarheyd houdmen hier de verloochende Christenen. Ia of schoon een der selver een Heyden doodsloegh, soo sou doch gee*n* Regt over hem gedaan worden. Ter deser oorsaack sijn de vreemde Kooplieden en inwooners des landts onder haer, als Schapen onder de Wolven.

Geswindheyd der Mammelucken.

DI *Barthema* verhaaldt, dat hy een *Mammeluck* gezien heeft, die een Oranje-Appel op 't hoofdt van sijn Knegt leyde, 14. of 15. schreden van hem af ging staan, en den selven hem juyst van't hooft schoot.

Hy heeft ook een ander *Mammeluk* op een snel Paert zien rijde*n*, die in vollen loop al des selfs tuygh afdeed, op sijn hooft leyde, en daer nae 't Paardt weer aandeed. Sommige konnen een stuck gelds van tusschen eens anders vingeren wegh schieten.

Gewaad en Gewoonte der Vrouwen te Damasco.

GEmeenlijck draghen de Vrouwen hier Syde klederen, gedeckt met boven maten fijne doeken van Boomwol. Voorts gebruyckense witte halve Leersen, en rode of violette Pantoffels. Haar hooft en oren vercierense met veelerley Kleynodie*n*. Aan haer vingers dragenze verscheydene Ringen. Kortelijck, sy weten zig gantsch praghtigh op te proncken.

Sy veranderen (om seer slegte oorsaacken) soo dickmaal van Mannen alsse begeeren; want den eersten zat sijnde, gaanse tot een *Cadi*, of Priester haars Geloofs, den selven biddende, haar van haren Man te willen scheyden; 'twelck gedaan sijnde, nemense een ander. 't Selve reght hebben oock de Mannen

Sodom en Gomorrha.

LEyd in *Woest Arabie*, 11. dag-reysen te land van *Damasco*. Hier zietme*n* nog eenige kentekene*n* der vervallene Stede*n*, en getuygenissen va*n* de Godlijke gramschap.; insonderheyd van drie der selver, elck aan een bysonderen Berg gelegen. Drie of

vier Ellebogen hoogte vertonen zig dese Overblijfselen gelijck Bloedt, even als of rood Wasch onder d'aarde was gemengt.

Daar rondom leyd ee*n* seer elendig, dorr en onbebouwt Landt, gantsch

onvruchtbaar en sonder eenig water; soo dat daar ontrent 24. personen van de *Carovana*, waar in d' Heer *di Barthema* zigh begeven had, van Dorst stierven.

Doode Zee.

SOo werd dit Meir ghenoemd, om dat'et stil en als onbeweeglijck is. Voortijds is't een seer schoon, lustigh en vrughtbaar Land geweest; in zig vervat hebbende de vijf Steden *Sodom, Gomorrha, Zeboim, Adama* en *Zoar*; die door 't rechtveerdigh Oordeel Godts, over haar grouwelijcke sonden, in sulck een helschen Poel verandert sijn gheworden (behalven alleen *Zoar*, door de voorbeede Loths) wanneer de Heere van den Hemel af Peck, Swavel en Vyer over haar liet regenen.

Dese *Doode Zee* is meer als aghthien Duytsche Mylen langh, en ontrent vijf Mylen breed. Geen dingen konnen hier in te grond gaan; ja alsmen zelfs Yser daar in werpt, so drijft het boven op't water; 't welk veel souter is als eenig Zeewater, doch vuyl, stinckend, en slymerigh, wegens het Iodenlijm.

't Ghedaghte Lijm, 'twelck swart en Peck-achtigh is, drijft met groote stucken in dit Meir, hebbende de ghedaante eens Stiers sonder hooft.

Ioden-Bergh.

VAn *Sodoms* Overblijfselen na *Mecha* treckende, quam d'Heer *di Barthema* na aght dagen aen een Bergh, bevattende ontrent 12. Mijlen in de rondte. Aan den selven woonden meer als 5000. Ioden, die gesamentlijk naekt gingen, en niet boven vijf of ses spannen langh waren.

Deese sijn besneden; hebben swart hayr en Wijfsche stemmen; eeten niet anders als Geyte-vleesch. Al de *Mahometanen*, diese bekoomen konnen, villense levendigh.

Medina Talnabi.

HIer na quam *di Barthema* met de *Carovana*, sijnde een Geselschap van ontrent de 40000. Menschen en 35000. Kemelen [want alle Kooplieden en andere, die van *Alkair* en *Damasco* na *Mecha* willen, vergaderen zig by een, om, onder de bewaringh van eenighe *Mammelucken*, veyligh te mogen reysen] by de Stadt *Medina Talnabi*, niet boven 300. Haardsteden groot sijnde.

Niet ver van de selve vondense een Springhbron, by welcke sy een dagh langh vertoefden; onderwijl haar selven wasschende, hun Reys-klederen uyttreckende, en andre weer aendoende, om also in de Stad te mogen gaan; want wijl deselve voor Heylig gehouden wordt, soo magh geen Vreemdeling daar in komen, sonder gewasschen en gereynight te sijn.

Gelegentheyd des Lands.

ROndom dese Stad is't Land, door een bysondere Vloeck Gods, t'eenemaal onvruchtbaar: Alleen vindtmen, ontrent twee Steenworpen van dese Plaats, een Boomgaard, waar in over de 60. Dadelbomen staan.

Daar nevens is ee*n* Waterbeek, die vanden naasten Bergh afvliet; en va*n* deselve werdt de gantsche *Carovana*, alsse daar komt, met water voorzie*n*.

Eenige willen, dat het Ligchaam

des vervloekten *Mahometh*s te *Mecha* sou leggen; doch ick (seydt *di Barthema*) segghe dit onwaerachtigh te sijn; wijl ik selfs sijn Graf in *Medina Talnabi* ghezien heb, daar wy drie dagen bleven leggen, om alle gelegentheden nauwkeurigh t'ondersoecken.

Kerck, daer Mahometh in begraeven leydt.

BElangende de Kerk, in welcke *Mahometh* begraven leydt, deselve is recht vierkant; heeft inde lengte 100. inde breette 80. schreden; is doorgaens verwelft, en heeft twee deuren, waar door men ingaat, een aande voorste en een aande achterste zijde.

't Ghebouw staat op 400. Pylaren van witte Tigchelsteenen. Inde Kerk hangen over de 3000. brandende lampen. Aan d'eene sijde des Ingangs is een Thoorn, rondom vijf voeten dick, en met kostlijck Syde-gewaad behangen. In 't onderste des Thoorns is een schoonen Bodem van Metaal (de Trappen sijn van't selve stof) waar ontrent een kopere Traly is, daar de lieden (die den Thoorn bezien willen) voor blyven staan.

Ter linckerhand is een kleine deur, door welcke men in den Thoorn gaat. Daer nae volght noch een kleynder Deur, aen welckers eene sijde 20. aan d'andere sijde 25. Boecken leggen, seer kostelijck gebonden; begrijpende 't leven *Mahometh*s en sijner Med-gesellen; gelijk ook sijn vervoekte Wetten.

In den Thoorn is een Graf onder d'aard, waar in't Rif van dien Godloosen Boef begraven wierdt. Hier leggen oock eenige van sijn Vrienden en Hulpers; als, twee van sijn Dochters Mannen, *Haly* en *Othman*; oock twee van sijn Swagers, *Bubecher* en *Homer*.

Seldsaam Geval van een Mammeluk met den Opper-Paap van Mahometh's Kerk te Medina Talnabi.

MAar om de valsheydt des *Mahometaenschen* Geloofs dies te beter t'ontdecken, soo moet ick (seydt d'Heer *di Barthema*) yets seggen, van't geen ik hier gezien en gehoord heb.

Doe wy by *Mahometh*s Graf gheweest waren, liet onsen Hooftman [te weten van de *Mammelucken*, die de *Carovana* bewaarden] den Opperpaep van dese Kerck tot hem koomen; seggende tot den selven: Indien hy hem 't Ligchaam *Nabi* [dat is, des Propheets] wou laten zien, so sou hy hem 3000. Ducaten in Goudt vereeren. Dese belofte kon hy licht voldaen hebben, wijl hy noch Vrouw, noch Kinderen, noch Maaghschap had; en dese wegh niet gereyst was om eenighe winst te doen, maar alleen door een blinden en dwasen yver gedreven sijnde, om (soo hy zigh wys maakte) sijn zaligheyt te bevoorderen, door d'aenschouwing van *Mahometh*s lichaem.

D'opperste Paap antwoorde hem met groote gramschap en hooghmoedigheyd: *Hoe dan! Zyt ghy soo vermeten, dat ghy met uw oogen, met welcke ghy op dese weereld soo veel quaets ghesien en ghedaen hebt, aenschouwen woud 't Ligchaam van den genen, door wien God* [O grouwlijke woorden!] *Hemel en Aarde geschapen*

heeft? De Hooftman antwoorde in hun spraak hier op: *Sidi in te cate melie, &c*. Dat is: *Ghy seght waar, mijn Heer; maar ver-*

gun my soo veel genade, dat ick 't Ligchaam des Propheets sien mag, en ick beloof u, dat ick, om synent wil, stracx daar nae myn oogen sal laeten uytsteeken. D'overste Paap voer hier op aldus uyt*: Heer, 'k sal u de geheele waerheyd bekend maken. Ik kan u versekeren, dat onsen Propheet even aen deese plaats heeft willen sterven, om ons een goed voorbeeld te geven. Soo hy ghewilt had, hy kon wel te Mecha gestorven hebben, maar hy heeft armoede willen lyden, om ons t'onderwysen, dat wy hem daer in naevolgen souden. Soo haast hy gestorven was, wierdt hy van d'Engelen ten Hemel gedraegen, daar hy nu de naeste by God is*. Nae veelerley andere diergelijcke redenen, vraaghde onsen Hoofdtman aen den Paap, *Waer dan de Soon van Maria was?* Hy antwoorde: *Wabel al Nabi*, dat is: *By de voeten des Propheets*. Doe seyde den Hooftman: *Besbes hicsi*, betekenende: *'t Is genoegh; ick begeer niet meer te weten*. Daar na by ons koomende [seyd *di Barthema*] borst hy in dese woorden uyt: *Sie nu, hoe lightelyk had ik 3000. Seraffi* [Ducaten] *onnuttelijck weghgeworpen.*

Vervolg van 't voorgaende geval.

NOCh dien selven naght, tegens de Morgenstond, ontrent te*n* drie uyren, quamen 10. of 12. Papen in de *Carovana*, die zigh maar twee steenworpen vande Stad gelegert had; beginnende, d' een hier, d' ander daar, luydkeels in haer taal te roepen: *Lelia illala Mehometh resulla la jam Nabi hiala hiala sullala stafforla*, so veel als*: God is geweest, God sal syn, en Mahometh, Gods Bode, sal weer opstaen. O Propheet! ô God! vergeef my*. Den ghedaghten Hooftman en al d'andere dit gheroep hoorende, liepen na haar Wapenen, vresende dat d' *Arabiers* een inval gedaan hadden, om de *Carovana* te beroven. Doch ziende dat'et Pape*n* waren, seyde hy tot haar: *Wat's dit voor een bedryf? Waarom maackt ghy by nagt sodanigen gerugt?* Sy antwoorden hem: *Intema absor miri iginem, el beit el Nabi vramen el sama*, 'twelk bedied: *Ach, siet ghy den glantsch en 't heerlijck afschynssel sigh niet verheffen uyt het graf des Propheets?* Hier door soghtense hem wijs te maecken, dat *Mahometh* een wonderwerck gedaan had. Doch den Hooftman 't bedrogh merckende, seyde tot de sijne: *Nu, siet gylieden ook toe, want wat my belangt, ick betuyg, niets met allen te sien*. Daer na vraegde hy een yeder, ofse oock yets ghemerckt hadden? Waer op sy ghesaementlijck Neen antwoorden.

Doe seyde een van d'oudste Papen: *So benje da*n *gewisselyk Slaven of Mammelucken*. Ia, hernam de*n* Hooftma*n*, soodanige sijn wy. *O gy Heeren*, vervolghde doe de Paap, *dit's d'oorsaak, dat gy dit wonder niet sien kond; want dit syn Hemelsche dingen, en ghyl. syt noch niet volkoomen sterck genoegh in ons Geloof*. Op dese Reden voer den meergedagten Hooftman aldus uyt: *Iami la non antica telethe elphi Seraffi, nu alla amema jate Celp menelcheli*, dat is: *O ghy Narren, 'k heb u 3000. Ducaten geboden, maar by God gy sultse nu noit hebben. Ghy syt lose honden, en een reght honds-geslaght*.

Zandzee.

OM van *Medina Talnabi* na *Mecha*

te reyse*n*, moestense een Leydsman mee nemen, die zigh na Kaert en Streek-wijser [*Compas*] wist te righten, even gelijckme*n* inde Zeevaart doet. Doch eer wy voortgaan, moet hier yets va*n* de *Zand-Zee* in't ghemeen ghesproocken werden.

't Is een booven maeten zandighe Heyde, beginnende 8. Mylen buyten de Stadt *Alexandrien* in *AEgypten*, Noordtwaarts op; sijnde int gheheel meer als 15. Daghreysen te Paardt lang: Doch die met haar Koopmanschappen, va*n AEgypten* na *Arabien* op Kemelen daar over moeten, hebben wel 60. dagen werck.

Hier wast noch boom, noch kruyd, noch gras; ook is'er noch huys, noch wegh, noch voetspoor te vinden. Op de*n* 24. *Iuny* trecke*n* d'*Aegyptenaers* op, en d' *Arabiers* af; en indien binnen dese 60. dagen een tegen-windt quam t' ontstaan (gelijk somtijts wel gebeurt) soo bleef noch mensch noch beest levendigh, maar moesten alle in't zandt versticken; 'twelk soo fijn als meel is, en haer ghelijck Bergen op den hals sou koomen vallen.

Doch *di Barthema* en sijn geweldig groot geselschap hadde*n* de beste wind diese wenschen moghten, wijlse al 't zand van haar afjoeg: Evenwel kondense malkander, maar 10. schreden van een sijnde, niet afzien. De Wegwyser [die haar voor Stierma*n* diende] gingh voor uyt; en sy alle moesten hem stiptelijck volgen.

In de doortoght van dese vreeslycke *Zand-Zee* stierf haar een groot deel volcks af; veele door dorst, maer noch meer door onmatigh drincken, alsse nu en dan eens by een Watergroef quame*n*. Dit zand, wijl de Son het seer heet maakt, houdt de ligchamen der versmoorde droog en buyten verrottingh. Dit is de *Mummi*, die in de Geneeskonst gebruykt werd.

*Wy hebben, voor eenige Iaeren, een deser Ligchamen [in alles syn natuurlijcke vorm hebbende, doch gantsch verdroogt synde] binnen dese Stad Vtrecht gesien, waer va*n *de gedaante my noch eigentlijk indaghtigh is*.

Mecha.

IS ee*n* verwonderlik schone Stad, oock in *Woest Arabien* ghelegen; seer volckrijk, en dight bewoond. Men vindt hier ontrent 6000. Haardsteden, en niet minder statelijcke Huysen, als in de Christenheydt; waar van sommige 3. of 4000. Ducaten weerdigh sijn.

Natuur des Landts.

GAntsch onvrughtbaar is't Landt rondo*m* dese Stad; so dat'er kruyd, boom, vrught, noch yets ter wereld wast. Oock is'er groot ghebreck van versch water; 'twelck daar voor een dieren prys verkocht werd. Hun eetwaren bekoomense uyt *Aethiopien* en *Vrughtbaer Arabien*.

D'Heer *di Barthema* vond hier een grote menigte *Pelgrims* uyt verscheydene Lande*n*, daar henen Bedevaard doende, om Aflaat te verkryge*n*; welcken handel wy den Leser kortelyck hier verhalen sullen.

Heerlijcke Kerk te Mecha.

*I*N 't midden der Stad staat een seer kostlijcke Kerck, zig ten naasten by vergelijkende met de*n Coliseus*, of ron-

de Schouwplaats te Romen. Sy is gebouwd van gebackene Steenen, en heeft rondom ontrent 100. Deuren.

Aen de*n* ingang deses Kercks gaat me*n* allerwege*n* 10. of 12. trappe*n* af; en hier ziet me*n*, dat de muere*n* en voorhof rondom seer heerlijk met Goudt verciert sijn. Onder dit Verwelfsel vindmen tussche*n* de 4. en 5000. Personen, die niet anders, als allerley welrieckende Drogeryen verkope*n*; en insonderheyd een sekere Stof, daar de dode lichamen mee gebalssemt werden.

Den uytnemend lieflijcken reuck, die men in dese Kerck gewaar werdt, is on-uyt-spreecklijck: Soo dat al de welrieckenthede*n* van een Kruydmengers [*Apothekers*] winckel 't hondertste deel van dese niet konnen ophalen.

Bedevaerd der Mahometanen nae Mecha.

OP den 23. dagh der Maymaand gingh de Kermis aan, om genade en Aflaat van sonden te verkrijge*n*, op de volgende manier. 't Midde*n* des gedaghten Kercks is niet ghedeckt, maar open; en eve*n* daar staat een vierkanten Thoorn. Rondom den selven is een Syde-laken gespannen, vier ellen breedt: En daar by is een Deur, eens Mans lenghte hoogh, gantsch van Silver, door welcke men in den Thoorn gaat.

Aan yeder sijde van de Deur staan eenige Vaten, diese seggen vol Balssem te sijn. Dese toondmen alleen op Pinxterdagh. D' Inwooners verhaalden, dat desen Balssem een ghedeelte vanden Schat des Soudaans van *Mecha* is. Op de vier sijden des Thoorns sijn Kijckvenstere*n*, beset met seer behendighe Ysere Spylen, door welcke men light schept.

's Morgens vroeg op den genoemden 23. dagh van Bloeymaand ging al't Volk sevenmael om dese*n* Thoorn, yeder reys de hoecken aanraackende en kussende.

Turcksche afwasschingh der sonden op hun Bedevaardt,

THien of twaalf schreden daar van daan is een anderen Thoorn, ghemaakt op de manier van onse Kapellen, waar aan drie of vier kleyne deuren sijn. Midden in den selven is een schoone Spring-bron, ontrent 70. ellen diep, by welcke 6. of 8. Mannen gesteld sijn, om water voor de Bedevaart-reysers te scheppen; die sevenmaal rondom desen Thoorn gegaan sijnde, sig tot de Bron begeven, en met de rug aan de rand des selven leunende, beginnense te roepen: *Biz miley crakman er achim stoforla aladia*, dat is: *Dit sy in Gods naem: De barmhertighe God vergeef my al mijn sonden*.

Soo haast dit geseydt is, gieten de gedaghte Mannen elck der geene, die by de Bron staan, drie Emmeren water over 't hooft, soo datse van booven af tot beneden toe wel dapper nat werden, hoe kostlijck sy oock ghekleedt moogen sijn.

Door dese uytgieting des Waters meenen dese dwaese menschen van al haar sonden afgewasschen te werden, en dat deselve in de Bron blijven.

Daar nae gaanse, soo druypende, door een Dal tot aan den Bergh, die even buyten de Stad leydt. Hier onthoudense zigh twee dagen en naghten nae malkander, haar volgende Med-

ghesellen inwaghtende: Doch gesamentlijck by een gekomen sijnde, verrigtense haar Offer op dese wijs.

Turkschen Offer op hun Bedevaert.

YEder persoon slaght ten minsten 2. of 3. sommighe oock wel 7. of 8. Schapen: En ick geloof (seyd d' Heer *di Barthema*) dat op d' eerste dagh deser Bedevaardt meer als 30000. van dese Beesten ghedoodt wierden. Sy slaghtense tegens Sonnen-opgangh, en daar nae gheeft yeder de sijne om Gods wil aan d' arme lieden, diemen bereeckende, te dier tijd by de 40000. daar byeen gekoomen te sijn.

Dese graven een groote kuyl in d' Aard, leggen daar ghedrooghde Kemels-dreck in, maken 'er vyer van, braden 't vleesch een weynigh, en eeten 't daar na op. 't Is lightlijk te geloven, dat soo een grote meenight van arme lieden zig hier henen vervoege*n*, meer uyt Hongers-nood als uyt Aendagt, om den Aflaet te verdienen.

Dit kon *di Barthema* hier uyt afnemen, datse (wanneer hy en sijn geselschap eenige Concommers schelde*n*, die uyt *Vrugtbaer Arabien* daer henen gebragt werden) met hoopen ontrent de deur stonde*n*, om de schellen, diemen weghwierp, op te rapen, en (even als of 't kostlijk Suycker-gebak geweest was) t'eeten, niet aanziende, ofse in slijk en dreck gelegen hadden. Sulk een beroyd en ellendigh volk is desen Land-aerd.

Menigte van Duyven te Mecha, en 't Turcks Bygeloof ontrent deselve

OP de Straten deser Stadt wierden meer als 20000. Duyven gezien, sijnde [soose seggen] van 't gheslaght der geene, die met *Mahometh* onder den schijn des Heyligen Geests gesproocken hebben.

Dese vliege*n* door de gantsche Stad, maar meest in de Winckels daarmen Koorn, Rijs, en andere Eet-waeren verkoopt. Niemandt derfse weghjagen, noch om geen dingh ter weereld dooden: Want soo yemandt haar eenigh leedt deed, sy souden vresen, dat de gantsche Stad vernietigt sou worden. Sy werden ook overvloedelijck in 't midden des Kercks gespijst.

Siden.

DEese Stadt had noch Mueren noch Grachte*n*, doch seer schoone en wel-ghebouwde Huysen, gemaakt op d' Italiaensche manier. Hier koomen, om den grooten handel, uyt alle hoecken des weereldts Kooplieden, behalven Christenen en Ioden, die zigh, op levensverlies, daar niet vertone*n* moge*n*.

Tegens de Mueren van dese Stad slaet de *Roode Zee* aan; welcke is gelijck ander Water, en niet roodt, soo sommighe hebben willen voorgeven: maar voerdt dien naam van 't *Roodt Zand*, 'twelk op de grond leyd. Dese Zee is seer Klippigh, soo datmense by naght niet bevaeren kan.

Yets van Woest Arabien in 'tgemeen.

TOt dus verr gesproken hebbende van eenige Steden in *Woest Arabien*, sullen wy kortelijck hier noch byvoegen sommige bysonderheden van dit Land in 't gemeen.

D' Inwoners sijn meest kleine lieden, bruyn van verw, en wijfachtigh van stem. Veeltijds woonense aen de

Geberghten. Sy voeren Vrouwen, Kinderen, en al hun Huysraadt met haer op Kemelen; jae oock selfs hun Hutten.

Hun Heer, diese voor haer Koning houde*n*, heeft altijd ten minste*n* 40000. Paerden en 300000. Kemelen by ee*n*, behalven noch 10000. Moeder-paerden voor sijn Hof; van so verwonderlijcken snelheydt, datse tusschen dagh en naght honderdt Duytsche Mylen weeghs lopen konnen.

Ter deser oorsaeck doense dikwyls onverwacht een inval in eenig Land, maecken soo veel Buyt alsse krygen konnen, en ryden dan in aller spoedt weer wegh. Evenwel sijnse wonderlijck vertsaeght, want eenige honderden van deese *Arabiers* souden tegens een eenighen *Mammeluck* geen standt derven houden.

Dit Land wert *Woest Arabien* genoemt, om dat het t'eenemaal zandig en droogh is; soo dat 'er noch Bomen noch Aard-vrughten wassen konnen. Dit is veroorsaackt geworden door 't reghtveerdigh Oordeel en den Vloek Godts over *Sodom* en d' andere naebuerige Steden.

Aden.

IS een geweldigh vaste Stadt in *Vrughtbaer Arabien*, so dat haers gelijck nauwlijcks gevonden sou worden; sijnde aan d' een sijde wel voorzien met stercke Mueren; aan d' ander sijde met groote Gheberghten en vijf goede Burghten.

's Nagts ontrent te*n* 2. uyren werd hier de Marckt ghehouden; 't welck noodwendig soo geschieden moet, om de grote hitte, die hier op den dagh gevoelt word. De Huysen sijn op d' Italiaensche manier gebouwdt, en soo kostlijck, dat een der selver somtijdts over de 5000. Ducaten weerdig is.

Almacarana.

LEyd op een Bergh, soo hoog, datme*n*, va*n* de benedenste vlakte af, 7. Myle*n* moet opklimmen, door een seer engen weg, op welcken twe personen malkander nauwlijcks wijcken konnen, eer men tot de Stad komt. Doch onaanghezien deese groote moeylijckheydt, soo hebben evenwel d' Inwooners geen gebreck van eenige Leeftoght.

Alleen eene*n* Regenbak in dese Stad heeft Waters genoegh voor 10000. Menschen. In de Stad *Reame*, een daghreys hier van daan gelege*n*, vind men Schapen, soo swaar en vet, datse nauwlijcks gaen konne*n*. De staert van een der selver weeght dickmaal 24. ponde*n*. Oock heeft me*n* hier sneeuwitte Druyven, sonder kernen, soo goed als in eenigh Land ghevonden moogen werden.

Als de Lieden hier 130. Iaeren oud geworden sijn, soo bevindense zig noch in goede kragt des Lichaams.

't Meeste deel deeses Volcks gaat naakt; doch de Kooplieden, en die noch eenige Eerbaarheyd hebbe*n*, gebruycken Hembden, of een wit doeckje, om hun Schaamte te bedecken. Door gantsch *Arabien* dragen de Mannen hoornen, va*n* hun hoofthair gevlogte*n*.

Aman.

DEn *Soudaan* van *Aman*, die oock Heer vande Steeden *Sana, Taesa, Zibit* en *Damar* is, werdt *Sechio*, dat is Heyligh genoemt; wijl hy noyt van

sijn leven eenigh mensch heeft laeten dooden; behalven die in den Oorlogh (welcke hy noyt ter handt neemt, als daar toe uyt noodt gedwongen sijnde) komen te sneuvelen.

Die de dood verdiend hebben, laat hy in Voet-ysers sluyten; en van sodanige dood-weerdige lieden heeft hy'er altijd meer als 15000. die hy daaghlijcks laat spyzigen met een bescheyden deel Broodts, en soo veel Waters alsse willen, tot datse van selfs sterven.

Yets van Arabien in't gemeen.

D' Oude *Arabiers* hielden seer weynigh van alle Tugt en Leeringh: lieten hun Hoofdt-hayr op 't langhste wassen; doch schooren den Baard af behalven de Knevels.

Alles was onder haar ghemeen, en niemandt had yet eygens; selfs oock waren de Vrouwen onder de Bloedt-vrienden voor elk ten besten. Sy ontsaegen zigh geen Onkuysheydt noch Bloedschande met hun eygene Moeders en Susters te bedryven.

Slange-vleesch en Kemels-melck ghebruycktense voor spijs en dranck. 't Goud was so overvloedig by haar, dat hun geheelen Huysraad daar van gemaackt wierd; en ter dier oorsaack soo weynigh geaght, datse een pondt Goud voor een pond Yser gaven.

Voor haar doden droegense gantsch geen sorgh, want selfs hun Koningen begroevense wel in een Misthoop.

Goa.

IS de Hoofdt-Stadt van 't Rijck *Decam*. D' Inwoners gaen hier, gelijck op andere plaatsen in *Indien*, t'eenemael naakt, behalven datse hun Schaamte bedecken. Sy sijn gantsch traagh om eenighen Arbeyd te doen, maar boven maten seer genegen tot ledigheydt. Alsse drincken, roerense 't Drinkvat met de lippen niet aan, maar gieten den drank, van om hoogh af, soo aardigh in de mondt, dat 'er de minste druppel niet ter syden valt.

Sy hebben een Wet onder haar, dat niemandt eenigh ander Handtwerck magh leeren, als 't geen sijn Vader gedaan heeft. Oock moet hy geen andere Dochter ten Houwlijck nemen, als een soodanige, welckers Vader van 't selve Ambagt is, of geweest is.

Grote Onkuysheyd der Vrouwen.

't **V**Rouwvolck deses Landts heeft een konst uyt ghevonden, om een sonderlingh Kruyd onder den dranck haerer Mannen te mengen, waar doorse in een diepen slaap geraken, en niet eer wacker werden, voor datmen hun voeten met koud Water begiet. Terwijlse nu slapen, bedryven de Wyven met andere Manspersonen Overspel; want sy sijn t'eenemael aen d' Ontugt gelijck als overgegeven.

Al dese Heydenen wasschen hun ligchamen met koudt Water, soo dickmaal sy haeren buyck ontlast hebben; doch met de linckerhandt, want de reghter (met welcke sy eeten) moet reyn blyven.

Ormus,

DE Hooft-stad eens Eylands in *Perzien*, ontrent 12. Mylen groot, heeft noch versch Water, noch Leeftoght van zigh selven; doch 't werdt 'er van andere plaatsen overvloedigh ghenoegh gebragt. De hitte is 's Somers hier

soo groot, dat d'Inwooners 'snagts twee en twee t'saem in't Water moeten gaan leggen (alleen de hoofden boven stekende) om zig te verkoelen.

Peerle-Visschery.

ONtrent drie Dagh-Reysen hier van daan werden d'alderschoonste Peerlen gevischt, die ergens gevonden mogen werden. Dit geschiedt op de volgende wys. De Duyckers binden een lang touw aan haar Schuytjens, en een sware Steen aan hun Voeten. Daar na latenze zigh in de Zee neer, meer als 15. Vademen diep; en eenige Peerl-Oesters gevonden hebbende, lossense de Steen van haar voeten; rysen (langs het touw) weer om hoog, en maken haar hun vangst quijt

Eenige bysonderheden van Persien in 't gemeen.

PErsien is een van de grootste Koningrijcken des Werelds, en boven maten Volkrijk. Tegen 't Noorden is't seer koudt; tegen 't Zuyden in tegendeel seer heet.

In *Mergiana* vind men sulcke dikke Wijnstocken, dat een groot Man deselve nauwlijcks kan omvademen. De Druyf-trossen worden meer als een half el langh.

De Wijn, die in *Aria* wast, kan 80. [sommighe seggen 100.] Iaren dueren, en altijd even goedt blyven.

D'oude *Persianen* namen vele Wyven, en boven deselve noch vele Bysitten. Die de meeste Kinderen teelde, verkreegh van den Koningh een heerlijcke Vereeringh.

De Heeren gingen nuchteren in den Raad, maar maackten geen besluyt, voor datse droncken waren. Schulden te hebben, en leugenaghtig te sijn, waeren by haar uytsteeckend-groote schandvlecken.

Als d'Ouders in Armoede gheraackten was't haar gheoorloft, de Ligchamen harer Dochters een yegelijk voor geldt aan te bieden.

Hun Overledene wierpense de honden en vogelen voor; en als deselve al 't vleesch verteerd hadden, begroevense de Beenderen.

Cambaja.

EEn seer voortreflijcke Stadt in *Oost-Indien*, is gantsch maghtigh in Goederen, Volk, Koorn en allerley Vrughten: Hier werdt soo veel Boom-wol ghebouwd, behalven Syde en ander Gewaad, datmen'er Iaarlijcks over de 60. Schepen mee bevraght.

D'Inwoners deser Stad sijn noch *Ioden*, noch *Mahometanen*, noch *Christenen*. Sy eeten niets van alles wat bloedt heeft. Dooden oock geenerley levendighe Ghedierten: En ter deser oorsaak hebbense een Gasthuys voor de ziecke Vogels ghebouwdt. In al hun handelinghen sijnse seer opreght; en't geense haar selven niet souden willen wenschen, doense oock een ander niet:

Meerendeel gaanse naakt; behalven alleen, datse een doeckje om de Lendenen gebonden hebben, tot bedecking van hun Schaamte.

Hier werden de *Neus-hoornen* gevonden, sodanigh genoemt, om datse een Hoorn op de Neus hebben. Dese Dieren sijn tweemaal soo groot als onse Ossen. Haar gantsche ligchaem is met een harde Schaal bedekt, soo datse geharnascht schynen te sijn.

De *Soudaan* deser Stadt was (te dier tijd als *di Barthema* zig daar bevond) een *Mahometaan*. Hy had een witten Baard, tot aan de*n* gordel toe. Sijn Knevels onder de Neus waren so langh, datmen hem deselve boven 'thooft t'samen bondt. Dit hieldt hy een statelijk verciersel te sijn.

Narzinga.

MEn houd de Koningh van *Narsinga* den rijcksten Vorst des Weereldts te sijn. Hy heeft een dagelijcksche Inkomst van twaalf duysend *Bardey*, of Ducaten; behalve*n* de*n* toeval der Oorlogen, en andere gelucken.

Hy wert va*n* geen Edelknape*n*, maer van Kamermaagden gediendt. Als voortijts de Koning zig quam droncken te drincken, moght een deser Kamermaaghden hem om't leven brengen; en haar loon hier voor was, dat de nieuwe Koning haar te*n* Wijf nam.

Zeeden der Inwooners.

MEn eet hier niet op eenige gesette uyre*n*, maar ter sulcker tijdt, als de Maagh begindt te jeucken. De Mannen onderhouden verscheydene Vrouwen; sommighe tot het Huys-werck, andere tot Kinder-teellingh, noch andere tot haar Wellust.

Die op een Leugen aghterhaaldt wierd, moest, tot straf, een volkome*n* Iaer langh stilswijgen. De Vrouwe*n* moesten zig, na de dood haerer Mannen, met deselve laten begraven.

Tot oeffening haers geduld*s*, stondense dickmaal een gantschen dagh lang bloots-voets in't heete zant.

Sy geloven, dat de Siele*n* der Menschen, na de dood der Ligchamen, in Ghedierten verhuysen; en hierom eerense insonderheyt Peerde*n* en Osse*n*.

Calicuit.

DEse Stad strekt zig, in haer begrijp, uyt tot byde elf Italiaansche Mijlen. Andere schryven, datse over de drie Duytsche Mijle*n* in den omring heeft.

De Huyse*n* sijn seer slegt, en niet hoger gebouwt, als een Man te Paard overzien kan. 'tHuys va*n* een treflijk Koopman geld niet bove*n* de 20. Ducaten; die van 't ghemeene Volck een halve Ducaat, en ten hoogsten twee Ducaten.

Haar gevoelen van God.

SY bekennen met de mond wel, dat 'er een God is, die Hemel en Aarde geschapen heeft; maar seggen'er by, indien hy al de wercken der Mensche*n* oordelen, en hun boosheden straffen wilde, dat hem sulcks geen vermaek sijn, en dat hy noyt rust hebben soude. Dat hy derhalve*n* alle dinge*n* door sijn Kneght de Duyvel doet; die hy in de Wereld gesonden heeft, om met volle magt de Godlijcke Regtveerdigheyd

te dienen; de goede wel te doen, en de boose te straffen. Desen Duyvel noemense *Deumo*, en God *Tameram*.

Duyvels Capel,

IN't Vorstlijk Hof heeft de Coningh een Capel, twee schreden lang, twee breed, en drie hoogh; over al met gheschilderde Duyvelen voorzien. In't midden is een Throon, en op den selven zit een Metale Duyvel, met een driedubble Croon op't hooft, even als of hy de Paus was. Onder deese Croon gaan drie lange Hoornen uyt

en uyt het Voorhooft vier kleyne. De Neus en Oogen sijn seer vreeslijk aan te zien. De voeten sijn als die van de Hanen, met lange klauwen daar aan. De mond staat wyd op; waar uyt een gedeelte van een kleyn Kind hanght: Inde reghterhand heeft hy een ander Kind, 'twelk hy dreygt ook te willen eeten. Dese Kinder*en* seggense de Zielen der Menschen te sijn.

Haar *Bramini*, of Papen, wassche*n* daghelijcks desen haeren Afgodt met wel-rieckende Watere*n*; beroken hem met kostlijck Reuckwerck, en knniele*n* voor hem neer, op dat hy haar, als de Beul Gods, genadigh ware.

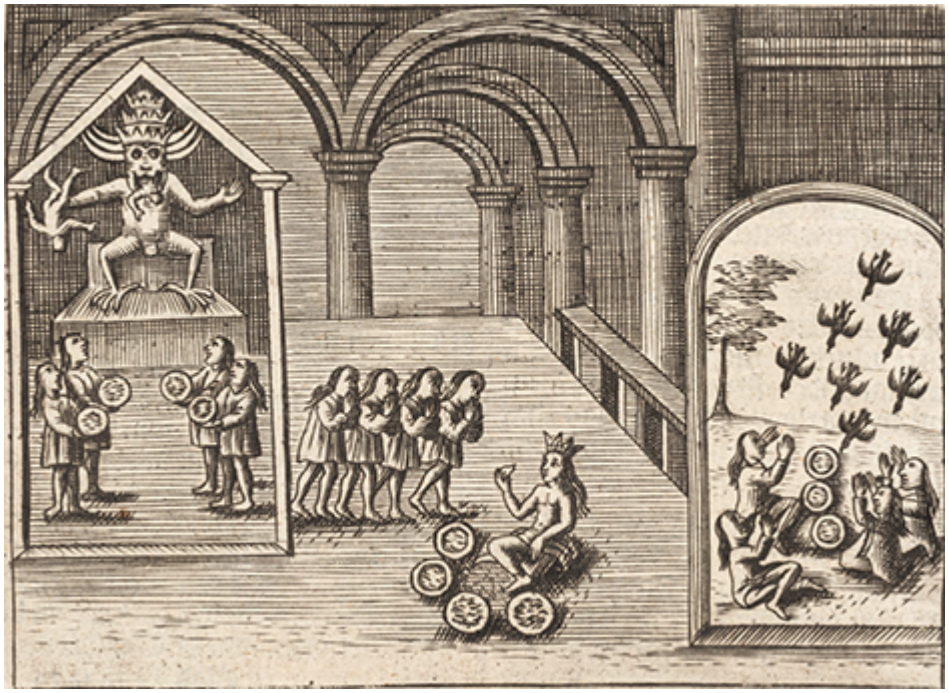

Op sommighe tyden in de weeck doense hem Offerhande; bestroyen synen Altaar met Rosen, Bloemen, en andere welrickende dingen; leggen't bloed van een Haan op gloeyende kolen in een Zilvere Roockvat, en beroken soo den Altaar van alle kanten.

Manier der Coninghlycke Maaltyd.

*A*L de spijs, die voor den Coningh bereydt is, werdt eerst van vier der voornaamste Offer-paepen de*n* Duyvel in de Capel voorghehouden, met aanbidding van den selven, en voorts met velerley seldsaam guychelwerck. Daar na brengense de gedaghte spijs voor den Coningh.

Soo haast hy sijn Maaltijd gedae*n* heeft, plat op d'Aarde neerzittende,

[de Priesters ontrent twe of drie schreden van hem af staande, met grote Eerbiedigheyd, gebogene Hoofden, en de hand voor de mond houdende] so nemen deselve d'overgeblevene spijs, draghen die in den Hof, gaan ter Aarden neer zitten, en klappen driemaal in haar handen. Stracks komen daar een groote menighte Ravens, die hier op gewend sijn, en eeten al't overschot van des Koninghs Maaltijdt.

Niemandt derf dese Ravens eenig leed doen, op straf des doods; 'tsy dan waarse henen vliegen, of watse doen moghten.

Andere Gewoonten des Conings.

NOyT sal de Koning by sijn Bruyt slapen, voor dat eerst den weerdigsten onder de Papen haar de Maaghdom benomen heeft. Ondertusschen toondt deesen Huychelaar zigh dickmaal onwilligh hier toe; ter welcker oorsaack hy met een half duysendt of meer Ducaten vereerd werdt, tot een beloningh voor desen arbeyd. Als de Coning na eenige andere plaets verreyst, soo is de Coningin sijn Papen aanbevolen.

De Coningh, Coningin en voorts alle Ingheboorne des Landts gaan naakt; alleen hebbense een doeck voor de Schaamte gebonden.

Als de Coning gestorven is, scheeren al d'Onderdanen 'thair des Hoofts en des Baarts glad af; uytgesonderd zommige, die een deel van haar Hair en Baard laten staan. De Visschers derven in d'eerste aght dagen gantsch geen Visch vangen.

Seldsaeme Ghebruycken der Calicuiters.

ONder d'Edele is't een gewoonte, datse hun Wyven dickmaal d'een tegens d'ander vermangelen; en dit houdense voor een proef van reghte vriendtschap. Doch ondertusschen moet yeder Vader sijn eygene kinderen opvoeden.

Somtijds hebben haerer ses of seven een Wijf alleen onder malkander ghemeen, en behelpen zigh daar mee. Als dese nu een Kind krijght, so vereerd sy't den geenen, die haar best behaagt; en den selven derf dit Geschenk niet weygeren.

D'Eedele eeten uyt Metale Schotelen. Sy ghebruycken de bladeren van sekeren Boom, in plaats van Lepels. Maar de Boeren eeten met de handen uyt de pot.

Wanneer een Schuldenaar sijn Geloof-gever op den gesetten tijd niet betaalt, soo maakt den laatsten (waer hy oock den anderen ontmoeten moght) met een groenen tack eens Booms een omkring rondom hem, seggende tot viermaelen toe: *Ik gebied u by't hooft der Papen en des Koninghs, dat gy van hier niet wegh gaat, voor dat ick van u voldaen ben*. Dese woorden uytgesproken sijnde, derf de Schuldenaar van die plaets niet wijcken (even als of hy daar besworen, of met ysere boeien vast-gekeetend stond) voor dat hy sijn Schuld-eysscher betaald heeft Hier toe is geen ander opzigt nodig; want indien hy (voor de voldoeningh) zigh uyt dien kring begaf, soo sou de Koningh hem, sonder eenighe verschooning, 'tleven laten benemen.

De Vrouwen, schoonse naakt gaen, sijn niet minder hovaerdigh, als die

van andere Lande*n*; niet anders doende, als Ooren, Hals, Armen, Bene*n*, en Knyen vol Goud en allerley Edele Gesteenten te behangen.

Haer gewoonte ontrent de Siecke.

ALs een Edelman, of anders een rijck Koopman, op't uyterste ziek leyd, soo doetmen eenige Speellieden met allerley Speeltuygen by hem komen, vergeselschapt sijnde van verscheydene Mannen, vermomdt als Duyvels, gelaarst aan de voeten, en mond en handen vol vyers hebbende.

Dese bezoecken den ziecken niet alleen met Spel, maar oock onder 't selve met een afgrijslijck gestamp, geroep en geraas; soo dat een Gesonde van sulck een schricklijk Schouwspel wel ziek werden, en van verbaastheit ter aarden neer vallen sou.

Dit doense, om de Duyvel daar door te behage*n* en te diene*n*, op dat hy, versoend sijnde, den Ziecken te hulp quam, de straf quijt schold, en hem weer in ghenade aannam. Daar na geeftmen hem wat gestoten Gingbar in een Schaal, vol van seker zap, te drincke*n*, want dit is haar voornaemste Genees-middel.

Dit soo gedaan sijnde, menense dat den Siecken wel bewaardt is, en de Mommers nemen haar afscheyt met even deselve afgrijslijcke gebeerden, daarse mee gekomen waren.

Opvoedingh der Kinderen.

't***G***Emene Volck, als Boeren en Daghloners, voeden hun kinderen op de volgende wijs op. D'eerste drie Maande*n* werdense va*n* hun Moeders gesoogt; daar na nuttigenze niet anders, als Koeyen of Geytenmelck. Soo haast de Moeder haar 'sMorgens gespijst heeft, leggense haar in't Sandt neer, en zien 'er selden na om, voor 'savondts, alsse van haar werk koomen.

Dese arme Schepsele*n* wentele*n* zigh geduerigh om in't Sandt, even ghelijck de Verckens in een Misthoop; en hier door, gelijck oock door de grote hitte van de Son, werdense so lelijk swart, en afschouwlijk begrommeldt (te meer noch, vermitsse noyt afgewasschen worden) datmen nauwlijkx onderscheyden kan, of't jonge Beren, Buffels, Duyvels of Kinderen sijn.

Bygeloof ontrent de Slangen.

HIer sijn Slanghen, soo groot als Wilde Verckens, en viervoetigh, doch sonder vergif; alhoewelse, gheterght sijnde, met haar tanden groote schade konnen doen.

Daar sijn oock noch andere Slangen, van drie verscheydene gedaante*n*, en soo vergiftigh, dat al de mensche*n*, die van haar gebeten werden, seeckerlijck sterven moete*n*, indien maar allee*n* 'talderminste bloet uyt de wond komt te loopen.

Al dese heylightme*n* te *Calicuit*, en niemant derf haar eenig leed doen, op onvermydlijck levens-verlies; want al wat afschouwlijck, schadelijck en Duyvels is, is hier in groot aanzien, en magh niet weerstaan worden, om dat (na haar ghevoelen) dese Geesten van Godt gheschapen sijn, om sijn wraack hier uyt te voeren, en de menschen te pijnigen.

Ia sy sijn soo seer in dit belagchlijk Bygeloof versoopen, dat selfs de Koningh (soo haast hy te weten komt,

waar dese Schricklijcke Dieren zigh onthouden) Hutjens voor haar laat opreghte*n*. Wanneer d'Eed'le ergens henen reysen, en dat haar een deser Slangen ontmoet, soo aghtense dit ee*n* gheluckigh Voor-teecken te sijn.

Caicolon,

LEydt ontrent vijftigh Mylen van *Calicuit*. Hier wonen eenighe Christenen, die men *S. Thomas Christenen* noemdt. Al dese werden alleen door vierderley Namen (te weten, *Iohanner, Iacobus, Matthias* en *Thomas*) va*n* malkander onderscheyden.

Tarnasseri,

EEn Stadt in't Koninghrijck *Pegu*, heeft een seer maghtigh Koningh, wiens Lijf-waght bestaat in 30000. Mannen en 6000. Elephante*n*. Als hy een Vrouw ten Houwlijck neemt, soo werdt een wit Man, die niet Edel is, opgesogt, sonder acht te nemen, van hoedanige*n* Godsdienst hy sijn mogh*t*; en den selven huurd hy, om sijn Bruydt, op de*n* eersten nagt der Bruyloft, de Maagdom te benemen; ghelyck te *Calicuit* van de *Bramini* (of Papen) ghedaan werd. Deselve gewoonte onderhouden oock al d'Edele Doch indien na dien tijd yemand by hun Vrouwen in Overspel betrapt wierd, die*n* soud 'et, sonder eenige genade, 'tleven kosten.

Hoedaenigh met d'Overledene gehandeld werdt.

*A*Ls een Paap sterft, soo werd sijn Ligchaam, den Duyvel tot een Offerhande, verbrand, onder't geluyt van veel Trommelen en Trompette*n*, vergeselschapt sijnde van 20. of 30. personen, gesamentlijk in Duyvels-grynsen vermomd. 'tSelve geschied oock by alle andere Lijcken. Vijfthie*n* dagen hier na maackt d'achtergelatene Weduw een grote Maaltijd voor al haar en haars Mans Vriende*n*, op d'eygene plaats, daar den Overledenen verbrand was geworden; sijnde met al haar beste vercierselen gesmukt. Na't voleyndigde Gastmaal springtse in een Kuyl, vervuldt met welrieckend Hout, 'twelck in brand gestoocken is; en eyndight op dese wijs haar leven. Deselve gewoonte pleeghmen voortijds oock in verscheydene andere plaatsen van *Indien* t'onderhoude*n*.

Hun Afgoden sijn bynae ontelbaar. Die d'Aarde geeerdt hebben, werden begraven: Die 't Vyer dienden, verbrand: Die't Water voor haar Godt hielden, daar in gheworpen: Die de Lught aanbaden, aan een Boom opgehangen, om te verdroogen.

In *Odia* [oock een Stadt in't Koninghrijk *Pegu*, leggende in 'tWater, gelijk *Venetien*] werden over de veertigh maal duysend Huysen geteld.

Vreemde Gewoonten der Iongelingen, in't Vryen van een Dochter.

ALs een Iongelingh in dese Stadt zigh begeven heeft, om een Dochter te beminnen, en ten Houwlijck te versoecken, soo is daar 't ghebruyck, dat hy eenige seer pijnlijcke

zaack zig onderneemt, om haar daar door te doen zien de grootheydt sijner Liefde, en dat'er niets soo swaar is, 'twelk hy om haerent wil niet sou willen lyden.

Sommige nemen een stuck doeks, gantsch in Oly gedompelt; leggen't op hun blooten arm: steecken't Vyer

daar in, en laten 't [ondertusschen geduerigh met de Beminde spekende, sonder eenigh ghevoelen van smert te betonen] so t'eenemaal verbranden.

Andere springhen uyt een hoogh Venster: Noch andere geven haar selven gevaarlijcke wonden: En soo bedenkt yeder yet swaars, om sijn Liefste ee*n* mercklijck Teken van de grootte sijner Liefde te doen blijcken.

Java.

IS een Eyland, 'twelck veel Koninghrijcken heeft, doch van ongelijcke Godsdiensten. Eenighe bidden de Duyvele*n* aan, gelijk de *Calicuiters*: Andere de Son, of de Maan: Noch andere d'Ossen. Een groot deel deser Inwoners aanbidde*n* 'tgeen haar eerst te gemoet komt.

Soo ongelijck 't Volck deses Eylandts in hun Godts-diensten is, soo ongelijk sijnse oock in hun Zede*n*. Me*n* vindt hier eenighe Steden, daarmen d'oude af-ghesloofde Lieden [die nu niemandt meer nut konnen sijn] ter Markt brengt, om haar te verkope*n*.

Dit gheschiedt vande Soonen, of naaste Bloedverwanten; op dat hun Vader of Vriend gekoockt en gegete*n* moght werden; seggende: Dat het ee*n* seer onbillijcke saack sou sijn, sulck een goedt en lecker Vleesch de Wormen deelachtig te maken. Sy houde*n* derhalven de Christenen voor wreedt en onbarmhertigh, vermitsse de Menschen van zigh zelfs laten sterven, en daar na de Lichamen in d'aard steke*n*.

Indien oock een jongh persoon met eenige Siekte komt behebt te werde*n*, en hun Genees-kundighe oordelen, dat'er geen beterschap te verhoopen staat, soo verwaghten sijn Ouders of Bloedverwanten den tijt sijns doods niet, maar doden, koocken en eeten hem selfs; of verkoopen hem anders aan de Vleeschhouwers ter slagting.

Op sommighe plaatsen deser Eylanden moeten de gene, die 'snaghts in de Schepen blyve*n*, geduerig wagt houden, om van d'Inwooners niet overvallen, gevangen, tot Huts-pot ghekapt en opgegeten te werden.

Cambalu

IS de Hooft-Stadt van *Cathay*, sijnde 't voornaamste deel van 't Rijck des grooten *Chams*, of des Koninghs van *Tartaryen*. Dese Stadt begrijpt meer als vijf Duytsche Myle*n* in den omring; en is voorzien met twaalf maghtige Voor-steden, nae't getal der twaalf Poorten.

Den grooten *Cham* houdt over de 1000. witte Moeder-Paarde*n* aan sijn Hof, om der selver Melck te drincke*n*. 'tRegendt hier in de Winter gantsch niet; inde Somer seer weynigh. De Winden waeyen'er so sterk, datse een Ruyter te paard in vollen ren konnen ophouden, ja achterwaarts dryven.

Zeden der oude Tartaren.

D'Oude Tartars waren seer wreede en onbarmhertighe Menschen. Alsse eenighe Gevangene bekoomen hadde*n*, trockense deselve eerst de huyd van't hooft; namen daar na de Herssen-pan, en ghebruycktense in plaats van een Drinckvat. Van de Huydt der Menschen maacktense Bedecksels en ander tuyg voor de Paarden.

Als yemand (om eenige misdaad) ter dood veroordeeld was geworden, soo moesten sijn Sonen oock met hem

sterve*n*. Sig dol en vol te suypen, was een bysondere Eer by dit volck. Sy ate*n* Honden, Katten, Ratten en Muysen voor een begeerlijck Wildbraadt; desgelijks oock 't vleesch harer vyanden, tot een betooningh van wraack.

Die 't vratighst daar van at, had zig alderbest gewroken. 'tBloed der Gevangene lietense in een Beecker lope*n*, en droncken 't malkander toe. Sommige vielen op de Ligchame*n* der verslagene neer, en slorpte*n* der selver bloet met een grote begeerte warm in't lijf.

Met de Vrouws-personen, dieze ghevangen kregen, handeldense seer schandlijck, gesamentlijck hun Onkuysheyd met deselve boetende. Die schoon va*n* gedaante waren, voerdense mee na huys, om haar tot hun lust, en in een eeuwige slaverny te houden.

Hun Vrouwen wierden van haar voor geen Echte Vrouwen erkendt, soo langse niet gebaardt hadde*n*; en tot dien tijd toe namense oock de Houwlijcks-gift niet aan. Bleevense onvrughtbaar, soo moghtenze deselve verstooten. Boven d'Echte Vrouwe*n* haddense noch veel Bywyve*n*, die echter vreedsaam t'samen leefden.

Pleghtigheden en Ghebruycken, ontrent de Doodt en Begraafnis des grooten Chams.

*A*Ls de Koningh stierf, sneden sijn Dienaars, tot een teke*n* van rouw, hun hair af; gaven zigh in haar Aangezigten en arme*n* verscheydene wonden; en insonderheydt doorboordenze hun eene hand. Een sijner liefste Bywyven wierdt met hem begraven; en wijl hy in d'andere wereld Dienaars van noden had, soo wierden oock sijn Kamerling, Kok, Schencker, Stalkneght en Lijfpaard gedood, en daar na met eenige*n* Huysraad, niet ver va*n* de plaats daar de Koningh lagh, begraven, op dat hy in 't ander leven nergens aan gebrek mogt hebben.

Sy hielden oock Iaarlijcks een Lijck-praght, ter eeren des overledenen Koninghs, by sijn Graf, 'twelck menigh Edelman 'tleven deed verliesen. Want sy verkoren vijftigh Mannen uyt de Ridderschap, diese ghesamentlijk ombraghten; en even so veel Paarden, die oock gedoodt wierden. 'tIngewant daar uyt gehaald sijnde, naaydense de Buycken weer toe; stelden de gedaghte Paarden op Staecken rondom 'tGraf, en de doode Ridders op deselve, om Schildwaght in Regen en Sonneschijn te houden.

Gemeene Begraafnis der Doode.

SOo haest yermandt de Geest gegeven had, droegense 'tLyck nae een seeckere plaets, groeven daar een Graf, maeckten een Hut over 'tselve, bereydden een Tafel met spys, en stelden den Overledenen (op't best gekleedt) daer aan. Daar na begroevense hem, nevens syn Paerdt (heerlyck toegerust) en een Dier uyt syn Kudde; Doch was 't een ryck Man geweest, soo wierd een syner Kneghten met hem in 't Graf gheleydt, om hem in d'andere Weereldt te dienen. Daer nae naemen de Vrienden een ander Paardt, koockten't vleesch, aten't op, vulden de huyt met hoy, en setten't op't Graf des Dooden.

De Rycke Handelden anders met de Paerdshuyden: Want sy sneden deselve tot kleyne riemen, en soo veel Landts alsse rondom 'tGraf daer mee omvan-

gen konden, even soo veel Landts sou den afgestorvenen in d'andere Wereld seeckerlyck toegemeten werden.

Zeeden der laeter en hedensdaeghsche Tartars.

SY sijn van een middelmatige lengte, doch groot van oogen. Alsse Singen, soo schijndt het, datmen een gehuyl van Wolven hoord. Sy houden niet op van drincken, voor datse vol en dol sijn. Veele woonen alleen in Tenten onder den blooten Hemel. Sy verachten alle andere Volckeren, insonderheydt de Christenen, dieze Honden noemen. Sijn seer genegen tot Tovery; over Tafel gantsch ongheschickt; eeten Honden en Katten: Oock bradense somtijdts wel een gevangen mensch, en eten hem op.

's Soomers gaanse in swarte, 's Winters in witte klederen. Daar is noch trouw noch geloof onder haar, Geen Hoerachtiger volck kan onder den Hemel ghevonden werden. Als yemandt sterft, werdt een sijner Dienaars ook gedood en met hem begraven, om hem in d'andere Weereldt te gaan dienen.

In den Zeegel-ringh des grooten Chams staan dese woorden gesneden: *GODT HEERSCHT IN DEN HEMEL. EN DEN GROTEN CHAM OP DER AARDEN.*

Xvntien.

IS de Hooft-Stad van *China*; een geweldigh Landt, 'twelck in 15. Landschappen [*Provintien*] verdeeldt werd, yeder soo groot synde als een Koninghrijck in *Europa*. 't Heeft in zigh ontrent 250. bemuerde en wel-ghesterckte Steden; behalven noch meer als 1150. andere Steden, die niet bemuerdt sijn.

Xuntien, betekenende in onse Taal *De Stad des Hemels*, is soo groot, dat een Ruyter deselve in een dagh tijdts nauwlijks omryden kan. In de Behanghselen van 't Vorsten-Hof staat des Koninghs Afbeeldingh seer konstigh uytghewerckt; en daar nevens leestmen dese woorden: *EEN HEER DES WERELDS EN EEN SOON DES HEMELS*. 'tKoninghlijk Hof is met 7. Mueren omringht. Binne*n* 'tselve sijn 79. heerlijcke Saalen, in welcke een groot getal Vrouwen wonen, die den Koning dienen; in plaats dat sulcks by andere Vorsten alleen van Mans-personen geschiedt.

Onder de Schatten deses Konings is een Throon, gheheel van Goudt, rondom beset met de kostlijckste Eedle Gesteenten; insonderheyd met Karbonckelen en Diamanten van een ongelooflijcke grootte, die soo een heerlijcke glantsch van zigh geven, datse 's Nagts schitteren, gelijck een groot deel aan-ghestoockene Lighten.

D'Aarde brenght op sommighe plaatsen jaarlijcks drie of viermaal Vrugten voort. 'tVleesch, en voorts alles is hier in groten overvloed. De Verckens sijn daer soo byzonder goed en ghesondt ter Spijse, als by ons de Hamelen. Alleen inde Stad *Canton* werden yeder Week meer als twaalfduysendt stucks Hoenderen en ander slagh Ghevogelt ghegeten.

Yeder, hooft voor hooft, moet hier arbeyden, en insonderheyd den Veldbouw oeffenen; ter welcker oorsaack daar niet een voet breette Landts on-

vrughtbaar leydt. Indien nochtans yemand zig tot Ledig-gang begeeft, den selven werdt, tot af-schrick van andere, met een openbaar teecken in't Aangezight ghebrandmerckt.

Seldsaeme manier van Trouwen.

*I*N de Landschappen van *China*, die aan *Tartaryen* grensen, werdt deese volgende gewoonte ontrent de Houwlijcken van jonge Lieden onderhouden.

De Landtvooght steldt de Iongelingen en jonge Dochters een sekeren tijdt, binnen welcken sy zigh in den Echten staat begeven, of anders in een haerer Kloosters gaan moeten. Die nu trouwen willen, koomen op den

bestemden dagh in de Stadt voor 12. Mannen, die tot dien handel gesteldt sijn. Dese ondersoecken haar alle, tekenen de namen, gelijck oock yeders vermogen op, en besluyten de Houwlijcken onder malkander.

Soo daar nu meer Iongelingen als Dochters verschenen sijn, soo moeten d'eerste 'tLot werpen; en diens beurt het onder haar valt, deselve moeten noch een Iaar waghten. Even soodanig doen ook de Dochters, indiense meer in getal als de Iongmans sijn,

Als men nu op dese wijs de Paren gelijck gemaakt heeft, soo werden de Iongelinghen in drie delen verdeeldt. In d'eerste Ry staan de Rijcke; in de tweede de Middelmatige; in de derde

d'Arme. De Dochters werden oock in drie Rijen verdeeldt: In d'eerste staen de schoonste; in de twede de middelmatige; in de derde de lelijkste.

De Schoonste Maagden geeftmen aan de Rijckste Vryers; die daar voor stracks een deel gelds opbrengen moeten. De Middelmatigh-schone geeft men aan de Middelmatigh-rycke; en dese geven niets op de Koopmanschap toe. De Lelijckste geeftmen aan d'Arme, met al 't Geld, dat de Rycke voor de Schoonste betaeldt hebben.

Hier na werdt een groote Maaltijd ghehouden, duerende vijftigh dagen lang; in welcke dese jonge Lieden zig lustigh maken, tot datse ondertusschen haar selven een woningh uytgesoght hebben, om hun nieuwe Huys-houding gevoeghlijk aan te vangen.

Houwlijck des Conings van China.

ALs den grooten Coningh van China een Gemaeling ten Houwlijck wil nemen, soo verkiest hy met eenen dertigh By-wyven, de schoonste die in't gantsche Rijk gevonden konnen werden; en dese blyven by hem in syn Slot, so lang hy leeft. Maer soo haest hy gestorven is, voerdt syn Nazaet al deese By-wyven, met bedekte Aengesighten, in een groote Saal; en daer op treden dertigh Edellieden, die d'overledenen Coning in sijn Vyterste wil met Namen uytgedruckt heeft, inde selve, neemende yeder een van de dertigh vermomde By-wyven aen de hand; die hy voorts t'huis voerd, en voor syn Vrouw houd. Doch hier voor genietense grote giften.

De Mueren van 't Coninghlijk Hof syn onbedencklijck kostlijck; soo dat in de gantsche Weereldt (volgens d'eenpaerige bekentenis van al de Beschryvers deses Lants) niet heerlijckers noch volmaackters ghevonden kan werden. Die alles sou willen besien, wat daer in besiens-waerdigh is, moest wel vier daegen daer mee toebrengen.

Meaco.

SOo wordt de Hooft-Stadt van *Iapon* ghenoemd. Hier woonen Kooplieden, die over de dertigh duysendt Ducaten ryck syn. 't Koninghlyck Slot [gelijk *M. Paulus Venetus* betuyght ghezien te hebben] is voortyds geheel met Goud bedekt gheweest; ghelyck by ons de Kercken met Loot of Leyen.

Arm te syn, is hier geen schande, maar wel, Lasteren, Liegen, Valschlyck sweeren en Spelen. D'Eedele laeten hun Hoofthayr kaal afscheren. Eerse eeten, treckense haar Schoenen uyt. De Spijs besproeyense met gemaelen Goud. De voeten en snavels der Vogelen verguldense cierlijck.

Als een Edelman eenige misdaad, die strafweerdig is, bedreven heeft, soo werdt sijn Huys van Krijgsknegten omringhdt; en dan moet hy hem selven 'tleven benemen, of soo hy sulks uytsteld, soo vallense daar binnen, en dooden al wat haar voorkomt.

Maldives Eylanden.

DEse werden byna ontelbaar geaght. Sy leggen ontrent 70. Mylen va*n Capo di Comori*, en beslaan een Vleck van ontrent honderd en vijftig Myle*n* in de lenghte. Eenige houden't daar voor, dat in soo een kleyne plaats-bevattingh meer als elf maal duysendt Eylanden konnen geteld werden; va*n*

welcke eenige bewoond, andere woest sijn; wijl de laatste soo laagh leggen, datse, by hoogh Water gantschlijck van de Zee overspoeldt worden.

Sy sijn voornamentlijck beroemt, wegens de menighte van *Cocos Noten,* die hier wasschen; in sulck een overvloed, dat gantsch *Indien* genoegsaam daar mee voorzien kan werden.

'tIs aanmerckens weerdigh, dat (wanneermen de gedaghte *Cocos Noten* uyt dese Eylanden na andere plaetsen vervoerd) 'tgheheele Schip, met al wat daar in en aan gevonden werd (uytghesonderdt de Menschen) niet anders als alleen *Cocos* is. Want het Schip selfs werd van't Hout der *Cocos-Bomen* ghemaakt. De Planckен werden met de Basten der Boomen aan malkander geheght De Seylen bereydmen van de Bladeren. De Ladingh is de Vrught selfs; sijnde oock te ghelijck de Spijs en Dranck der Schiplieden. Soo dat Schip, Mast, Roer, Seylen, Touwen, Laedingh, Mondkost en Dranck niet als *Cocos* is: *Iae misschien sijn de Menschen selfs wel half* Cocos*, als hun daaglyks voedsel byna allee*n *va*n *dese vrugt treckende.*

Aethiopien.

EEn Landschap in *Africa,* leit aan d'over zyde van *Aegypten* tegen't Zuyden, in't eynd van *Moorenland.* Oostwaarts aen sijn veel groote Gewesten en Wildernissen, gantsch onbewoondt. Hier werdt seer weynigh Water gevonden; en waar ergens een Vliet of Poel is, daar komen verscheydene Geslaghten van Beesten by een, om te drincken; welcke zigh dan met malkander vermengen. Dit veroorsaakt, datmen in *Africa* soo veel Wonder-dieren vindt, volgens 't bekende Spreeckwoordt: *Africa brengt altijd wat nieuws voort.*

Vrugtbaerheyd des Lands,

E*Thiopien,* anders *Mauritanein,* of *Moorenland* ghenaemdt, is na de Kust van *Europa* boven maten vrugtbaar; brengende den Bouwman voor sijn gedanen arbeyd meer als een honderd-voudige belooningh voort. In *Haschora,* een ghedeelte van 't Rijck *Marocchi,* wasschen ongelooflijk grote Druyven, yeder Bes niet kleynder als een Hoender Ey sijnde. Eenighe schryven, dat de Wynstocken daar soo dick wassen, als twee Mannen omvaedemen konnen. Oock souden de Rancken eens Mans been dik sijn.

Bysonder-groote Ghehoorsaemheydt der Oude Mooren.

VOortijdts plegen de *Mooren* hun Koningen booven maten seer ghehoorsaam te sijn. Als hy aan yemant een Bode met het teken van sijn ongenade sond, soo ging den selven straks na huys, en doodde zigh Indien hy aan eenigh Lidt sijns Ligchaams verminkt of gewond wierd, soo verminkten of wondden al sijn Hofgezin en Vrienden ook soodanighen Lid haars Ligchaams; want sy hielden 't voor schandelijck, indien de Koning krepel of een-oogigh was, dat oock de zijns 'tselve gebreck niet hebben souden.

Coningh Paep Ian.

DEn oppersten Koning van *Moorenland* werd ghemeenlijck *Prete Gianni,* of *Paap Ian* genoemd; sijnde so maghtigh, dat hy 't Gebied over 72. andere Koningen heeft. Hy is noyt

stil, maar reyst ghedueriqh voort van d'een plaats na d'ander. Op yeder dagh leyde hy drie. Duytsche Mylen weeghs af. Hy heeft, nevens 600. Dienaars die op hem passe*n*, sijn goude en zilvere Vaten, en voorts alle andere behoeften, altijd by hem. Hy is niet swart, ghelijck andere M*ooren,* maar va*n* een gemengde verw. Steets draaght hy een blauw Doeckje voor sijn Aanghezight; doch wanneer hy yemand gunstigh wil sijn, soo doet hy 'tselve weg, en ziet hem ongedekt ae*n*.

De meeste Inwooners des Lands voeren den naam va*n Christenen*; d'overige sijn *Mahometanen.* Sy onderhouden de Besnydenis noch; en ghebruycken deselve oock aan de Maagdekens; op wat voor een wijs, is my onbekend. Desen Koningh eygendt zigh deese, volgende Eer-naemen toe.

N.N. Den hooghsten in myn Rycken; den eenigen geliefden Gods; Zuyl des Geloofs; afkomstigh uyt de Stam Iuda; de Soon Davids, de Soon Salomons, de Soon des Berghs Sions, de Soon uyt den Zade Iacobs, de Soon der Reghterhand Marie, de Soon Nahu na den vleesche: Soon van den heilighen Petrus en Paulus nae de genade: Opperheer van Hoogh en Laagh Moorenland, en andere seer voortreflijcke Coninghrycken en Landen: Coningh van Noa, van Coffares, van Fatigar, van Angola, van Baru, van Balignare, van Ade, van Vangua, van Goyoma, daer de Spring-aderen des N*yls syn, e.s.v.*

Indien dese Koningh de Vloedt *de Nyl* liet afgraven ('twelk in sijn magt staat, wijl der selver beginsselen onder sijn gebied zijn) soo moeste*n* d'Egyptenaars, door't misse*n* vanden overloop deses Waters, 'twelk gantsch Egyptenlandt bevoghtight en vrughtbaar maackt, van honger sterven. Doch hier voor werdt hem Iaarlijcks een seeckere Schattingh opgebracht.

Geringhe dinghen in seer groote weerde ghehouden

SLegte dingen, die by ons van kleyne waerde sijn, werde*n* hier wonder hoogh geaght. D'Heer *di Barthema* en sijn Geselschap kregen 30. Koeyen voor een Mes, een Hembd, en eenige Bellekens; die d'Inwooners haar noch een verre wegh nadryve*n* moeste*n.* Naderhand weer in de Stadt gekoomen sijnde, maacktense daar een Oproer, wijl elck van haar de Bellekens voor hem selven wou hebben.

Aegypten,

EEn vlak Land, daar noyt Rege*n* valt, is evenwel seer vrugtbaar, door d'overvloeying des *Nyls.* D'Inwooners sijn *Mahometanen,* en soodanigh tot Danssen genegen, datse niet weynigmaal lam, ja doodlijk zieck daar van werden.

Alkair.

EEn bovenmaten maghtige Stadt in *Aegypten* [eertijdts *Memphis ge*noemdt, daar *Pharao* sijn Hof hieldt] is, met de Voorsteden, wel vijfmaal soo groot als *Parys* in Vranckrijck, en onghelooflyck Volckrijck. Hier syn over de 15000. Gaarkeuckens, daar men daaghlycks allerley gesodene en gebradene spysen veyl heeft: Want

d'Inwoners bereyden selden de kost in hun eygene Huysen, wyl hier een seer groot gebreck van hout is, soo dat het

by't gewight verkoght werd. Veele Kocks lopen oock door de Stad om, dragende grote Vyer-pannen op hun hooft, over welcke allerley Spijs ae*n* Speten gebraden werdt. Als nu yemand wat koopen wil, soo settense de gedaghte Vyer-pannen neer, en laten yeder, voor een redelijcke prijs, uytkiesen 'tgeen hem best behaaghd.

In dese Stadt syn 22000. Kercke*n* en Capellen; oock 24000. Straeten, die alle Nagt gesloten werde*n*. 't Slot waar in de Soudaan syn Hof houd, is, in syn bevang, wel soo groot, als een middelmatige Stad. Men moet door elf ysere Poorten ingaan, die alle met Lijfwaghten beset sijn, eerme*n* tot den gedagten *Sondaan* komen kan.

*Hoe groot een meenighte volcks dese Stadt in sigh besluyt, is daar uyt af te neemen, dat binnen deselve, inde Pest-tyd des Iaars 1476. somtyds op eenen dagh 20.22.24. ja 26000. Menschen gestorven sijn: Welck getal der Doode den Soudaan daaghlijcks overgelevert moest werden. Deese sterft duerde 3 Maenden langh, en men bereeckende, dat de Lijst der Doode over de vier-en-twintigmaal hondertduisent bedroeg, 'twelck voor yeder straat noch maar honderdt Menschen in dien gheheelen tijdt, of anders yeder dagh, d'een door d'ander gereeckent, maar een Mensch was, wijl drie Maenden weinig min als hondert dagen uytleveren. Want elcke dagh in yeder straet een Mensch, is inde honderdt daegen (die de sterft ontrent duerde) in yeder straet honderdt Menschen, belopende op de 24000. straten, die de Stadt in sigh begrijpt, 2400000. Menschen. In't Iaer 1577. was'er ook soo een Pest-tijdt in Alkair, die binnen yeder vierentwintg uyre*n* meer als vierentwintig duisend Menschen doodde.*

In deese Stadt sijn over de 8000. Persoonen, die haar alleen geneeren, met water, op Kemelen, uyt de N*yl* te haelen, en door de Stad te verkoope*n*. Hier sijn oock meer als 15000. Iode*n*, die zigh bevlytigen in allerley Handwercken en Koopmanschappen.

In yeder straat werd noch hedensdaegs maar eenerley Koopmanschap verkoght. Die, daarmen Goudt en Zilver veyl heeft, is wel ander-half uyr rydens langh. De Straat, daar me*n* Kleynodie*n* verkoopt, is noch veel langer. Voorts hebbe*n* Smeden, Kleermaeckers, Schoenmaeckers, en andere Ambaghten, yeder haar bysondere Straat. De plaats, daar de Gaarkeuckens staen, is groter als de Stadt Middelburgh in Zeelandt.

Egyptische spitsen.

NAuwlijcks vier Mylen van *AIkair* syn de soo seer vermaarde Egyptische Spitsen [*Pyramides*] te sie*n*, geteldt onder de *Seven Wonderen* des Weereldts; en van *al de selve* nu noch maar *alleen* overgebleven, in spyt va*n* de Nydigheyd des Tyds, en allerley Oorloghs-verwoestinge*n*. De grootste *Pyramide,* of Graf-Naaldt, ghebouwdt van een Egyptische*n* Koning [Men seydt van dien *Pharao,* die in't Naejaegen der *Kinderen Israels* in't *Roode Meir* verdronck] om syn Graf te syn, is 250. Trappe*n* hoogh, elcke Trap vyf Voete*n* van malkander afghesonderd synde, yeder Voet van 9. Steecken; 'twelck geen Stroobreedt

minder is, als een Amsterdamsche Houtvoet van 11. Duym; En na dese Reeckeningh is de grootste Graf-Naeldt weynig min als 1250. Houtvoeten hoogh. *Plinius, Herodotus, Diodorus, en andere oude Schrijvers, maken deselve noch veel hoger: Doch wy volgen hier de Beschrijving der geene diese noch onlangs, in deese Eeuw, gesien en gantsch nauwkeurigh afgemeeten hebben.* Onder gelycks d'Aarde is dit wonderlyck Gebouw (vierkant opgemaackt) van den eenen hoek tot den anderen 324. Schreden in't begrijp [*andere Afmeeters stellen yeder zijde 300. Voeten; maeckende t'saem in't vierkant 1200. Voeten.*] Booven op't spits is't 2. Schreden langh, en 2. Schreden breedt. *Ian Somer van Middelburgh* heeft'er in't Iaar 1647: sesthien Mannen op zien staan. Al de Steenen, tot dit werck ghebruyckt, syn 3. Voeten lang, 2. breet en 2. hoog. Een goed Schutter, boven op't spits staande, en reght uyt schietende, sou de Voet deeses Wercks niet voor-by konnen schieten, maar de Pijl sou op de Trappen neer vallen.

Seldsaeme Zeden en Gewoonten der oude Egyptenaeren.

DE Mannen lieten haar Water sittende, de Vrouwen staande lopen. 'tWas der Wyven gebruyk, over al heenen te trecken, om de Koopmanschap waar te nemen; de Mannen in tegendeel bemoeiden zig met het Huis-werck, en de Spinrock. 'sDaaghs wiesschenze zig driemaal, 'sNaghts tweemaal.

Als jonge Lieden d'oude bejegenden, weeckense haar uyt de weg; stonden met ontdeckten hoofde voor haar op, en bewesen haer alle Eerbiedigheyt.

Als haar Koninghen stierven, bedrevense 200. daghen rouw, ter tijdt toe dat hy begraven wierd. Daar na deed eenen een Gespreck, tot Lof des Overledenen: 'tWelck gedaan sijnde, moght yeder oock sijn Lasteren te bard brengen; op dat de Koningen hier door in toom gehouden wierden.

Sy deden Honden en Katten (soo wel levende als doode) Godlijcke Eer aan. Hun Koningen waeren Wetten voorgeschreven, diese niet overtreden moghten; niet alleen in de Bediening des Reghts, en 't opstellen van Schattingen, maar oock zelfs in haar gaen, staan, wasschen, byslapen, en voorts in alle andere dingen. Daarenboven had hy een sekere besnoeyde maat in sijn Eeten en Drincken, op dat door de vervullingh des Buycks de zinnen niet verstopt wierden.

De Meyneedighe wierden met het Swaard gestraft: De Doodslagers na de Wet der gelijcke Vergeldingh gedoodt: De Verraders, die d'Aanslagen der Vrienden aan de Vyanden openbaarden, de tongh uytgesneden: De Muntvervalschers beyde de handen afgekapt: De Vrouwverkragters ontmandt: D'Overspeelers de Neus afgesneden.

Die zigh met Steelen wou geneeren, moest zigh by den Hoogh-priester aangeven, en't ghestolene in sijn handen overleveren. Dan moest den bestolenen by den gedaghten Hoogh-priester koomen, en den tijdt noemen, wanneer hy sijn goed quijt gheraeckt was. Daarop kreeg hy 't sijne weer,

halven 'tregte vierde deel; 'twelk de*n* dief behield, tot straf des Eygenaars, wijl hy't zijne niet beter bewaard had.

Zeeden en Ghewoonten der hedensdaeghsche Aegyptenaren,

O*P den 22. dagh van onse Herfst-maendt [wanneer de Nijl (nae't geheele Landt bevoghtight te hebben) weer afgelopen is] beginnen d'Inwooners t'Alkair een groot Feest te houde*n*, Sy gaan dan langhs de straeten; en in't gaen eetense, drinckense, en singen Liederen ter eeren Godts, om dat het in't selve Iaar met d'overvloeying des Nijls soo wel gheluckt is.*

Dit Feest duerdt aght dagen na malkander, en in dien tijd mag yeder gaen eten en drincken in wiens huys hy wil. Al die naghten over hangense Lighten aan hun Thoornen, en speelen op allerley Speeltuygen.

Als de N*ijl over de 13. Brassi, of drie vierendeel van een el gewassen is, soo loopt 'er een Omroeper door de Stad, 't Volck op alle straten verkondigende, datse God souden aenroepen, en Boete doen, wijl de* N*ijl seer hoog opliep. De Menschen dit hoorende, werden hertlijck bedroeft, en yeder veranderdt sijn klederen: Want als de Nijl booven de 12. Brassi komt te rysen, soo vreesense, dat Landt en* S*tadt overstroomt moght werden. Oock houdense voor gewis, so* veel Brassi hy *boven de 12. oploopt, so menige 20. Mardint sal de Weyt in't toekomende Iaar yeder Maet dierder syn, als anders de gemeene prijs is.*

Ontrent voor 50. Iaeren was de N*ijl tot 18. Brassi toe opgelopen; ter welcker tijd door gantsch Aegyptenland soo geweldighen Dierte ontstondt, dat de Menschen met grote hoopen van Honger stierven: Desgelijcks oock het Vee op't veld. Dit veroorsaeckte soo groten jammer, dat d'een mensch d'ander wel opgegeeten sou hebben.*

Die van *Ramses* bidden noch hedensdaaghs veel meer eenige Dieren, als *Mahometh* aen.

D'Egyptische Vrouwen, insonderheydt t'*Alkair,* bemoeyen zigh nergens anders mee, als met zich op te proncken, en reyn te houden. Eenige mogen nu en dan wat fijn Lijnwaad naayen, maar seer selde*n*. Sy sijn boven maten Hooghmoedig; so dat ook selfs een Smits Wijf, alsse op een Ezel uytrijd, met een Rock van Silver Laacken, of ten minsten van Syde, bekleed is; en begeleyd werd ten minsten van vijf Slavinnen, en twee gesnedene Mooren, die op haar passen. Maar de Vrouwen die van meerder aanzien sijn, voeren 80. 100. ja noch meer Slavinnen, en 10. ghesneedens Mooren met haar, om haar te diene*n*. Gemeenlijck sijn haar Ezels gedeckt met een Kleed van Goudt of Silver-Laecken.

Turkyen,

IS soo groot, en strekt zig so wyd uyt. dat het bynae ongelooflijck schijndt; als bezittende in *Europa* 'tmeeren deel van *Hongaryen,* geheel *Grieckenland, Thracien, Slavonien, Bosnien, Servien, Bulgarien, Rascien, e.s.v.* grensende aan *Polen, Duitsland, Italien,* S*paanje, e.s.v.* In *Africa* omhelst het bynae de geheele Kust vande

Middellandsche Zee, tot aan de *Straat Gibralter* toe; voorts gantsch *Aegypten,* en't meeste deel der Sterck-

ten aan de *Roode Zee;* Zuydwaarts aan tot in *Aethiopien,* aan de Stadt *Syene*. Al d'andere overige seer magtige Rycken leggen voorts in *Asia,* als *Natolien* [of geheel *klein Asien*] 'tEyland *Cyprus, Palestynen, Caelesyrien, Babylonien,* gantsch *Arabien* en't merendeel van *Armenien.* De Heer *Ioh. Lud. Gothofridus* in sijn *Archontologia Cosmica* beschrijft de Heerschappy vanden *Groten Turck* wat bysonderder; waarom ons oock goed gedaght heeft, dit volgende kortelijck uyt hem te vertalen, en hier in te voegen.

In *Europa* stoot den Turkschen Keyser tegen't Oosten aan d'*Egeische Zee,* de *Voor-Zee,* en de S*warte Zee,* Tegen 'tZuyden aen de *Middellandsche Zee*. Tegen't Westen aen de *Venetische Golf;* en tegen't Noorden aen *Hongaryen, Sevenbergen* en *Moldavien.* Den Omring deser Landen begrijpt, volgens den Oever, thienduysend en vijfhondert Italiaensche Mylen.

In *Africa* bezit hy't geheele Land en de Zeën, op eenige weynige plaatsen nae, die de Koningh van Spaenje in heeft. Hy gebiedt over de Kooningrijcken *Algiers, Thunis, Tripoli,* en gantsch *Barbaryen*: Ook over *Aegypten,* van A*lexandrien* af tot *Siene* toe; en over't Landt der *Troglodi*ten, aan geene zyde van de Vloedt de *Nyl,* tot aan de *Roode Zee.*

In *Asia* heeft hy *Pontus, Bithynien,* 'tLandt *Asien, Phrygien, Lycien, Paphlagonien, Galatien, Pamphilien, Cappadocien,* kleyn *Armenien* en *Sicilien.* Daarenboven heeft hy noch *Cyprus, Syrien,* en *Iudea.* Oock *Arabien* en *Mesopotamien, Chaldeen* en *Babylonien.* Desgelijcks is hy Heer over *Amasien,* en *Trebisonde*

In *Thracien (*nu *Romanyen* ghenoemt*)* leyt *Constantinopol,* de Hooft-Stad des Turckschen Rijcks; daar nae volght *Adrianopol.* De Stadt *Constanninopol* heeft seer hooge Mueren, en begrijpt in zigh seven groote Bergen. By een der selver staet een oudt Slot, met seven Thoornen; soo konstigh ghemaackt, dat men (in eenen Thoorn spreeckende) in al d'andere ses ghehoordt werdt. Binnen de Mueren deser Stad sijn over de 2000. Turcksche Kercken en Kapellen.

Den Turckschen Keyser noemdt zich Coningh aller Coningen en Heer aller Heeren. In't Iaar 1645. schreef hy zig dese Benamingen toe.

Sultan Ibraim, Zoon des aldermagtighsten Keisers, Neef des onverwinlijcken Godts, Coningh der Turcken, van Grieckenland, Baltica, Sarmatia, Damasco, Phrigien, van groot en klein Aegypten, Alexandrien, Armenien, Arabien, Coningh aller Coningen in dese W*ereld, Bischop van't Heiligh Hoofdt des Paradijs bewoners,* [In een ander Af-schrift vind ick eenighe kleyne versettingh van 't eene woordt voor't ander] *Heiligmaecker van gantsch Asia, Africa en America; en 't grootste deel van Europa; Hooft va*n *Iericho, Bewaarder van 't Graf Mahometh*s*, en des Grafs Godts, en sijner wercken; den grootsten kandelaer in deese weereldt van den opgang tot den nedergang, den inwoonenden Heer aller Heeren, Coning aller Coningen en Vorst aller Vorsten in dese wereld, Schrick en Geessel aller Christenen; de hoop en't onwaar-*

deerlijck kleinood der Ottomannische en Besnedene, geheilighde, hoogweerdighste.

Als hy met andere Vorsten ee*n* Verbondt gemaackt heeft, soo bevestight hy tselve met deesen syn gewoonlijcke*n* Eedt, *Ick sweer en beloof by den groten God, die Hemel en aarde gheschapen heeft, ook by de Zuilen der tseventigh Propheeten, by myner en myner Voorouderen en Ouderen Zielen, dat ik 'tVerbond, 'twelck ick met ... gemaakt heb, in al sijn Deelen styf en vast onderhouden wil, en betuige, dat ik daar van in't minst niet begeer af te wijcken, gelijk deselve schriftelijk en met mijn Zegel bekraghtight sijn.*

Zeeden en Ghewoonten der Tvrcken.

IN alle uyterlijcke dingen gebruyckense een bysondere Reynigheydt, waar door oock 't Wasschen, afwisschen en veegen een oneyndigh werck by haar is. Geen Hoen of Hond mag in de Huysen koomen, in welcke sy eeten; en indien deese Dieren onvoorziens een Schotel of Pot aanroerden, soo soudense noyt daaruyt eete*n*, of yets daar in koocken willen. Alse zigh tot hun Gebeden bereyden, so moeten gantsch geen smetten of vuyligheden aan haar Klederen gevonden werden.

't Werd een seer groote Schande by haar geaght, dat een Vrouw, binnen of buytens huys, haer aengezigt (ongedekt) aan eenig Mans-persoon sou laten zien. Seecker Sevenberger, in Turkyën gevange*n* geweest sijnde, betuyght, twintigh Iaren lang by syn Heer gewoond te hebben, van den selven seer bemind en weerd ghehouden werdende; nochtans had hy in al die*n* tijdt 'tAanghezight van sijn Vrouw niet te zien konnen koomen, so dat hy gantschlijck niet wist, van hoedanig een gedaante sy geweest was.

't Werdt soo vreemdt als een Zeewonder gehouden, wanneer een Wijf opentlijk by haar Man sou gae*n*, staen, of zitten. Oock zelfs in hun eyghene Huysen draegen zigh de Mannen seer ernstachtigh tegens haar Vrouwen, toonende niet het minste gelaat, noch in gebeerden, noch in woorde*n*, 't welck eenighe aanleydingh tot dertelheydt moght veroorsaecken.

Te *Constantinopol* hebbense een seer groote Plaats, of Pand, daarmen de gevangene Menschen verkoopt, beyde Mans en Vrouwspersoonen, van allerley Ouderdom. Deese werden daar gesaementlijck op een ry gesteld, gelijckmen by ons de Paarden en Ossen doet; en als yemant behage*n* krijgt om een deeser Slaeven te koopen, soo wordt den selve*n* ('tsy Man of Vrouw) de Klederen uytgedaan, en den Koper soo moedernaakt voor oogen gesteld; die al de Ledemate*n* seer nauw beziet, betast, en aght geeft, of'er ook aan eenigh deel yets gebreckelijcks is. Indien de Slaaf of Slaevin hem mishaaght, soo werdt hy, of sy, den Verkoper weer toegestooten, en dit moeten dese ellendige Menschen lijden, soo dickmaal als'er een Koopman om haar komt.

Sy vasten Iaarlijcks een Maand en een Weeck langh; doch niet altijdt in deselve Maand: Want alse 'teene Iaar in *Ianuarius* gevast hebben, soo

vastense het tweede Iaar in *Februarius*, het derde in *Maart,* en so al voorts; soo datse in twaalf Iaaren Godt een Iaar en twaalf Weecken op-offeren. Sy eeten niet, voor datse de Sterren aan den Hemel zien; maar dan staat haar alles vry, behalven 'tverstickte en Verckens-vleesch.

Sy hebben insonderheydt driederley Ordens der Monicken. *D'eerste* heeft niet eygens, en gaan naackt, behalven dat de Schaamte bedeckt is. Oock bedeckense in de Winter hun rugg met Velle*n*; doch al d'andere deelen blyven ongedeckt. Haer Aalmisse*n* eysschense soo wel van de Christenen, als van de Turcken, om Godts wil. Dese eeten een Kruydt, daarse als dol van werde*n*; en dan wondenze haar eygene borst en arme*n* seer deerlijk. Ook leggense een giftig Kruyd-gewas (in brand gestoocke*n* sijnde) op haar borst, hoofdt, of handt, en laeten 't daar op legge*n*, tot dat 'et gantschlijk verbrand is. *De tweede* draeghen een koopere Ringh door haar Schaemte, wegende over de drie Ponden, om de lust te verhinderen, en alsoo kuysch te moeten blyven. *De derde* komen seer selden onder 't Volck, maar blyven dag en naght in hun Kercken, in welckers hoecken eenighe kleyne Hutten voor haer gemaeckt sijn.

Als de *Turcken* ergens ee*n* beschreven pappier op de straet zien leggen, so sullense 'tselve gantsch eerbiedelijck opbeuren, dickmael kussen, aen een verseeckerde plaets legge*n*, en wel bedecken; segghende, dat het een groote sonde is, 'tPappier, waer op de Nae*m* van *Godt* en de Wet van *Mahometh* geschreven staet, met voeten te treden.

De Ligchamen haerer Dode wasschenze, bekledense met reyn Lijnwaet en begravense daer na buyte*n* de Stad, aan een seeckere plaats; want 't is by haar een Doodsonde, yemandt in de Kerck te begraven.

Sy sijn seer genegen tot Aalmisse*n*, soo datse hun Arme dickmaal op eenen dagh meer goeds doen, als veele Christenen de haere in een gantsche Maand; ja somtijds in ee*n* Iaar. Dese Aalmis-gevingh streckt zigh oock selfs teghens de Dieren uyt; want sy gelove*n*, dat het God even aangenaem is, ofmen aan Beesten, of aan behoeftighe Menschen Aalmissen op-offert, als't maar uyt liefde tegen God gheschied. Veele kopen gevangene Vogelen, en latense stracks daer na vliegen. Sommige werpen Broodt op't Waeter, voor de Visschen, ter liefde Godts; en menen hier voor een grote*n* loon van hem te sullen ontfangen.

Hier booven op de 90. en 91. zyde deses Werks is iets gesproocken vande Mammelucken, en der selver ongebondene vryheid. Vermits ons nu naderhand ('t Boek alreeds dus ver voldrukt sijnde) d'oorsaeck hier van voorgekomen is, hebben wy goedt ghevonden, deselve hier in te voegen.

Eer Alkair noch onder 'tgheweldt der Turcken was, regeerde daer een Soudaan, gelyck te Babel. Desen had eenighe M*ammelucken, die hem in al syn Oorlogen boven maten ghetrouw waren; derhalven kregense van hem de vryheit, om na haar welbehage*n *te mogen handelen met al de Vrouwen, die haar op de straet te gemoet quaemen.*

Van dien tydt af hebben de Vrouws-personen haar Aangesighten beginnen te bedecken, op dat de M*ammelucken niet weeten moghten, ofse schoon of lelyk waeren. Doch ten laatsten wierden dese soo stout; datse de Vrouwen opentlick op de Straeten ontdeckten, om te sien, hoedanigh haar gestalte en ouderdom was: Waar door dan daegelijcks groote Oproeren in de Stadt verweckt wierden, Ter dier oorsaak liet de* S*oudaan verbieden, dat gheen Mammeluck oit 't Aangesight van een Vrouws-persoon ontdecken sou, 'tsy hy met haar te doen had, of niet,* Ziet hier nu voorts na, 'tgeen op de straks aengewesene plaats verhaald werdt. *Of indien hy sigh sulcks met gheweldt onderstond, soo moest hy sterven. Van dit Geslaght der Mammelucken werden er noch hedensdaaghs eenighe in Turckyen gevonden. Doch soo haast den Turck Meester wierdt, benam hy haar dese vryheit. Oock mogense nu niet trouwen, om haar Geslaght niet te vermenighvuldigen. Sy gaan gekleed als andere Turcken en Arabiers, doch draegen een Tulband op hun hoofden, op datmense kennen moght.*

Als de Turcken zig ten Houwlijk begeven, soo gaanse alleen voor den *Cadi,* [by ons soo veel als een Land-drost; dog d'Heer *di Barthema* noemtse Priesters haars Geloofs] vergeselschapt sijnde met eenige haerer naeste Vrienden, en belove*n* malkander daar de Trouw; onder voorwaarde, indien de Man sijn Wijf eerst moede wierd, en van haar wou scheyden, soo sou hy haar al haar inghebraghte Goederen weer te rug geven, en daarenbooven noch een seecker gedeelte geldts, na de gelegentheydt van hun beyder Rijckdom. Oock moest hy de Kindere*n*, diese by malkander ghewonnen hadden, houden en opvoede*n*. Maar soo't Wijf haar Man eerst verdrietigh wiert, soo moestse hem al haar goedere*n* laten, en alleen met haar daaglijcks Kleed van hem gaen; doch de Man sou de Kinderen behouden. Op deese wijs werdense t'saam gegeven, en hun Namen in een Boeck aangeteeckendt.

Seer belagchlyck Verdigtsel van Mahometh.

M*Ahometh* heeft in sijn *ALCOR*A*N* (in't Hooftstuk, genoemt *Der kinderen Israels*) deese woorden: *Lof sy dien, die siinen knegt liet reisen in eene nagt van 't Beede-Huis Elaram, dat is, van't Huis Mecha, tot aan't alderverrste Beede-Huis, welck is 't Heilig Huis te Ierusalem, dat wy segenen, e.s.v.* D'uytleggingh van dese Spreuck seydt hy de volgende te sijn.

Als *Mahometh* eens 's Morgens sijn Vroeg-gebed uyt de Psalmen sprak, en't selve voleyndigt had, seyde hy tot het Volck: O gy Menschen, merckt hier op. Gisteren, doe ick van u ging, quam *Gabriel* tot my, nae't Avondgebed en seyde: O *Mahometh,* Godt laat u seggen, dat ghy hem soud koomen besoecken. Ick sprack: Waar sou ik hem besoecken? *Gabriel* seyde: Aan de plaats daar hy is; En hy braght my een Dier, groter als een Esel, en kleinder als een Muylpeerdt, *Elmpárak* genoemdt.

En hy seyde tot my: Sit hier op, en

rijd tot aan't heylig huys. Maar als ik op wou zitte*n*, vlood het Dier weg, Doch hy seyde: Staat stil, want 'tis *Mahometh* die op u sitten sal. Het Dier antwoorde: Ben ick om-sijnent-wil ghesonden? *Gabriel* seyde, Iae. Doe sprak het Dier: Ik laet hem níet opzitten, ten sy hy Godt eerst voor my bid. En ik bad mynen God voor dit Dier, en sette my daar op, en 't gingh seer saght onder my; en 't sette sijnen voet soo verr het zien kon, tot aen het eynde des Hemels; en alsoo quam ick ten heyligen Huyse, in minder als een oogenblick tijds.

Maar *Gabriel* was by my, en voerde my tot de Rots des Heyligen Ierusalems, en seyde tot my: Sit af, want van dese Rots moet gy ten Hemel varen. Doe sat ick af; en *Gabriel* bondt het Dier *Elmparak* met een Gordel ae*n* de Rots, en droegh my op sijn schouderdn tot aan den Hemel

Doe wy nu aan de*n* Hemel quame*n*, klopte *Gabriel* aan de Deur. Stracks wierd gevraaght: Wie sijt ghy? Hy antwoorde: Ick ben *Gabriel*. Andermaal wierdt gevraaght: Wie is met u? Hy antwoorde: *Mahometh*. Sijt ghy, seide de Deurwagter, om sijnent wil gesonden? *Gabriel* antwoorde Ia. Doe deed hy ons de Deur op, en ick sagh een grote meenight va*n* Engelen; en ick boogh mijn knijen tweemaal, en bad voor haar.

Daar na nam my *Gaêriel,* en voerde my tot den tweden Hemel. Doch die twee Hemelen waeren soo wijdt van malkander, als een wegh, die men in vijfhondert Iaren nauwlyks bereise*n* kan. En doe hy aanklopte, wiert geantwoordt gelijck voor heenen; en soo al voort, tot in den sevenden Hemel.

In den selven Hemel heeft hy [soo hy schrijft] gezien een grote menight van Engelen. De grootte van elcken Engel was veel duisendtmaal meer, als de grootte des gantschen werelts. Yeder had sevenmaelhondertduisent Hoofden, en yeder Hoofdt sevenmaal-honderdtduisendt Monden, en yeder Mondt sevenmaalhonderdtduisendt Tongen, en yeder Tongh loofde God met seven-maal-honderdt-duysendt verscheydene Spraecken.

[Soo moest dan elck der Engelen 2401000000000000000000000. verscheydene Spraken gesproke*n* hebbe*n*]

En hy sagh eenen onder d'Engelen weenen; en hy vraegde hem, waerom hy weende? Doe antwoorde hy: Hy had gesondigt. Daer op bad hy voor hem. Voorts vervolgt hy aldus:

Gabriel beval my eenen anderen Engel, den selven weer een anderen, en so voort, tot dat ick quam, en stond voor God en sijn Reghter-stoel. Doe roerde my God met sijn hand tusschen de schouderen soo hard aen, dat de koude van sijn hand my door't merg in mijn Rugbeen gingh.

En God sprack tot my: Ik heb u en uw Volck gebeden opgeleyd. Doe ick nu weer af-quam tot den vierden Hemel, gaf *Moses* my den raad, dat ik weer opwaerts keeren, en 't Volk verlighten soude; want sy konden so veel biddens niet verdragen. En in 't eerste weerkomen verkreegh ick het van thien deelen tot op 't vierde deel. En in 't vierde weerkomen verkreegh ick het tot op't sevende deel. En ten laet-

sten wierd het getal der Ghebeden soo kleyn, dat'er weynige over bleven. Als nu *Moses* seyde, datse soo veel noch niet verdragen konden, schaemde ick my, dat ick soo dikmaal opgheklommen was, en wou niet meer opvaeren; maer quam weer tot *Elmparak,* en reed ghedueriqh af, tot aen 't huys *Mecha*. En dit alles is geschiet in minder als het thiende deel van de Nacht.

Op een andere plaets seydt deesen schendlijcken Booswight: Dat het wilde Vercken geboren is uyt den drek des Elephants; en de Muys uyt den dreck van't Vercken; en de Kat uyt het Voorhoofdt des Leeuws. Van deese Spreuck is dit d'Uytleggingh: Als Noach met sijn Kinderen en alle Gedierten in d'Arck waeren, soo wou de selve zincken, wannerse op de gemene plaets gingen, om haar ghevoegh te doen; insonderheydt als den Elephant daer was. Derhalven was Noach bevreest, en vraeghde Godt, die hem antwoorde: Gaet heen, en bid aen voor sijn aghterste, even voor't gat daer den dreck uytgaet. Doe hy dit deed, ging den dreck uyt, met een seer groot Vercken, 'twelck daarom nu noch so geern in den dreck woelt. Terstondt quam 'er een Muys uyt voort, die de plancken van d'Arck begon te beknaghen. Doe verschricktense eerst te degen, en Noach vraegde God, die hem beval, den Leeuw voor't Voorhooft te slaen, en siet, doe quam 'er een Kat uyt sijn Neus, die de Muys op-at. Dit seggense d'oorsaek te sijn, waeromse geen Verckensvleesch moogen eeten.

Maar hoor nu ook, waaromse geen Wijn mogen drincken. In den *Alkoran* spreeckt 'er *Mahometh* aldus af: Godt sondt twee Engelen op aarden, om wel te regeeren, en recht te rigten: Den eenen was *Aroth,* den anderen *Maroth* genoemdt. Doe quam'er een goede Vrouw, die haar te gast nodigde, en Wijn te drincken gaf; alhoewel Godt haar verboden had geen Wijn te drincken. Alsse nu droncken waeren, begeerdense by haar te slaepen, 't welckse bewillighden; doch onder beding, dat den eenen haar sou leeren ten Hemel vaeren, en den anderen weer af te daelen. Alsoo voerse ten Hemel: Maar doe God haar sagh, en hoorde seggen, datse deese konst wist, maakte hy haar ten Morgenster, om onder de Sterren des Hemels so schoon te sijn, gelijckse onder de Vrouwen op aerden geweest was. Doch d'Engelen gaf hy de keur, ofse hier of hier naemaals gestraft wilden sijn, en doese verkoren, liever hier de straf te lyden, liet hy haer byde voeten aen ysere ketenen ophangen in de Bron te Babel, tot aen den jonghsten dagh.

In't Hooftstuck *Seni* seydt hy, dat een Worm de Doodt van Salomon aan de Duyvelen verkondight heeft. D'Uytlegging hier van is dese: Salomon leunde op sijn Staf; en ter selver tijd overvielen hem plotselijk seer groote smerten; soo dat de Siel hem terstondt uytgingh; doch hy viel niet om, door een bysonder Wonderwerck Godts. De Duyvelen, die hem onderworpen moesten sijn, siende dat hy stond, meenden dat hy sliep; maar even doe quam een Worm uyt d'aarde voort, die de Staf in stucken knaagde, en alsoo viel Salomon om verr. Straks

liepen de Duyvelen vrolijk toe, en sagen dat hy doodt was; en van doe af aen begondense de Menschen uyt al haar kragten te beschadigen.

Des Menschen hooghste en laatste Goed [d'eeuwige saligheyd] steld hy alleen in vleeschlijcke Wellusten; want door den gantschen *Alkoran* belooft hy sijn Saraceenen dese Saligheydt, Datse sullen bezitten Waeter-rijcke Hoven en Boomgaarden; jonge, schone, frissche, zedige, en in Purper-gekleedde Ionckvrouwen en By-wyven; Goudene en Silvere Beeckers over de Tafelen, en allerley kostlijcke Spysen. In 't Boeck van de Leere *Mahometh*s set hy d'orde der Spijsen aldus: 'tEerste Ghereght sal sijn de Lever van de Visch *Alimpeput,* een seer soete kost. Daar na Boomvrugten, d'een na d'ander. Voorts, als'er gevraaght werdt, of men daar oock vleeschlijcke wellust sou plegen? antwoord hy: Indien 'er een eenige wellust ontbreecken sou, soo soud 'et geen saligh leven sijn; en alles was niets en te vergeefs, by soo verr deese wellust daer niet volgen soude. Sie daer den schoonen Hemel, en't saligh leven, dat de Turcken sigh inbeelden.

Aenhanghsel.

***V**Ermits op verscheydene plaatsen deses wercks gewagh gemaakt is van eenige wonderlijcke Bronnen, Bomen, Poelen, Geberghten, e.s.v. soo heeft my goed gedagt, tot vervullingh van de plaats, die hier anders ledigh ghebleven sou hebben, dit volgende daer aen te hangen.*

Bronnen, Wateren, Poelen,

***I**N't Dorp kleyn *Engstigen,* ontrent anderhalf Mijl van *Aurach,* in *Wurtenburgerland,* wierdt in't Iaar 1580, een Bron van suur water gevonden, soodanigh koockende, dat het de Naebueren by nagt horen konnen. Is seer gesond om van te drincken. Als een Vrouw, die haar Maandzieckte heeft, daar by komt, soo werdse stracks ghesondt, doch de Bron in tegendeel onreyn, en ghelijck als met een roode huydt overtrocken. Desgelijcks verliest hy sijn verw, als 'er een Melaets mensch by komt; doch reynight zigh van selfs weer, binnen den tijdt van een uyr.

By *Altheim,* in't gebied van *Vlm,* is een plaats, diemen de Honger-bron noemdt. Wanneer deselve seer stercke Opwateringen heeft, soo houdmen't daar voor, dat'er een diere tijd en grote Hongers-noodt op handen is.

In't Stight van *Paderborn* is een Bron, die yeder 24. uyren zigh tweemael gantsch verliest, onaengezien hy soo veel Waeters heeft, dat hy drie Molen-Raederen omdrijft. Nae ses uyren komt hy met een schrickelijck geraes en gebolder weer voor den dag; ter welcker oorsaek hy oock van d'inwooners de Bolder-bron ghenoemdt is gheworden.

In *Zipferland,* behoorende onder't Koninghrijck *Hongaryen,* is een Wa-

ter, 'twelck al 't Hout, dat 'er ingheworpen word, stracks tot Steen veranderd. Desgelijks is in *Ysland* een Bron, die alle dingen, door sijn damp, tot Steen doet worden.

In *Zuyder-Gothland,* niet verr va*n* de Stad *Vexiona,* is een slijmagtigh staande Water, soo geweldig heet, dat alles, wat'er rauw aan een touw ingehangen werd, als in een ogenblick gaar ghekoockt is. Indien men de spijs te langh daar in laat blyven, soo verbrandtse t'eenemaal. By de Stad *Nidrosen,* in *Noorwegen,* werdt een diergelijcke Poel gevonde*n*; en een eve*n* sodanige in't Graefschap *Mansveld*.

Boomen.

NIet verr' van 't Vleck *Trebur,* in *Catzenellebogen,* stond, voor den laetst-begonnene*n* Duytschen Oorlog, (en veelligt ook noch) een Appelboo*m*, die alle Iaar, op Kers-nagt, Appelen droeg. Indien 'er een goed Iaar voor handen was, so warense so groot als een Boon; hebbende de volmaakte gedaante van Appelen, met bloeysel en steel: Maar in middelmatighe of quade jare*n* warense niet groter als Erweten. Yeder Iaar kreeg den gedagten Boom syn bloemen en Appele*n* op ouden-stijlsche Christ-nagt, in een eenige uyr tijdts, waar op d'Inwooners van die plaats met sonderlinge vlijt agt gaven. Voorts droeg hy op d'andere tyden des jaars wilde Houtappelen. Dit alles heeft den hoogh-welgeboren Heer, Heer *Balthazar Galler,* Vryheer tot Swanenbergh, Heer tot Wasen, Raed van sijn Keys. Maj. nevens verscheydene Keur-Mentzische en Hessen-Darmstadsche Rade*n*, met eygene ogen in een Kersnaght gezien, en aen den Gheleerden *Martinus Zeilerus* dierbaar betuyght, waaragtig te sijn, uyt wiens *Historisch handbuch* (in't Iaar 1655. tot *Vlm* uytgegeven) wy dit vertaalt hebben.

In't Land *Timochaim* (grensende tegen't Noorden aan *Persien*) wascht de Sonneboom, die seer groot en dik is. De bladere*n* sijn op d'een sijde wit, op d'ander groen. Daar hy staat, sal men in honderd Italiaensche Mylen weegs geen ander geboomt vinden.

In't nieuwe Kasteel *Blanckenburg* is, in't midden van de Plaats, ee*n* hoge Steenklip, waar ontrent het minste zap of voghtigheyd niet gevonden werd. Evenwel staat op dese harde en dorre Rots een groten groene*n* en regt-levendigen Boom, een Linde gelijck sijnde. De wortel gaat, door een enge spleet der gedagte Rots, van boven af geheel na beneden, even als of deselve dese harde Klip allenxen zig had doen van malkander verdeelen.

Voor't Slot Augustus-burgh, in Meyssen, is noch in t Iaar 1629. een Lindeboom te zien geweest, om welken men 70. Taefelen heeft konnen decken. De grote Lindeboom te Basel is inde rondte 315. voeten dik. Te Welaw in Pruyssen heeft een Eyck ghestaan, die van binnen hol was; in welcke een Ruyter, te Paard zittende, zigh met het zelve heeft konnen wenden en keeren.

Bergen.

ONtrent 39. Mylen van *Tholosa* is een seer hogen Berg, waar op de Stadt *S. Iuan de pie de porto* ghebouwd is, seer rycklijck, onaengezien

de hooghte, met bronwater begaaft. Oock leydt op den top een seer lustigh vlak veld, 'twelk gedurig groen is.

Men seyd, dat in Duytsland, in't Fuldische gebied, een Berg is, waar in zig een Slangh met een Vrouwen hooft sou laten zien.

Den Bergh *Dune* loopt door't gebied van verscheydene Heere*n* tot Saxenburgh toe, sijnde een lenghte van twaalf Duytsche Mylen.

Den groten *Gletzer,* een Bergh in Switzerland, in Grindelwald, bove*n* Interlappen gelegen, wast geduerig aen, maeckende van de schoone daar-ontrent-gelegene beemden, rouwe en woeste Gebergten. Aan eenige plaetsen heeftmen desen wonderlijke*n* Berg, om sijn aenwassens wil, moeten wijcken, en de Huysen, die daar by stonden, verlaeten.

Steen-rotsen, Steenen.

DIght by't Klooster *Michaelstein* (in't Ampt *Blanckenburg*) vintme*n* in't Bosch twee hoge Klippe*n*, of Rotsen, vande Natuur sodanig gevormt, datse d'eygentlijcke gestalte van twee Monicken seer aardig afbeelden.

Ontrent een halve Mijl daar van dae*n*, op de hoogte, is een Steengroef, daar de Steenen, gevormt als ronde Schotelen, in en nevens malkander staan; even als ofse door de naarstigheyd van menschen handen sodanigh gerond, uytgehold, in en aen malkander geset waeren. D'Inwooners behoeven derhalven voor geen Schotelen, noch Drinckvaten voor haar Vee te sorgen, wijlse die in dese Groef ghenoeg voor niet konnen krygen.

Rondom Neurenberg wert een bysonderen aart van Stenen gevonden, die tot allerley Gebouwen ghebruykt werden. Terwijlse noch in d'Aarde legghen, sijnse weeck, en konnen derhalven lightelijck uytghehouwen en ghevormt werden nae een yeders begeerte: Maer een tijd lang inde Son en Wind gelegen hebbende, werdense so hard, als eenige Marmel sijn mag.

In't Eylandt *Negropont* vindme*n* den Steen A*mantus*. Deese kanmen tot Gaeren bereyden, en Lijnwaadt daer van maecken; 'twelck onsuyver geworden sijnde, niet gewassen, maer in't vyer gheworpen, en op sulck een wijs [sonder eenige schade te lijden] gereynight wort Even sodanig pleghen oock die van *Narsinga* in Oost-Indien met hun vuyl Lynwaadt te handelen.

EYNDE.